

Uiteenzetting

van het

Beginselprogram

der Staatkundig
Gereformeerde
Partij

DEEL I

Historisch overzicht

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

Uiteenzetting
van het
Beginselprogramma
der Staatkundig
Gereformeerde
Partij

DEEL I

Historisch overzicht

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

VOORWOORD

Het zal velen ongetwijfeld ten zeerste verheugen, dat Ds Zandt, niettegenstaande zijn omvangrijke werkzaamheden, tijd en gelegenheid gevonden heeft om met de uitgave van de uiteenzetting van het beginselprogram een aanvang te maken.

Aan zulk een werk bestond reeds lang grote behoefte, al was het alleen maar voor de leden der kiesverenigingen om te dienen als handboek en leidraad voor het maken van een inleiding voor de kiesvereniging. Niet alleen echter voor de leden der kiesverenigingen is deze uitgave van zeer groot nut, ook degenen, die, ofschoon niet bij de S.G.P. aangesloten, met haar beginselen van harte instemmen of er sympathiek tegenover staan, alsmede degenen, die zich van de beginselen der S.G.P. op de hoogte wensen te stellen, zal deze uitgave zeer van dienst kunnen zijn.

Het is zeer juist gezien van Ds Zandt, om, alvorens tot de toelichting van de onderscheidene artikelen van het beginselprogram over te gaan, eerst een historisch overzicht te geven van de oprichting en de verdere groei der S.G.P., alsook van het optreden harer vertegenwoordigers in de Tweede Kamer, daar het gedurig weer blijkt, dat bij zeer velen, vooral onder de jongeren, doch ook onder de ouderen, in het bijzonder bij hen, die zich pas in de laatste jaren bij de S.G.P. geschaard of belangstelling voor haar gekregen hebben, hieromtrent grote onbekendheid bestaat.

Ook het historisch overzicht, dat in dit eerste deel wordt aangeboden en zich uitstrekt van 1918, het jaar van de oprichting der S.G.P., tot 1940, is door zijn klare en heldere wijze van voorstellen der vele feiten en wetenswaardigheden, zeer geschikt om stof te leveren voor het behandelen van een onderwerp.

Wij bevelen het kopen en lezen, ja het bestuderen van dit eerste deel dan ook ten zeerste aan en hopen, dat het onder de zegen des Heeren nog moge dienstbaar gemaakt worden tot meerdere verbreiding van de beginselen, welke door de S.G.P. mogen voorgestaan en uitgedragen worden.

Tenslotte spreken wij de wens uit, dat het Ds Zandt gegeven moge worden om, zo spoedig hem dit mogelijk is, ook de volgende delen het licht te doen zien, hetgeen echter zonder twijfel in sterke mate zal afhangen van de omvang, waarin dit eerste deel zal worden afgenomen. Ook uit dit oogpunt is het dus ten zeerste aan te bevelen, dat dit eerste deel in groten getale wordt gekocht. En dat te meer, waar Ds Zandt het uitgeven van dit werk mogelijk heeft gemaakt door de copy geheel belangeloos beschikbaar te stellen en een groot deel van het bedrag, dat hem bij gelegenheid van zijn 25-jarig jubileum als lid der Tweede Kamer in 1950 door de S.G.P. is aangeboden, hiervoor af te staan.

Ir. C. N. VAN DIS

's-Gravenhage, 18 Februari 1953

Geschiedkundig Overzicht

Op herhaald verzoek en gestadige aandrang uit de Partij zelve gaan wij er dan toe over om een uiteenzetting te geven van het beginselprogram der S.G.P. Het is ons voornemen, opdat het program in zijn geheel besproken zal worden, dit op de voet, artikel na artikel, te behandelen.

Voordat wij echter daartoe overgaan, achten wij het een geboden zaak eerst een overzicht te geven van de historie der Partij in zoverre ons daarover gegevens ter beschikking staan. Wij zijn van gevoelen, dat zulks nodig is, overtuigd als wij er van zijn, dat velen, vooral onder de jongeren, daarmee niet bekend zijn.

Oprichting der S.G.P.

De S.G.P. werd de 24ste April 1918 te Middelburg opgericht. De vergadering, waarin dit plaats had, stond onder leiding van nu wijlen Ds. van Oordt, in leven predikant bij de Gereformeerde Gemeenten. Op die vergadering waren mede met Ds. Kersten afgevaardigden van kerkeraden der Gereformeerde Gemeenten en voorts vertegenwoordigers van acht kiesverenigingen aanwezig.

Het begin was dus al zeer klein. Doch dit belette de aanwezigen niet om kort daarop weder in vergadering bijeen te komen.

Reeds zeer spoedig en wel op 7 Mei van hetzelfde jaar kwamen de oprichters der S.G.P. wederom, eveneens te Middelburg, bijeen. Toen waren er 31 personen aanwezig. Ook nog maar een handje vol mensen. Doch het begin was er. Is Zeeland al de bakermat der S.G.P., de partij bepaalde zich en zou zich in de toekomst ook niet alleen bepalen tot Zeeland. En ook niet alleen tot de leden der Gereformeerde Gemeenten.

Van stonde af waren de oprichters der S.G.P. het er over eens, dat aan de S.G.P. geen kerkelijk karakter behoorde gegeven te worden. Hoewel allen uitsluitend leden der Gereformeerde Gemeenten zijnde, waren zij eenparig van oordeel, dat de partij zich niet alleen tot een kerk diende te bepalen, maar dat zij zo mogelijk alle gereformeerden in den lande, die zich om de aloude belijdenis scharen, behoorde te omvatten. Van die vaste overtuiging uitgaande knoopten zij dan ook connecties aan met gereformeerden uit andere kerken. Zij deden dit niet zonder succes. Reeds toch in 1918 zien wij Ds. v. d. Vegt, Christelijk Gereformeerd predikant, als lid tot de S.G.P. toetreden. En dat het de oprichters metterdaad volle ernst was om alle gereformeerden in den lande op politiek terrein in de S.G.P.

te verenigen, blijkt als de dag helder uit het feit, dat Ds. v. d. Vegt reeds in hetzelfde jaar in het hoofdbestuur was opgenomen. Op 21 Augustus bestond het dagelijks bestuur uit de volgende personen: Ds Kersten, voorzitter; Ds. Kok, secretaris en Ds. v. d. Vegt, penningmeester.

Zo had de S.G.P. reeds na haar oprichting een inter-kerkelijk karakter verkregen.

Zo mocht het ook blijken, dat de partij, in weerwil van tegenwerking en verdachtmaking, welke zich toen ten tijde reeds openbaarden, geen doodgeboren kind was. Al was zij dan klein, zij was er toch.

Aanvankelijk zou zij zeer klein blijven. Daar was ook alle reden voor. Zij was in den lande betrekkelijk weinig bekend. Zij bezat tot 5 Mei 1921 zelfs geen eigen blad. Eerst op die datum gaf zij een eigen officieel orgaan uit en dat nog wel bij wijze van maandblad. En dat nog in zeer klein formaat. Ja, alzo is „De Banier” onder het hoofdredacteurschap van Ds. Kersten het eerst verschenen. Zo ook heeft het blad bijna twee volle jaren bestaan. Hetgeen er wel op wijst, dat het bestaan zowel van de Partij als het blad toen nog slechts bij betrekkelijk weinigen in het land bekend was. Niettemin was het hoogst verstandig en getuigde het van wijs beleid alzo te beginnen. Men kan toch altijd beter klein beginnen en groot eindigen dan andersom. Men heeft ook bij elke onderneming wel terdege het woord der Heilige Schrift te overdenken, dat wie een toren wil bouwen, eerst de kosten heeft te overrekenen.

Nochtans, hoe klein het maandblad „De Banier” ook was, deed het zijn invloed gelden. Daar ging van dat blad kracht uit. Het sprak tot veler harten. Het wekte belangstelling bij menigeen voor de staatkundige belangen van ons land. Het opende velen er de ogen voor, dat de regering des lands voor hen geen onverschillige zaak mocht zijn. Het wees toch zijn lezers er op, dat het van het grootste belang was, dat, gelijk Ds. van Lodensteijn het in zijn tijd uitdrukte, de stem der waarheid in de vergaderzaal des lands gehoord werd. Het heeft het zijne er toe bijgedragen, dat Ds. Kersten in 1922 tot lid van de Tweede Kamer verkozen werd.

Hoe nuttig het maandblad ook gewerkt moge hebben, op de duur kon het met de toenemende groei der partij niet meer aan de behoeften voldoen. Algemeen werd in de kringen der toenmalige S.G.P. gevoeld, dat het uiterst gewenst was, dat „De Banier” vaker zou verschijnen. Daar was bovendien een gewichtige reden te meer voor: Ds. Kersten was in 1922 voor de S.G.P. als afgevaardigde in de Tweede Kamer gekozen. Dit was mede de oorzaak er van, dat „De Banier” in December 1922 om de veertien dagen en in 1923 als weekblad ging verschijnen.

De S.G.P. in de Tweede Kamer.

Ds Kersten als eerste afgevaardigde.

Het jaar 1922 is voor de S.G.P. van groot gewicht. Toen toch werd Ds Kersten tot lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal verkozen.

Het was voor menigeen destijds al een hele uitkomst, dat er een candidatenlijst met Ds. Kersten aan het hoofd, was verschenen.

Velen konden nu tenminste weer gaan stemmen. Lange jaren was dit velen

niet doenlijk geweest. Zij waren of van de stembus weggebleven, of hadden met grote tegenzin hun stem uitgebracht op een persoon, die toch eigenlijk de man niet was, die zij van ganser harte begeerden. Zelfs waren er niet weinigen, die uit antipathie tegen het monsterverbond tussen Dordt en Rome hun stem op een liberaal uitbrachten, die dit nu met volle vrijmoedigheid op Ds. Kersten zouden doen. Wars van de mannen van een verwaterd christendom, die met Rome konkelden, waren velen wat blij, dat er een lijst van de S.G.P. was, waarop zij nu met volle sympathie konden stemmen. Zo trokken er dan in 1922 velen opgewekt naar de stembus. En ziet, zij zijn niet tevergeefs naar de stembus gegaan. Wel behaalde Ds. Kersten toen niet de volle kiesdeler, maar dat was in die dagen ook nog niet nodig om gekozen te worden. Wij hebben het altijd als een Goddelijke beschikking beschouwd, dat niet in 1922 maar pas later de Kamer het besluit genomen heeft, dat niemand tot lid van de Tweede Kamer gekozen verklaard mocht worden, die niet de volle kiesdeler bij de verkiezing gehaald had. Ware zulks in 1922 het geval geweest, allicht zou het verloop van de geschiedenis der S.G.P. een gans andere geweest zijn. Doch de grote partijen — en dit is niet bij geval geschied — waren toen nog niet op het idee gekomen om de kieswet te hunner gunste aldus te wijzigen, dat zetels, welke hun volgens het evenredige kiesrecht feitelijk niet toekomen, onrechtmatig door hen bezet konden worden.

Ds. Kersten werd dan in 1922 tot lid van de Tweede Kamer gekozen. Hij is daar niet te vergeefs geweest. Van zijn daar gesproken woord ging invloed uit. Hij mocht een taal spreken, welke aldaar in tal van jaren niet gehoord was. Die taal klonk door tot ver buiten het Parlementsgebouw. Zij trok zo zeer de aandacht, dat de vijanden spottender wijze zeiden, dat de taal van de Dordtsche Synode thans weder in 's lands zalen gehoord was. Zij ergerden zich zelfs zodanig, dat zij van Ds. Kersten en de S.G.P.-ers schimpend spraken als dat zij drie honderd jaren te laat geboren waren. Uit die spot en schimp kon men opmerken, dat Ds. Kerstens woorden hadden ingeslagen.

Voorwaar, het is geen geringe zaak geweest, dat Ds. Kersten temidden van spot en hoon, felle vijandschap en tegenstand, in de Tweede Kamer alleen drie jaren lang getrouw op zijn post heeft mogen staan. Men moet maar eens een Kamerzitting bijgewoond hebben, waar het enigermate gaat spannen, dan kan men zelfs van de tribune af gemakkelijk waarnemen, hoe de onverholven verbeterheid zich tegen een afgevaardigde van de S.G.P. kan keren. En hij stond daar alleen tegenover 99 anderen. En dat in een hem oorspronkelijk geheel vreemde omgeving.

Door des Heeren genade mocht Ds Kersten daar echter een getrouw getuige zijn en met beslistheid opkomen voor de aloude Nederlandse geloofsbelijdenis. Hij mocht kloekmoedig voor de naam en de zaak des Heeren uitkomen.

In den brede kunnen wij daar thans niet op ingaan, dewijl wij dan te uitvoerig zouden worden. Alleen willen wij nog in herinnering brengen, dat Ds. Kersten zich in een rede scherp en uitdrukkelijk tegenover het subsidie stelde, hetwelk de Regering destijds aan de in ons land te houden Olym-

pische spelen wilde verlenen. Wat een stof is daarover destijds niet opgevaaid! Hoe zeer is hij daarover geheveld geworden! Zelfs in een cabaretoorstelling is hij daarover gehoond geworden.

Was Ds. Kerstens optreden in de Kamer, de A.R. en de C.H., de liberalen en met hen heel de linkerzijde als mede de R.K. gans niet naar de zin waar hij zo onverschrokken voor de beginselen der Reformatie opkwam, daar waren er ook nog in den lande, die het onvoorwaardelijk met zulk optreden eens waren, ja zich daarover grotelijks verblijdden. Dat bleek reeds overduidelijk in de Algemene Jaarvergadering, welke in 1923 in het voormalig gebouw van de Protestantenvbond te Utrecht gehouden werd. Het getal 31 was toen al tot in de honderden uitgegroeid.

Zeer velen uit andere kerken dan die der Gereformeerde Gemeenten, ook Hervormden hadden zich toen alreeds bij de S.G.P. aangesloten. Het kleine stekje van 1918 was tot een boom uitgegroeid. De oprichters hadden hun wens verkregen; de S.G.P. was tot een interkerkelijke vereniging uitgegroeid; zij was een band geworden, waarin Gereformeerden van verschillende kerkelijke formaties schouder aan schouder onder het aloude vaandel der vaderen optrokken.

En ook wijlen Ds. Boone, de bekende predikant der Oud Gereformeerde gemeente te St. Philipsland, die zijn gemeenteleden uitdrukkelijk van de kansel had aanbevolen om de stem in 1922 op Ds Kersten uit te brengen, behoefde van zijn krachtige aanbeveling niet de minste spijt te hebben. Onze lezers mogen het niet opvatten, alsof wij, als wij dit schrijven, Ds. Kersten de kroon der ere op het hoofd willen drukken. Neen, al hebben wij alle achting voor het vele werk, dat hij schier boven zijn krachten voor de S.G.P. verricht heeft, alleen de Heere komt de ere toe. Ook hier geldt des Apostels woord: „Wat hebt gij, dat gij niet ontvangen hebt? En wat roemt gij, alsof gij het niet ontvangen hadt?”

Wij zullen onze beschrijving van deze periode niet beëindigen alvorens een woord van gedachtenis te wijden aan degenen, die in de door de ons beschreven tijd een vooraanstaande plaats in de S.G.P. hebben bekleed en die haar nu door de dood zijn ontvallen. Wij noemen dan met name Ds. van Oordt te Zeist, Ds v. d. Vegt te Harderwijk, Ds Kieviet te Veenendaal, Ds den Hengst te Leiden, Ds Bakker te Maartensdijk en Ds van Brummen te Driebergen, die niet geschroomd hebben, ondanks veel tegenstand en smaad, met ons onder het vaandel van de S.G.P. op te trekken. Wij noemen hen met name, omdat zij ons bekend zijn en mede omdat zij in de eerste gelederen der S.G.P. gestaan hebben.

Wij zouden wel gaarne meer namen willen noemen, maar dat gaat nu eenmaal niet. Nochtans gedenken wij met gevoelens van weemoed allen, die in de eerste jaren van het bestaan van de S.G.P. er gaarne smaad en hoon, verdachtmaking en lastering, soms zelfs offers in claudisie en inkomsten voor over gehad hebben om in de gelederen der S.G.P. de strijd tegen de geest onzer dagen aan te binden. Is men nu nog verre van geëerd en wordt men door menigeen met de nek aangekeken als men een S.G.P.-er is, in de eerste jaren van het bestaan der S.G.P. was dat stellig al niet minder het geval.

Groei der S.G.P.

Ds Zandt in 1925 tot lid der Tweede Kamer gekozen.

Tevoren hebben wij geschreven, dat het optreden van Ds. Kersten in de Tweede Kamer er zeer veel toe bijgedragen heeft, dat de S.G.P. niet alleen in ons land meer bekendheid verkreeg, maar ook, dat zij aanmerkelijk in ledenaantal toenam.

De eerste zittingsperiode van Ds. Kersten was maar kort. Door bijzondere omstandigheden was zij op drie jaren bepaald. Zo had Ds. Kersten dan tot September 1925 als Kamerlid zitting.

Inmiddels waren — zoals even tevoren opgemerkt is — velen als lid tot de partij toegetroten. Onder hen behoorde onder meer Ds Zandt, die in 1923 als lid van het Hoofdbestuur was toegetroten. In de vertrouwensvergadering, welke in het voorjaar van 1925 gehouden en later door een besluit van de Algemene Partij-vergadering bekrachtigd werd, werd Ds Kersten als No. 1 en Ds Zandt als No. 2 op de kandidatenlijst voor de leden der Tweede Kamer gesteld.

Aan de verkiezing van dat jaar is een grote verkiezings-campagne van de kant der S.G.P. voorafgaan. Onderscheidene sprekers hebben daaraan deelgenomen. Inzonderheid wel Ds. Kersten, Ds. Zandt en Ds. Barth. Velen zullen zich misschien nog wel herinneren, hoe dit drietal sprekers van antirevolutionnaire zijde werd aangeduid met het bekende tabaksmerk B.Z.K. (Beste Zware Krultabak).

Voor zover hun tijd en krachten dit toelieten, waren zij avond aan avond op het pad. Dit vorderde zeer veel van hen. Het bleek alda, dat dit van de lichamelijke krachten van Ds. Barth te veel gevegd was. Hij moest zich reeds vrij spoedig, hoe node hij dit ook deed, als spreker terugtrekken. Ds. Kersten en Ds. Zandt hebben toen de campagne alleen moeten voortzetten. En dit was waarlijk geen kleinigheid. Ook zij waren ten slotte wat blij, toen zij de laatste spreekbeurt achter de rug hadden, want de vele en hoogst vermoeiende spreekbeurten gingen hun krachten schier te boven. Geen enkele vergadering, waarin genoemde predikanten in dat jaar optraden, had bijna een ordelijk en rustig verloop. Het gebeurde meer dan eens, dat er een groep jongelui expresselijk in de vergadering was samengebracht, welke door met de voeten te schuifelen en te trappelen en door het plaatsnemen van allerlei interrupties, Ds. Kersten en Ds. Zandt het spreken onmogelijk trachtten te maken. Men kan zich moeilijk voorstellen welk een rumoer zulk een groep wist te verwekken. Dit was niet alleen hinderlijk voor de sprekers en voor de geregelde gang van zaken in de vergadering, het was bovenal schandalig. Te meer als men bedenkt, dat het telkens en telkens weer Anti-Revolutionnaires, en dit niet alleen onbezonnen knapen, maar ook volwassenen, waren, die zich aan de ordeverstoring schuldig maakten. Hun optreden was werkelijk beneden alle kritiek. Het spotte met alle begrippen van publiek fatsoen. Het was een aanfluiting voor het waarachtige Christendom. Zelfs de socialisten en communisten spraken er schande van. Dit belette de antirevolutionnaires echter niet om te pro-

beren om avond aan avond met allerlei schandelijke middelen de vergaderingen, waarin Ds. Kersten en Ds. Zandt optraden, in de war te sturen. Als wij dit schrijven, komen ons enkele van die vergaderingen weder voor de geest. Wie zou ooit kunnen vergeten, indien hij haar meegemaakt heeft, de vergadering in Apeldoorn? De interrupties waren daar niet van de lucht. En daar bleef het niet bij. Het was daar een aaneenschakeling van de meest ergerlijke wanordelijkheden. De politie was ter vergadering aanwezig, maar desondanks nam de vergadering een steeds wanordelijker karakter aan. Ook op de vergadering in Den Haag was het een laken van hetzelfde pak. Ook daar hadden de A.R. er alles op gezet om de vergadering tot een janboel te maken. In die vergadering zocht men de sprekers nu eens uit de ene hoek en dan weder uit de andere hoek te overschreeuwen. Daar echter trad de politie op, pakte de schreeuwers bij de kraag en zette hen onder toejuiching van de vergadering op straat. Toen pas kon er rustig vergaderd worden. Op dezelfde wijze verliepen nog tal van andere vergaderingen.

Veel zou er over die vergaderingen nog te zeggen zijn, doch wij zullen het hierbij laten. Alleen willen wij naar aanleiding hiervan alsnog opmerken, dat dit schandelijke optreden voornamelijk voortspoot uit haat en afkeer tegen het oude Gereformeerde standpunt. Opmerkingen, dat men liever socialist dan S.G.P.-er wilde worden, kon men af en toe tijdens de vergadering en na afloop daarvan beluisteren. De neo-gereformeerden konden de leer der vaderen niet verdragen, te meer niet, daar zij zelf wel gevoelden, dat tegen het zo wel gefundeerde en geheel op Gods Woord gegronde standpunt der vaderen het antirevolutionnaire het af moest leggen. Daarbij kwam nog, dat men in het kamp der anti-revolutionnaires vreesde, dat de lijst der Staatkundig Gereformeerde Partij hun verlies van tal van stemmen zou kosten. Daarin vergiste men zich in dat kamp niet. De uitslag der verkiezing was voor de S.G.P. een groot succes. Had Ds. Kersten in 1922 bij lange na niet de kiesdeler kunnen halen, in 1925 verkreeg de S.G.P. twee afgevaardigden in de Tweede Kamer en dit zelfs nog met een overschot van stemmen.

Strijd tegen het gezantschap bij het Vaticaan.

Amendement van Ds Kersten en Ds Zandt aangenomen (1925).

Door de uitslag der Kamerverkiezingen in 1925 verkreeg de S.G.P. alzo twee afgevaardigden in de Tweede Kamer, n.l. Ds. Kersten en Ds. Zandt. Dit jaar zou voor de S.G.P. van grote betekenis worden en niet alleen voor haar, maar voor heel het land.

Men beweert gemeenlijk wel, dat een kleine partij in de Kamer niets te betekenen heeft en dat zij daar niets uit kan voeren, maar het jaar 1925 zou met een sprekend feit de algehele onjuistheid van zulk een bewering aantonen.

Na de verkiezingen van 1925 was onder leiding van Dr. Colijn een coalitie-kabinet opgetreden. Het had er alles van weg, dat dit kabinet vier jaren zou aanblijven. Wel waren de verkiezingen voor de A.R. en de C.H. niet gun-

stig verlopen, maar niets wees er op, dat de coalitie op het punt stond van uiteen te spatten. Het waren voor de coalitie geen gunstige tekenen, dat de A.R.-partij in 1922 een stemmenaantal van 402.277 wist te behalen en dat dit tot 377.426 in 1925 terug liep, hetwelk een verlies van bijna 25000 stemmen betekende; dat de C.H. van 318.669 op 308.587 terugvielen en also meer dan 10.000 stemmen verloren; en dat de R.K. Staatspartij ook al van geen al te gunstige stembusuitslag kon gewagen, doch de coalitie scheen nog hecht en vast, ondanks het feit, dat de verkiezingen hadden uitgewezen, dat het verzet tegen het monster-verbond van Dordt en Rome in zekere Protestantse kringen niet weinig was toegenomen.

De dag van 11 November 1925 zou echter uitwijzen, hoe voos de grondslag was, waarop de coalitie gebouwd was. Op die dag kwam het door Ds. Kersten en Ds. Zandt ingediende amendement, dat beoogde het gezantschap bij de paus af te schaffen, in stemming. De Kamerleden waren in groten getale opgekomen. Van de C.H.-Kamerleden ontbrak er geen enkele op het appèl.

Nadat de toenmalige leider der Vrijzinnig-Democratische Kamerfractie, de heer Marchant, even voor de stemming een korte verklaring had afgelegd, waarin hij verklaarde, dat zijn fractie voor het amendement zou stemmen en de heer Vliegen dit de vorige dag namens de Kamerfractie van de S.D.A.P. had gedaan, stond van tevoren vast, dat het amendement zou worden aangenomen.

Het amendement werd dan ook aangenomen met 52 tegen 42 stemmen. Al de fracties, behalve die van de R.K. en A.R., die tegen stemden, hadden hun stem er voor uitgebracht. Het spreekt wel vanzelf, dat Ds. Kersten en Ds. Zandt voor hun eigen amendement gestemd hebben. Wij zouden zulks niet eens vermeld hebben, ware het niet, dat er in het najaar van 1946 het praatje in wijde kring verspreid is geworden, dat nota bene Ds Kersten en Ds Zandt in 1925 bij de stemming over het door hen ingediende amendement niet aanwezig waren!

En nu het afdoende bewijs, dat een kleine fractie heel wat in de Kamer ten uitvoer kan brengen.

Nauwelijks toch was de stemming ten einde en de uitslag daarvan bekend gemaakt, of de premier van het kabinet, Dr. Colijn verrees van zijn zetel om de navolgende verklaring af te leggen:

„Mijnheer de Voorzitter! In verband met de omstandigheid, dat de vier Katholieke Ministers mij hebben medegedeeld, dat zij in de aanneming van het amendement tot schrapping van de gelden bestemd voor het hebben van een gezantschap bij het Vaticaan, aanleiding zullen vinden om aan H.M. de Koningin ontslag uit hun ambt te verzoeken, zal de politieke toestand, die daardoor ontstaan is, mede gelet op de inhoud der hedenacht door de leider der Katholieke Kamer-fractie afgelegde verklaring, onder de ogen moeten worden gezien.

Onder die omstandigheden schijnt de voortzetting der beraadslaging over de staatsbegroting niet doelmatig en verzoek ik mitsdien schorsing dier beraadslagingen”.

De vergadering werd direct daarop gesloten en heel het Ministerie diende vervolgens zijn ontslag in.

Deze gebeurtenissen hadden ten gevolge, dat de naam van de S.G.P. door heel het land van mond tot mond ging en heel het land in rep en roer geraakte. Inzonderheid in de kringen der R.K. werden zij druk besproken. Daarin betoonde men zich ten zeerste verbolgen. Men beschouwde daarin — al zeide men het niet zo openhartig — de afschaffing van het gezantschap als een grievende belediging de paus aangedaan. In het openbaar gaf men in die kringen voor, dat met die afschaffing een groot Nederlands belang ernstig schade was aangedaan. Men moet wel een kalf in het hoofd hebben om dat te kunnen geloven. Bij het gezantschap bij het Vaticaan gebeurde op dat ogenblik niets anders dan dat verschillende diplomaten met elkaar enige voeling hielden, zoals zij dat op 25 andere plaatsen van de wereld ook hadden. Daarin lag volstrekt geen nut voor Nederland. De pauselijke stoel is geen wereldlijke macht, als zodanig had zij al sinds jaren afgedaan. Onderhandelingen over politieke of economische belangen kunnen daar niet gevoerd worden, want op de pauselijke stoel zetelt geen wereldlijke regering. Daarom had het ook volstrekt geen zin of nut, dat ons land daar een gezant had. Gelijk in het Oranje-boek, in al de jaren, dat het gezantschap bij de paus bestaan had, nooit iets zakelijks medegedeeld is geworden, dat daar zou gebeurd zijn, waarbij de belangen van ons land in de een of andere mate waren betrokken geweest.

Het staat dan ook wel als een paal boven water vast, dat met het gezantschap bij het Vaticaan volstrekt geen Nederlands belang gediend was. Neen, het was een specifiek R.K. belang. De R.K. willen de paus als stedehouder van Christus erkend en geëerd zien. En daaraan kan en mag geen enkel rechtgeaard kind der Reformatie meedoen. Heel het gezantschap bij de paus is dan ook een bittere krenking voor allen, die waarlijk gereformeerd zijn. Alleen lieden van neo-gereformeerde, Kuyperiaanse levensopvatting kunnen aan de hulding van de paus, welke onmiskenbaar in het gezantschap ligt opgesloten, meedoen. Elke waarlijk gereformeerde weigert beslist om in deze een knieval voor de paus te doen. Want dat houdt het gezantschap bij de paus, waarbij geen enkel Nederlands belang betrokken is, toch in.

Geen wonder, dat de R.K. zich dan ook in 1925 over de afschaffing van het gezantschap bij de paus ten diepste gegriefd gevoelden. Zij stelden dat gezantschap op zeer hoge prijs, ja, zagen er van hun standpunt niet ten onrechte een hulding en eerbiediging van de paus als stedehouder van Christus in.

Van die gegriefdheid had Dr. Nolens op 10 November 1925, toen hij een korte rede naar aanleiding van het amendement van Ds. Kersten en Ds. Zandt in de Tweede Kamer hield, reeds blijk gegeven. Hij sprak toen als volgt:

„en het is overigens duidelijk, dat dit gezantschap — nu het eenmaal is ingesteld — voor ons Katholieken, een bijzondere betekenis heeft en opheffing daarvan, vooral met het oog op de hoofdmotieven, die sommige leden bewegen dit voorstel te doen of te steunen, uiterst grievend zijn. In

die omstandigheden zullen wij bij aanneming van dit amendement ernstig moeten overwegen, of wij onze stem aan de begroting van Buitenlandse Zaken zullen kunnen geven. Wij zullen ook de vraag hebben te beantwoorden, of wij steun zullen kunnen verlenen aan welk kabinet dan ook, voortgekomen uit groepen, aan welker medewerking de opheffing van deze gezantschapspost zou zijn te wijten”.

De lezers kunnen uit de van Dr. Nolens letterlijk aangehaalde woorden genoegzaam opmerken, hoe zeer het gezantschap bij het Vaticaan een specifiek R.K. belang is en hoe zeer het de R.K. ter harte gaat. Zij gevoelden zich gegriefd. Doch daarom hadden de voorstellers het amendement niet ingediend. Het lag niet in hun bedoeling noch in die van Ds. Kersten noch in die van Ds. Zandt, enige R.K. in zijn persoon te grieven. Het oude reformatorische beginsel had hen tot het indienen van het amendement aangezet. Zij konden en mochten niet anders, wilden zij de Hervorming niet verloochenen.

De uitwerking, welke hun amendement had, was geweldig. Daardoor werd niet alleen het voor de Hervorming zo krenkende gezantschap afgeschaft, maar ook de coalitie voor een geruime tijd uit elkander geslagen. En nog zijn er, die tegen alle waarheid in, zeggen, dat een kleine partij in de Kamer niets uitrichten kan!

De afschaffing van het gezantschap bij de Paus bracht in 1925 de gemoederen wel heel sterk in beweging. Vooral in het kamp der R.K. Daarin had de S.G.P. het gedaan. Zij was daarin de grote zondebok. De A.R. daarentegen werden door de R.K. als de „trouwe bondgenoten” hoog geprezen. Deze bewezen op hun beurt de R.K. hand- en spandiensten door met hen op de S.G.P.-ers als „anti-papisten” af te geven. Ja, zij gingen daarin zelfs zo ver, dat zij de S.G.P.-ers den volke als „erger dan de communisten” voorstelden! Wat al smaad en hoon, lastering en verdachtmaking is er in die dagen over de hoofden der S.G.P.-ers heengegaan! Zij waren de beroerders Israëls, die een scheur in de door hen zo verheerlijkte coalitie hadden geslagen. En daarom een scheurpartij eerste klasse.

De S.G.P. behoefde zich echter voor God noch mensen iets van die lastering en verdachtmaking aan te trekken. Zij kon met een goed geweten al die hoon en smaad verdragen. Zij had toch niet anders gedaan dan dat zij voor de aloude beginselen der Hervorming was opgekomen. Zij had daarbij niet gehandeld uit verbeterd haat tegen enig R.K. medeburger, maar was door liefde voor de oude waarheid beziel in het strijdperk getreden. Anderszins kan men zich gemakkelijk indenken, dat de R.K. over de afschaffing van het gezantschap bij het Vaticaan uiterst geraakt waren. Zij gaven wel voor, dat daarmee een Nederlands belang geschaad was en dat zij daarover geërgerd waren, doch dat was het niet, wat hen in werkelijkheid griefde. Zij zagen de Paus, die zij als de Stedehouder van Christus op aarde gehuldigd willen zien, in zijn hoogwaardigheid beledigd. Want het gezantschap bij de Paus houdt toch onbetwistbaar een zekere erkenning van de Paus als de Stedehouder van Christus op aarde in. En juist dat kan en mag geen enkel rechtgeaard kind der Reformatie

erkennen. Zo hij het doet, maakt hij het edele bloed van zovele martelaren te schande, die uit liefde tot Gods Woord liever hun leven hebben opgeofferd dan dat zij de Paus van Rome als Christus' Stedehouder hebben willen erkennen. Geen wezenlijke zoon der Hervorming kan dat dan ook doen. Indien hij zulks doet, slaat hij de helden der Reformatie Luther en Calvijn als 't ware in het aangezicht en verloochent hij de voornaamste beginselen der Hervorming en wat nog al erger is, misdraagt hij zich jegens het geopenbaarde Woord van de levende God. En het is duizendwerf beter met den Woorde Gods onder smaad en hoon, lastering en verdachtmaking bedolven te worden dan met de verzakers van dat Woord en van de Hervorming in de gestoelten der ere te zetelen. Gewis, het is profijtelijker voor elk mens de smaadheid van Christus te dragen dan met de prinsen van Egypte verhoogd te worden.

Dat ook de A.R. over de afschaffing van het gezantschap bij de Paus niet te spreken waren, is zeer zeker te verstaan, als men bedenkt dat deze de oorzaak werd, dat het coalitie-kabinet, dat door dr Colijn was samengesteld, aftrad en de coalitie een geduchte slag kreeg. Een coalitie-regering behoorde volgens de afgelegde verklaring van de R.K. leider, dr Nolens, de eerste vier jaren tot de onmogelijkheden.

Aan een ontbinding der pas gekozen Kamer heeft het kabinet Colijn stellig wel gedacht, maar het blijkbaar niet aangedurfd. Hoe het ook zij, het is daartoe niet overgegaan. En daarvoor was, vanuit het standpunt van dat kabinet bezien, ook alle reden. Had het kabinet de Kamer ontbonden en in 1925 een nieuwe Kamerverkiezing uitgeschreven, dan zou dit, naar de mens gesproken, aanmerkelijke winst voor de S.G.P. gebracht hebben. De S.G.P. zou alsdan naar alle waarschijnlijkheid reeds een derde Kamerzetel verkregen hebben en de A.R. zouden onder de verse indruk van de houding, welke zij bij de stemming van het amendement van Ds Kersten en Ds Zandt hadden aangenomen, nog al meer stemmen verloren hebben dan zij alrede bij de verkiezing van 1925 verloren hadden. Daar was nog te meer reden voor, als wij bedenken, dat het amendement er niet weinig toe bijgedragen had, dat 't Protestantse besef onder een deel der bevolking meer wakker geschud was geworden. Bovendien lag een toename van het aantal stemmen voor de S.G.P. ook daarom nog meer voor de hand, dewijl de uitslag van de aanneming van het amendement er niet weinig toe bijgedragen had, dat het Protestantse Tweede Kamer toch letterlijk niets uit kon richten, waarmede de A.R. in de verkiezingsdagen van 1925 tal van kiezers misleid en van de S.G.P. afgetrokken hadden, op zulk een sprekende wijze door de feiten geheel en al geloochenstraft was geworden.

Het kabinet-Colijn vervangen door kabinet-De Geer (1926)

Waar de Kamer na de aanneming van het amendement van Ds Kersten en Ds Zandt niet ontbonden werd, daar bleef er dan niet anders over dan dat er een nieuw kabinet moest gevormd worden. Dat dit zo gemakkelijk niet zou gaan, liet zich van de aanvang af gemakkelijk aanzien. Van een coalitie-kabinet toch kon, gelet op de verklaring van dr Nolens, in dat

jaar niets inkomen. Dat behoorde toen tot de onmogelijkheden. Daarmede was op zichzelf reeds veel gewonnen. Ook daarin kunnen wij zien, dat onder de bestiering des Heeren een kleine partij wel ter dege in de Kamer wat kan uitwerken. Gemeenlijk toch wordt de zaak veel te veel louter van menselijke kant bezien. Hoe dikwerf toch heeft de Heere in de loop der eeuwen juist door kleine middelen grote daden verricht. Ja, hoe heeft Hij zich bij voorkeur van kleine middelen bediend om grote dingen ten uitvoer te brengen, opdat het openbaar zou worden, dat de hand des Heeren alleen het gewrocht heeft en dat alle dingen niet van het vermogen van enig mens, maar van Zijn almacht afhankelijk zijn. Men denke slechts aan die kleine Gideonsbende, die God tot zulke machtige daden bekwaam maakte. Men roepe zich voor de geest, hoe de Heere de kleine herdersknaap David van achter de kudde haalde om hem tot de machtigste koning te maken, die Israël in heel zijn geschiedenis ooit gehad heeft. Men herinnere zich, hoe de Heere Christus ongeletterde Gallileërs, groten-deels eenvoudige vissers, riep, hen tot Zijn Apostelen verloor, hen bekwamde, dat heel de wereld door hen in rep en roer werd gebracht en hen met zulk een macht en heerlijkheid bekleedde, dat door hun prediking heel het machtige Romeinse keizerrijk overwonnen werd. En als men zich zijn eigen landshistorie in geheugenis brengt; heeft de Heere niet met een handjevol geuzen ons land de waarheid en de vrijheid gebracht, juist toen, naar menselijke berekening, heel de redding van ons land hopeloos verloren was!

Wij schrijven dit allerminst om de S.G.P. de kroon op het hoofd te zetten of om Ds Kersten en Ds Zandt in de hoogte te steken, daar wij er diep van doordongen zijn, dat de S.G.P. en ook Ds Kersten en Ds Zandt van zichzelf niets vermogen, dewijl zij van nature toch met heel het menselijk geslacht door Adams val totaal gevallen zijn. Welk mens leeft er, die door die bondsbreuk niet dood door de zonde en misdaden en onbekwaam tot enig goed en geneigd tot alle kwaad geworden is? Neen, niet het zondige menskind komt ook maar de minste ere toe; de Heere alleen zij geprezen. Niettemin achten wij het een bijzondere weldaad, dat de Heere de S.G.P. heeft willen gebruiken, waartoe Hij haar gebruikt heeft en dat Ds Kersten en Ds Zandt als middelen mochten dienen, waardoor het voor een gereformeerd volk, als het onze in de ure zijner landsgeboorte was, zo smadelijke gezantschap bij de Paus afgeschafte werd en het aloude gereformeerde besef onder ons volk weder aanmerkelijk verlevendigd werd.

Terugkomende tot de loop der zaken in het jaar 1925, gaan wij ons bepalen bij de formatie van een nieuw kabinet, dat door het aftreden van het ministerie dr Colijn, dat slechts enkele maanden bestaan heeft, noodzakelijk geworden was. Die formatie heeft heel wat voeten in de aarde gehad. Het jaar 1925 was al ten einde en nog steeds was er geen nieuwe regering opgetreden. Het demissionaire kabinet Colijn heeft dan ook ongewoon lang de lopende zaken nog moeten bestieren. In December 1925 verschenen er nog onderscheidene ministers in de Tweede Kamer om enkele noodzakelijke aangelegenheden af te doen. Ten langen leste — het

was reeds Maart 1926 geworden — werd *ihv mr de Geer* de formatie van een ministerie opgedragen. Deze slaagde er in een kabinet samen te stellen, hetwelk in de geschiedenis te boek staat onder de naam van het intermezzo-kabinet, een naam, welke mr de Geer zelf daaraan gegeven heeft.

Eindelijk was het dan in Maart 1926 aan mr de Geer gelukt een kabinet samen te stellen. Dit was pas geschied, nadat eerst duidelijk gebleken was, dat een terugkeer van het zittende kabinet dr Colijn absoluut onmogelijk was en er ook aan de samenstelling van een coalitie-ministerie onder een ander persoon dan dr Colijn niet te denken viel. Tevoren hadden de oud-minister dr de Visser en de heren mr Kan en mr Limburg tevergeefs beproefd een ministerie te formeren.

Het was wel wat heel wonderlijks, dat mr de Geer bij zijn eerste regeringsverklaring het gezantschap bij het Vaticaan nogmaals ter sprake bracht. Die zaak was toch geheel en al afgedaan. De Kamer had op 11 November 1925 op overtuigende wijze te kennen gegeven, dat zij het gezantschap afgeschaft wilde hebben. Nochtans — een zekere pressie van R.K. zijde zal daaraan wel niet vreemd geweest zijn — bracht mr de Geer het weer op het tapijt. Hij deed zulks op deze merkwaardige wijze. Hij verklaarde namelijk in zijn begrotingsrede:

Het votum van 11 November werd mede door uitgesproken politieke overwegingen beheerst. De terugroeping van de gezant op de enkele grond van dit votum zou derhalve niet passen in de sfeer, waarin dit kabinet wenst te leven en te handelen. Die terugroeping kan, naar de mening van het kabinet, slechts dan op zijn weg liggen, wanneer in de nieuwe situatie, die door zijn optreden is geschapen, de Kamer blijk gegeven zal hebben, niet geneigd te zijn gelden voor het gezantschap toe te staan.

Die verklaring was koren op de molen der R.K. De R.K. Kamerleden grepen dan ook de gelegenheid met beide handen aan om de afschaffing van het gezantschap ongedaan te maken. Door hun invloed kwam de R.K. heer van Rijkevorsel, voorzitter van de Commissie van Rapporteurs, met het voorstel om heel de aangelegenheid niet alleen nog eens in openbare beraadslaging te nemen, maar ook opnieuw nog eens in de afdelingen te behandelen. Hij voerde daarvoor als reden aan, dat de minister van Buitenlandse Zaken, alhoewel hij moest toegeven, dat de zaak al herhaaldelijk in de Kamer besproken en van alle kanten bezien was, in het tegenwoordige stadium tot de uiterste grens der mededeelzaamheid kon gaan. Bovendien — zo beweerde hij — kreeg de Kamer alsdan gelegenheid om zich nogmaals in alle kalmte en zonder politieke bijoverwegingen over deze zaak uit te spreken.

Dit was feitelijk totaal overbodig. De aangelegenheid was tot in de uiterste kleinigheden behandeld. De Minister van Buitenlandse Zaken kon geen enkel nieuw argument — zoals uit het verdere verloop zou blijken — voor de Kamer te berde brengen.

Uit deze gedragswijze der R.K. moet het een ieder wel in het oog springen, hoezeer er hun alles aan gelegen was om het gezantschap bij de paus te behouden. Alles wat zij maar kon, heeft de R.K. Kamerfractie destijds in het werk gesteld om daartoe te geraken. Al haar pogingen zijn echter op niets uitgelopen. Het bij monde van de heer van Rijckevorsel ingediende voorstel werd door de Kamer met 43 tegen 38 stemmen verworpen, terwijl bij de behandeling van Hoofdstuk III, dat van Buitenlandse Zaken, de R.K. en de A.R. andermaal de nederlaag leden. Hierbij werd met 48 stemmen voor en 41 tegen het amendement van Ds Kersten en Ds Zandt, waarbij de afschaffing van het gezantschap bij het Vaticaan beoogd werd, bekrachtigd. Opdat hier geen misverstand moge rijzen, vermelden wij opzettelijk, dat bij al die stemmingen zowel Ds Kersten als Ds Zandt aanwezig waren en meegestemd hebben.

Hebben wij bij de aangelegenheid van het gezantschap bij de pauselijke stoel al enigermate lang stil gestaan, dan was 't, omdat zij voor ons land zo uitermate belangrijk is geweest en ook omdat de S.G.P. daarbij zulk een belangrijke rol heeft gespeeld.

Voorts zij nog vermeld, dat in de periode 1925—1929 door de afgevaardigden der S.G.P. nog een paar gewichtige onderwerpen in de Kamer ter sprake gebracht zijn. Onder meer is door Ds Zandt — Ds Kersten had dit al eerder gedaan — bepleit het herstel van het onrecht, dat door de overheid in 1816 de Hervormde Kerk is aangedaan, en alzo het recht van de Gereformeerde gezindte in en buiten die kerk weder erkend zou worden en volle zeggenschap zou verkrijgen. Ook bij deze gelegenheid, gelijk ook bij alle latere gelegenheden, waarbij op dit herstel door de Kamerleden der S.G.P. werd aangedrongen, wees de Regering het verzoek af, terwijl het ook door niet één der andere Kamerleden, noch door een A.R., noch door een C.H., werd ondersteund, integendeel, door C.H. Kamerleden zelfs fel bestreden werd.

Voorts, om nog een onderwerp te vermelden, zij er op gewezen, dat de afgevaardigden der S.G.P. bij herhaling zijn opgekomen tegen de vervolging van de vrouwen, die om des gewetens wil niet gestemd hadden. Daarbij hebben zij in 1928 een motie ingediend, welke tot strekking had, dat de stemdwang zou afgeschaft worden, gelijk zij ook in latere jaren bij herhaling bij de regering op afschaffing van de stemdwang hebben aangedrongen. Deze motie werd echter helaas met meerderheid van stemmen, namelijk 40 tegen 30, verworpen.

Vervolgens werd door de Kamerleden der S.G.P. eerbiediging van de dag des Heeren herhaaldelijk bepleit. Zelfs werd in 1928 een motie bij de Kamer ingediend, waarin de Regering werd verzocht om maatregelen te nemen tot stopzetting van de openbare vervoermiddelen op Zondag. Deze motie werd echter door niemand der Kamerleden ondersteund, zodat zij niet eens in behandeling kon komen.

Een ieder zal lichtelijk bevroeden, dat wij in het vervolg ons zullen moeten bekorten en het niet doenlijk is om op elke handeling of rede van Ds Kersten of Ds Zandt, hoe belangrijk zij overigens ook geweest mogen zijn, breedvoerig in te gaan. Wij achten zulks voorshands ook niet nodig.

te meer niet, daar wij bij de bespreking van de beginselen der S.G.P. dit zullen doen.

Wij kunnen thans volstaan met de mededeling, dat Ds Kersten en Ds Zandt naar de mate hunner krachten, die God hun geschonken heeft in de jaren van 1925 tot 1929 vrijmoedig en onverschrokken voor de aloude waarheid, die naar de godzaligheid is, zijn opgekomen. Verblijvend is het daarbij, dat zulks in den lande ook niet onopgemerkt is gebleven. Al was de laster en de verdachtmaking, die toen ter tijde over de hoofden van genoemde predikanten is gegaan, waarlijk niet gering, er waren er toch ook in den lande, die hun optreden waardeerden.

Daarvan getuigde de steeds toenemende groei der partij; daarvan zouden ook de Tweede Kamerverkiezingen in 1929, welker uitslag aan de S.G.P. drie zetels in de Tweede Kamer bracht, blijk geven. Gewis, ondanks geduchte tegenwerking, niet geringe lasteringen, onware voorstellingen van zaken, een uitgieting van hoon en smaad, ging het door des Heeren wonderen goedheid de S.G.P. goed in den lande, zodat wij der waarheid slechts getuigenis geven, indien wij vermelden, dat de jaren 1925-1929 voor de S.G.P. voorspoedige jaren geweest zijn.

De S.G.P. in Provinciale Staten en Gemeenteraden.

Thans willen wij er toe overgaan om het een en ander mede te delen, wat in betrekking tot de S.G.P. buiten de Tweede Kamer is voorgevallen. Wij willen ons daarbij in hoofdzaak bepalen bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten. Deze werden in het jaar 1927 in de onderscheidene provincies van ons land gehouden. De uitslag daarvan was zeer gunstig voor de S.G.P. In zulk een belangrijke provincie als Zuid-Holland is, werden niet minder dan vier zetels door de S.G.P. verkregen, in Zeeland 3, in Utrecht 2, in Gelderland en Overijssel elk 1 zetel.

Wij kunnen op de handelingen en redevoeringen dier Statenleden niet nader ingaan, niet omdat wij die niet belangrijk genoeg achten, maar dewijl zulks ons te lang zou ophouden, wilden wij die enigermate uitgebreid beschrijven. Wij kunnen dan ook volstaan met de opmerking, dat die er ook toe bijgedragen hebben, dat de S.G.P. meer bekendheid verkreeg en haar beginselen in bredere kring ingang vonden.

Wat de vertegenwoordiging der S.G.P. in de verschillende gemeenteraden betreft, daarover ontbreken ons helaas de nodige gegevens, zodat wij van een nadere bespreking daarvan wel moeten afzien. Bovendien zou het ons te lang van het eigenlijk doel onzer artikelen, n.l. een bespreking van de beginselen der Staatkundig Gereformeerde Partij, afhouden, indien wij tot een uitvoerige behandeling van de handelingen en redevoeringen, zowel van de leden der Tweede Kamer als van die der Provinciale Staten en Gemeenteraden, overgingen. Wel willen wij nog vermelden, dat de S.G.P. in genoemde jaren ook reeds in menige Raad één of twee afgevaardigden had, die er meermalen blijk van hebben gegeven, dat ook de zetels in de gemeenteraad of in het college van Wethouders voor de S.G.P. van groot belang zijn.

Het optreden van de S.G.P.-ers in de Tweede Kamer en andere colleges

heeft er onder des Heeren zegen niet weinig toe medegewerkt, dat, toen in 1929 de verkiezingen voor de Tweede Kamer gehouden werden, de S.G.P. er niet slecht voor stond. Algemeen, ook buiten de kringen der S.G.P., leefde de verwachting, dat de S.G.P. in stemmenaantal vooruit zou gaan.

De sprekerscampagne, welke aan die verkiezingen vooraf ging, vorderde, evenals in 1925, weer zeer veel van de krachten van Ds Kersten en Ds Zandt. De vergaderingen, waarin zij optraden, waren gemeenlijk zeer druk bezocht. Af en toe droegen deze ook, evenals in 1925, een rumoerig karakter. Ook toen poogden de A.R. op onderscheidene plaatsen die in de war te sturen en de sprekers het spreken onmogelijk te maken. Toch, het moet erkend, was dit bij lange niet zo erg als in 1925, toen het dan ook wel alle perken van fatsoen te buiten was gegaan en het zozeer de spuigaten was uitgelopen, dat een ieder er schande van sprak en het druk had over de revolutionnaire anti-revolutionnaires.

Periode 1929—1933. De S.G.P. behaalt drie zetels.

Ir. van Dis doet intrede in de Kamer.

Het jaar 1929 is voor de S.G.P. van groot belang geweest. In de daaraan voorafgaande jaren had men de S.G.P. dikwerf voor dood verklaard. Het heette, vooral in de kringen der A.R., dat zij toch geen levensvatbaarheid had en feitelijk goed en wel beschouwd niets dan een onbeduidend klein scheurpartijtje was. Zij zou — zo stelde men het de kiezers gaarne voor — uit gebrek aan krachten — vanzelf wel bezwijken. En ziet — alle voorspellingen en verdachtmakingen ten spijt — bracht de uitslag der verkiezingen van 1929 dire afgevaardigden der S.G.P. in de Tweede Kamer.

Dat was voor menig een in die dagen een harde tegenvaller. Daardoor kwam toch aan het licht, wat al die doodsverklaringen en al die voorspellingen wel waard waren. Zij werden door de feiten totaal gelogenstraft. Was de uitslag der voornoemde verkiezingen voor de vijanden een bittere teleurstelling, voor de S.G.P. was zij een verblijdend en moedgevend teken. Het was toch vast komen te staan, dat er altijd nog een deel onder ons volk was, dat de oude Dordtse beginselen — zoals de beginselen der S.G.P. smalend genoemd werden — aanhing. Deze beginselen vonden — Gode zij dank — nog altijd voorstanders in ons land. Ja, zelfs was het aantal groeiend. De uitslag der verkiezingen gaf daar een klaar bewijs van. In 1922 werden er ruim 26.000 stemmen op de lijst der S.G.P. uitgebracht; in 1925 klom dit al boven de 62.000, en in 1929 tot 76.709 stemmen. Voorwaar, geen geringe vooruitgang, welke destijds ook met niet weinig blijdschap in de kringen der S.G.P. werd waargenomen. Die uitslag toonde aan, dat het streven der S.G.P. niet met vruchteloosheid was geslagen en gaf tevens hoop en moed voor de toekomst.

In het bijzonder voor Ds Kersten en Ds Zandt was de uitslag der verkiezingen zeer verblijdend. Zij mochten daaruit opmerken, dat hun arbeid, welke zij in de Kamer onder veel hoon en smaad verricht hadden, niet vruchteloos was geweest.

Ds Kersten kon bij de behandeling van de Rijksbegroting voor het dienstjaar 1930 op 7 November 1929 dan ook geheel naar waarheid in de Tweede Kamer aangaande de gehouden verkiezingen getuigen: „Mijnheer de Voorzitter! Ik ben mij bewust, dat mijn betoog slechts bij een klein gedeelte van het Nederlandse volk instemming vindt, hoewel het getal dergenen, die dit oordeel onderschrijven, klimt; gelijk uit de jongste verkiezingen duidelijk gebleken is. Immers, die verkiezingen brachten het aantal afgevaardigden der Staatkundig Gereformeerde Partij van 2 op 3; verminderden het aantal anti-revolutionnaire Kamerleden met 1. Men zal waarschijnlijk trachten deze verandering niet al te grote betekenis toe te kennen, gelijk men het weleer door de anti-revolutionnaires geleden verlies voor het volk zocht te vergoelijken. Ik wens mij van overschatting te onthouden. Maar de feiten hoop ik op hun rechte waarde te schatten. Niemand, die dit met mij wenst te doen, zal beweren, dat het optreden van de Staatkundig Gereformeerde Partij zonder betekenis is. Aan smaad en laster heeft het haar niet ontbroken. Zelfs heeft men zich niet ontzien de personen, die haar beginselen verdedigden, aan te vallen en voorts op allerlei wijze van het strijden en pogen der Staatkundig Gereformeerde Partij valse voorstellingen te geven. Evenwel heeft men haar niet kunnen verbannen van het politiek terrein, ja, zelfs haar groei vermocht men niet te verhinderen. Langzaam, maar gestadig, wortelt de geplante partij in de volksovertuiging. Te meer is dat opmerkelijk, omdat de Staatkundig Gereformeerde Partij niet bogen kan op een groot aantal officieren, noch op vele kapitaalkrachtigen. Zij vindt haar aanhangers vooral niet onder de hoogste klassen des volks in de eerste plaats. Zonder geld en zonder een groot aantal bekwame, politiek geschoolde woordvoerders, ging de Staatkundig Gereformeerde Partij de verkiezingsstrijd in. Maar de uitkomst behoefde haar niet te doen klagen, dat veel geld en moeite was geofferd voor het negatief resultaat van verlies. Een paar eenvoudige dominees, bijgestaan door een enkele, die zich in de publieke kamp wagen durfde, hebben het volk opgeroepen en dit heeft in steeds groter getale aan de roepstem gehoor gegeven.”

Zoals Ds Kersten het in diens Kamerrede uitsprak, zo was het ook metterdaad. De ogen van velen waren open gegaan voor het verderfelijke van de coalitie-politiek, waarbij Rome steeds sterker en sterker gemaakt werd. Een steeds groeiend aantal schaarde zich onder de banier van de oude beproefde waarheid, welke de S.G.P. op politiek terrein voorstaat. De uitslag der verkiezingen van 1929 bracht Ir van Dis in de Tweede Kamer. Daardoor werd de arbeid van Ds Kersten en Ds Zandt verlicht. De positie van een kleine partij — elk kan dit gemakkelijk begrijpen — vraagt veel van de krachten der afgevaardigden. Het is waarlijk niet om het even of een partij door één of door twee of door drie Kamerleden is vertegenwoordigd. Vooral in zo'n positie is elke vertegenwoordiger van grote betekenis. Zij kunnen elkander dan de arbeid zo verlichten, hetgeen ook het geval was met de intrede van de heer Van Dis in de Kamer.

Alvorens wij voortgaan met de behandeling van de geschiedenis van de S.G.P., willen wij iets mededelen over de samenstelling van het Hoofd-

bestuur. Het Hoofdbestuur van de S.G.P. was in het jaar 1930 als volgt samengesteld: Ds Kersten, voorzitter; Ir van Dis, secretaris; P. van der Meulen, penningmeester; en als verdere leden: Ds Zandt, Ds Barth, Ds Leenmans, Ds v. d. Graaf, burgemeester Kodde en de heer Joh. de Kok. De heren Ds Barth, P. v. d. Meulen, Kodde en de Kok behoorden tot de oudste hoofdbestuursleden, terwijl Ir van Dis, Ds Zandt, Ds v. d. Graaf en Ds Leenmans, de één iets korter, de ander iets langer, vóór 1930 daar in zitting hadden. Ds Kersten heeft van het begin af in de S.G.P. het voorzitterschap bekleed.

Het jaar 1929 was niet alleen voor de S.G.P. van grote betekenis, dewijl zij haar afgevaardigden in de Tweede Kamer met de intrede van Ir van Dis tot drie vermeerderd zag, maar ook daarom, dewijl het weekblad „De Banier” werd omgezet in het dagblad „De Banier”. Het ligt niet in onze bedoeling op dit feit in den brede in te gaan. Nochtans is dit feit voor de S.G.P. van te veel betekenis dan dat wij het geheel onvermeld voorbij willen gaan.

Voordat wij van de jaren 1929 en 1930 afscheid gaan nemen, willen wij nog een enkel woord over het Hoofdbestuur schrijven. De meeste leden daarvan hebben op de dag van heden nog zitting in het Hoofdbestuur. Het zou van vergaande ondankbaarheid getuigen, indien wij in het geheel geen melding maakten van de moeite, tijd en arbeid, welke zij in hun functies ten bate van de S.G.P. als Hoofdbestuursleden, hebben willen geven.

Benevens Ds Kersten, die jaren achter elkaar het voorzitterschap in het Hoofdbestuur heeft waargenomen, dienen hier wel in het bijzonder vermeld te worden de secretaris Ir van Dis en de vorige penningmeester de heer van der Meulen, die allen veel voor de Partij gedaan hebben. Hun functies brachten mede, dat zij, meer nog dan de gewone Hoofdbestuursleden, veel arbeid voor de S.G.P. hadden te verrichten. Aan hen, alsook aan de andere Hoofdbestuursleden, zij dan bij deze een woord van erkentelijke dank gebracht.

Strijd in de Tweede Kamer in de periode van 1929—1933

De jaren van de Kamerzitting 1929-1933 zouden voor de S.G.P.-Kamerleden, evenals in de vorige periodes, jaren van harde arbeid en zware strijd worden. Inzonderheid zijn er twee zaken uit die periode, waarop wij de bijzondere aandacht onzer lezers menen te moeten vestigen. Het zijn de in die periode ingetreden malaise en het door Minister Ruys de Beerenbrouck ingediende wetsvoorstel tot wijziging van de Kieswet.

Om met de toen ingetreden malaise het eerst te beginnen, voordat enig Kamerlid de Regering daarop opmerkzaam gemaakt had, maakten de S.G.P. Kamerleden de Regering er attent op, dat alles er op wees, dat een grote malaise op komst was. Met hoongelach werd deze aankondiging destijds door de Kamer ontvangen. Ook de Regering dreef er aanmerkelijk de spot mede. Van achter de Regeringstafel werd namelijk medegedeeld, dat zij van een naderende malaise nog geen enkel teken had waargenomen. Het zou echter niet lang meer duren of de Regering

en de Kamer zouden het lachen en spotten vergaan zijn. Wat de Regering, toen er van de zijde der S.G.P. in de Tweede Kamer voor het eerst gewag van gemaakt werd, niet wist, zou haar maar al te spoedig bekend worden.

Een geweldige malaise, welke het eerst in de Verenigde Staten van Noord-Amerika was ingetreden, openbaarde zich ook hier te lande. Tal van bedrijven kwamen in een noodlijdende staat. Land- en tuinbouw kregen het in het bijzonder hard te verduren. Zeer grote werkloosheid trad in. Het ene bedrijf na het andere dreigde te gronde te gaan. Allerlei steunmaatregelen bleken noodzakelijk te zijn. De S.G.P. Kamerleden hebben daarbij voortdurend er bij de Regering op aangedrongen, dat zij de werklozen niet schriel zou ondersteunen. Het was wel gedurig heel anders voorgesteld. Hoe vaak toch, omdat de S.G.P. Kamerleden zich overeenkomstig het beginselprogram der S.G.P. tegen de verzekering en de verzekeringsdwang gekeerd hadden, is het voorgesteld geworden, niet in het minst van anti-revolutionnaire zijde, dat zij zich over het lot der arbeiders en maatschappelijk minder bedeelden in het geheel niet bekommerden. Het gedrag der S.G.P. Kamerleden, die juist steeds ten aanzien van de werklozen bij de Regering een milde hulp aan hen bepleit hebben, is het beste bewijs, dat de zoëven gesignaleerde voorstelling van zaken totaal vals is en was. Het lot van arbeiders en maatschappelijk minder bedeelden weegt bij de S.G.P. wel terdege zwaar. Daarvan hebben haar Kamerleden voortdurend het bewijs geleverd.

Hadden de S.G.P. Kamerleden de Regering in de Kamer er tevoren reeds bij voortduring op gewezen, dat vanwege de Godsverlating en -verzaking Gods oordelen te wachten waren, het was in die dagen, dat zij er al de nadruk op legden, dat de ingetreden malaise als een vruchtgevolg onzer zonde aan te merken was. Het zij hierbij nadrukkelijk opgemerkt, dat de afgevaardigden der S.G.P. zichzelf en ook de Partij hierbij insloten, want ook zij hebben te belijden: Wij hebben gezondigd en voor Gods aangezicht schaamrood te worden en zich voor dat aangezicht te verootmoedigen. Voorts drongen zij ook deze keer weder met alle beslistheid bij de Regering er op aan, dat deze op haar terrein Gods geboden tot richtsnoer voor haar beleid zou kiezen en dat zij door haar maatregelen het volk er toe zou opwekken de zonde in het publieke leven te verzaken. Deze roepstem, hoe gerechtvaardigd en hoezeer zij ook naar Gods Woord was, was echter zowel bij de Regering als bij de Kamer een stem des roependen in de woestijn. Zowel de Regering als de Kamer wezen haar uitdrukkelijk af. Het was in die dagen, dat Ds Kersten ten aanzien van de A.R.-partij met het volste recht kon zeggen: „Dr Colijn en de zijnen hebben zich sinds lange jaren verbonden om het juk van de goddelijke roeping der Overheid van zich af te werpen”.

Zoals even te voren reeds opgemerkt, Regering en Kamer — de A.R. en C.H. Kamerleden mede inbegrepen — zij wilden niets weten van een onvoorwaardelijke terugkeer tot God en Diens geboden. Zij zochten enkel hun heil in het ontwerpen van allerlei steun- en dwangmaatregelen. De crisiswetgeving werd ingevoerd. Daarbij werd zelfs voor de ergerlijkste

tyrannieke Regerings-maatregelen niet teruggedeinsd. Vele kostbare levensmiddelen werden van Regeringswege opzettelijk vernield. Een groot aantal drachtige, zelfs hoogdrachtige koeien werd afgeslacht. Dit nam zulk een vorm aan, dat een koemelkster uit Friesland in een ingezonden stuk in „De Nederlander” terecht van een moordpartij gewaagde, zij schreef namelijk in dat ingezonden stuk:

„En die (namelijk de Regeringsmaatregelen) nu zeker het toppunt hebben bereikt in de grote moordpartij, die men onder onze koeien houdt (want een moordpartij is het). Als men de verhalen kan geloven van hen, die in een van die slachtplaatsen werken, dan hebben die beesten geen tijd om te sterven. En is het vel soms al van de koe, terwijl het kalf nog leeft in het ontvelde moederdier. En verwachten wij nu werkelijk, dat daardoor betere toestanden geboren worden? Dat gelooft toch zeker niemand. Kunnen wij daar 's Heeren zegen over afbidden? Wie durft dat te doen?”

Ongetwijfeld had deze koemelkster uit Friesland het bij het rechte eind. Haar eenvoudige, welsprekende woorden sloegen de spijker op de kop. In deze zelfde geest getuigden de afgevaardigden der S.G.P. in de Tweede Kamer, waarbij zij de Regering het juiste remedie, hetwelk de grote vriend van Calvijn, Beza, reeds eeuwen te voren had aangewezen, voor ogen stelden. Deze hervormer toch had te recht getuigd, dat dit de enige juiste remedie was, hetwelk ter genezing zelfs in de allerzwaarste tijden en in de hoogst geklommen nood niet zou falen, hetwelk Gods Woord biedt en in de tekst gelegen is: „Maar zoekt eerst het koninkrijk Gods en Zijn gerechtigheid en alle deze dingen zullen u toegeworpen worden”.

Dit remedie werd echter door Regering en Kamer hooghartig en smadelijk van de hand gewezen. Zij zochten het heil in de befaamde crisismaatregelen. Lange, schier onafzienbare rijen van werklozen kon men straks elke werkdag twee malen voor de stempellokalen zien staan. Duizenden bij duizenden zou men aldra hun protest tegen de crisismaatregelen horen uiten en eveneens duizenden bij duizenden horen klagen, dat zij in hun bedrijven door allerlei dwangmaatregelen geterroriseerd werden.

Helaas, al de protesten, die de S.G. Kamerleden tegen het Regeringsbeleid inbrachten, waarbij zij onder meer voor grotere vrijheid in het bedrijfsleven opkwamen, waren bij Regering en Kamer aan dovemansoren gezegd. En toch zijn deze protesten niet tevergeefs uitgebracht. En toch zijn de woorden, welke zij daarbij gesproken hebben, niet als ijdele woorden ter aarde gevallen. Hun woorden, waarmede zij voorzegen, dat over de handelingen van Regering en Kamer de geduchte oordelen Gods te wachten stonden, zijn toch voor ieders oog bewaarheid geworden. Deze oordelen zijn al spoedig gekomen. Heel spoedig zelfs. In de bittere hongersnood in de bezettingstijd hebben honderdduizenden landgenoten, die eertijds de vernietiging van kostbare levensmiddelen, waaronder het denatureren van tarwe en aardappelen, en het afslachten zelfs van drachtig vee zonder een woord van protest hadden meegemaakt, of erger nog deze hadden goedgekeurd en zelfs hadden toegejuicht, zich daarover bitter beklaagd en die maatregelen zelfs scherp afgekeurd.

Wij wensden thans nog het een en ander uit de periode 1929—'33 onder de aandacht onzer lezers te brengen. Allereerst iets over de doodstraf, op welke wederinvoering de Kamerleden der S.G.P. reeds bij herhaling hadden aangedrongen. In 1931 deden zij dit andermaal, waarbij zij een motie indienden, welke deze wederinvoering beoogde. Deze motie kon helaas niet in behandeling en dus ook niet in stemming komen, omdat niemand der Kamerleden de motie ondersteunde.

Vervolgens gaan wij over tot bespreking van de wijziging der Kieswet, welke na indiening door Minister Ruys de Beerenbrouck in 1933 tot stand kwam. Zij bevatte in 't klein een aanslag op de S.G.P., zoals een in latere jaren door Minister de Wilde ingediende Kieswetwijziging er een in het groot was. Ja, de S.G.P. was en bleef een doorn in menig oog. Zij moest verdwijnen, desnoods met behulp van een door en door onrechtvaardige wetgeving.

Wijziging der Kieswet in de periode van 1929—1933

De gestadige bloei der S.G.P. toch konden velen maar bitter slecht zetten. Vooral de A.R. was deze een bron van voortdurende ergernis. De anti-revolutionnaire heer van de Heuvel gaf daarvan in een Kamerrede, welke hij in November 1929 uitsprak, maar al te duidelijk blijkt. Hij sprak toen woordelijk:

„Ik weet wel, dat de evenredigheid dan lang niet bereikt wordt, maar men zou in de politieke strijd brengen een ander groot goed, namelijk, dat de staatkundige strijd niet meer wordt afgeleid door de groepering om allerlei persoonlijkheden en groepsbelangen en nuanceringen van staatkundige gevoelens”.

Zeer terecht heeft de heer Oud, toen de heer van de Heuvel deze woorden uitsprak, geïnterrumpeerd:

„Dan snijdt u Ds Kersten de nek af!”

Die bedoeling lag toch kennelijk aan de woorden van de heer van de Heuvel ten grondslag. Daarom moest desnoods heel het stelsel van de evenredige vertegenwoordiging maar om hals gebracht worden. Om dat doel te bereiken wilde deze anti-revolutionnaire heer het oude liberale stelsel van de willekeurige verknipping in kiesdistricten ingevoerd hebben. Daarmee gaf hij een geduchte trap naar heel het anti-revolutionnaire verleden. Het zijn toch de anti-revolutionnaires geweest, die zich in het verleden scherp tegen het oud-liberale stelsel van de hoogst willekeurige verknipping in kiesdistricten verzet hebben. Hoe scherp en fel hebben Dr. Kuiper en ook andere anti-revolutionnaire woordvoerders zich daartegen eertijds te recht gekant. Zij wilden daar niets van weten en noemden zulk een stelsel een grote schande voor ons land en een ernstige inbreuk op recht en gerechtigheid. En ziet, met dat stelsel kwam de heer van den Heuvel in 1929 aandragen. Hij begeerde toch bij de verkiezingen een verdeling in provinciale kiesdistricten. Daarbij vierde de willekeur stellig niet minder hoogtij dan bij het oude liberale stelsel, waartegen de anti-revolutionnaires zich in vroegere dagen met hand en tand gekeerd hadden.

Maar dat derde niet, als het doel maar bereikt werd. Het doel was om de kleine partijen, inzonderheid de S.G.P., de toegang tot de Kamer onmogelijk te maken. Of daarbij alle recht en billijkheid met voeten getrapt werden, dat deed er niet toe. Of daarbij ook eenmaal beledigen schandelijk verloochend en verguisd werden, dat deed er ook al niet toe. De S.G.P. moest uit de Kamer weg, dat was het grote doel, waarvoor recht en billijkheid en al het andere moesten zwichten. Hadden de A.R. dat doel bereikt, dan pas waren zij voldaan.

Niet alleen de A.R. was de toenemende groei van de S.G.P. een doorn in het oog, maar ook de R.K. Daarvan gaf het wetsvoorstel, dat de toenmalige Minister van Binnenlandse Zaken, de heer Ruys de Beerenbrouck, in 1932 bij de Kamer had ingediend, een duidelijk blijk. Dit wetsontwerp hield de wijziging van enige artikelen der kieswet in. Het kwam op 31 Januari 1933 bij de Tweede Kamer in behandeling. Het ging bij lange niet zo ver, als de heer van den Heuvel wel begeerd had, maar het bevatte toch een kennelijke aanslag op de kleine partijen en dus ook op de S.G.P. De Minister had wel in zijn Memorie van Antwoord verklaard, dat: „de onderhavige wijziging enkel en alleen strekt om het stelsel van evenredige vertegenwoordiging nog zuiverder dan tot dusver tot zijn recht te doen komen”, doch een kind van tien jaren kon wel begrijpen, dat zulks niet het geval was. Niemand kan het toch ontgaan, dat de Minister onder valse vlag voer. De vlag, welke hij hierbij hees, moest dienst doen om de lading te dekken.

Zeer terecht merkte Ds Zandt, die namens de S.G.P. bij de behandeling van het onderhavige wetsontwerp het woord voerde, op:

„De evenredige vertegenwoordiging wordt juist sterk aangetast door het door de Minister ingediende wetsvoorstel, waarin de beperkende bepaling is opgenomen, dat voor de toekenning van de eerste zetel de volle 100 pct. van de kiesdeler vereist is. Zulk een bepaling veroorzaakt, dat in vele gevallen een zetel wordt onthouden aan een kleine partij, waarop zij juist naar het beginsel der evenredige vertegenwoordiging recht heeft. Wordt toch het voorgedragen wetsontwerp tot wet verheven, dan zal zich het geval voordoen, dat aan een kleine partij geen zetel toegekend wordt, omdat zij op haar lijst de volle 100 pct. niet kon halen; maar de grote partijen zullen zich zetels toegewezen zien, met een percentage, dat ver beneden de 100 pct is. Zulk een onbillijkheid maakt de voorgestelde wetswijziging hatelijk en afkeurenswaardig. En dit geldt niet alleen ten aanzien van de toekenning van de eerste zetel, maar ook met betrekking tot de volgende zetels. Het bevordert de evenredige vertegenwoordiging alderminst, waar het wetsontwerp bepaalt:

Voor de toekenning van de eerste zetel is de volle 100 pct van de kiesdeler vereist, voor de tweede 80 pct, voor de derde 70 pct, voor de vierde 60 pct en zo vervolgens tot en met de negende zetel, waarvoor nog slechts 10 pct benodigd is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan in die voorgestelde maatregel niet anders zien dan een verloochening van het stelsel der evenredige vertegenwoordiging en een onrechtvaardige bevoorrechtiging van de grote partijen”.

En zo was het metterdaad. Ds Zandt sloeg met deze woorden de spijker juist op zijn kop.

De Minister had het wel voorgegeven alsof loutere liefde voor de zuiverheid van de evenredige vertegenwoordiging hem tot de indiening van het wetsontwerp had gedreven, maar aan de vruchten wordt de boom gekend. En de vruchten van deze boom waren wormstekig en rot. Door die wet toch werd het mogelijk gemaakt, dat er een groot onrecht bedreven kon worden. Door haar werd het mogelijk gemaakt, dat zetels, welke naar het stelsel der zuivere evenredige vertegenwoordiging aan een kleine partij rechtmatig toekwamen, onrechtmatig aan de grote partijen toegekend werden. Door haar werden roof en diefstal van Kamerzetels wettelijk gesanctioneerd. Want het is toch niet anders dan roof en diefstal van zetels, wanneer men die onthoudt aan partijen, welke hun wettelijk toekomen en schenkt aan hen, die volgens het stelsel der evenredige vertegenwoordiging er geen recht op hebben. Het stelsel, dat aan de Kieswet ten grondslag ligt, is immers dat van de evenredige vertegenwoordiging, hetwelk niet door de S.G.P. gehuldigd wordt, maar onmiskenbaar het stelsel is, waarop onze kieswet rust.

Dat wettige stelsel nu werd door het ingediend wetsontwerp van Minister Ruys de Beerenbrouck op niet geringe wijze verkracht. Deze verkrachting bracht de grote partijen een onrechtmatig gewin aan. Ook hun heeft het niet kunnen ontgaan, dat het stelsel der evenredige vertegenwoordiging op een ontaarde wijze verkracht werd, maar met allerlei drogredenen is dat destijds door hun vertegenwoordigers in het Parlement meestal goedgepraat. Alleen de toenmalige voorzitter der Eerste Kamer, de heer de Vos van Steenwijk, stuitte het wetsontwerp destijds dusdanig tegen de borst, dat hij een behandeling er van vóór de Tweede Kamerverkiezingen in 1933 in de Eerste Kamer verhinderd heeft. Welke aandrang men ook op hem uitgeoefend heeft, hij heeft standvastig geweigerd om het wetsontwerp, dat reeds in Februari 1933 met alle stemmen van de afgevaardigden der grote partijen vóór en alle stemmen der vertegenwoordigers van de kleine partijen tegen, was aangenomen, vóór de Kamerverkiezingen van dat jaar in behandeling te nemen. Had op de voorzitterszetel der Eerste Kamer dat jaar een R.K. of A.R. gezeten, het wetsontwerp was gewis tijdig in de Eerste Kamer vóór de Kamerverkiezingen behandeld en aangenomen geworden met het gevolg, dat de heer Ir van Dis alsdan in 1933 *niet* verkozen zou zijn. Alzo werd dan, stellig niet zonder de leiding Gods, de aanslag op de zetel der S.G.P. verijdeld. Pas na de verkiezingen der Tweede Kamer werd het wetsvoorstel van Minister Ruys de Beerenbrouck ook in de Eerste Kamer behandeld en aangenomen; hetgeen tengevolge heeft gehad, dat de heer Ir van Dis als afgevaardigde voor de S.G.P. behouden bleef.

Om nog kortelings op de wetswijziging terug te komen, ontegenzeggelijk is bij de nu geldende wet de evenredige vertegenwoordiging geweld aangedaan. Immers in tegenstelling met voorheen, moet thans door elke lijst de volle 100 pct gehaald worden. Heeft een partij 99 pct van de kiesdeler, dan krijgt zij geen zetel in de Kamer en kan zij haar stem daar niet

laten horen. Heeft zij bij de verkiezing meer dan 100 pct bekomen, dan moet zij, om twee zetels te bekomen, meer dan 180 pct van de kiesdeler hebben. Heeft zij 179 pct bereikt, dan bekomt zij geen tweede zetel en komen de 79 pct ten bate van de grote partijen. Dit nu is een schreeuwend onrecht en een ontaalde inbreuk op de evenredige vertegenwoordiging.

Alvorens wij van de zittingsperiode der Tweede Kamer over de jaren 1929—1933 afscheid nemen, moeten ons nog een paar opmerkingen uit de pen. Het werd in die periode aan de afgevaardigden der S.G.P., Ds Kersten, Ds Zandt en Ir van Dis gegeven, krachtig voor de oude, beproefde beginselen der Hervorming op te komen. Zij werden daartoe verwaardigd, hoewel hoon en spot, laster en verdachtmaking, verguizing en versmading daarbij rijkelijk hun deel waren. Hoe ver men in het A.R. kamp daarbij zelfs gegaan is, kan men gemakkelijk opmaken uit het feit, dat zij in dat tijdperk van A.R. zijde aan ons volk als „*erger dan de communisten*” werden voorgesteld. Ja, als „*erger dan de communisten*” zijn de afgevaardigden der S.G.P. bij herhaling in de kringen der A.R. betiteld, ofschoon zij toch niet anders gedaan hebben dan in en buiten de Kamer voor de rechten van Gods Woord en Wet op te komen. Hun positie in de Tweede Kamer was waarlijk verre van gemakkelijk. Zij stonden daar op een zeer zware post. Zij zaten er allesbehalve voor hun plezier. Zij hadden daar alles tegen. Wij zullen niet in bijzonderheden afdalen. Wij kunnen in deze volstaan met op te merken, dat het hun trots een vervaarlijke tegenstand geschonken is om met aanclaving van allerlei gebrek naar de mate hunner krachten pal te staan en het pleit te voeren voor de eeuwige ordinantiën Gods.

Dat was de mannen van onze verdwaasde tijdgeest en van het verwaterde Christendom wel allerminst naar de zin. Deswege werden de afgevaardigden der S.G.P. dan ook uitgekreten voor mensen, die *drie eeuwen te laat geboren* waren. Desondanks nam de S.G.P. in de door ons beschreven jaren gestadig in groei en bloei toe. Onderscheidene predikanten van allerlei gezindten benevens leden uit verschillende kerkformaties sloten zich bij haar aan en schaamden zich niet om zich, om der beginselen wille, bij de, door de grote massa zo verachte, S.G.P. aan te sluiten. De uitslag der Kamerverkiezing in 1933 was dan ook voor de S.G.P. een groot succes.

De Kamerverkiezing van 1933

De uitslag der verkiezingen in 1933 zou het uitwijzen, dat de afgevaardigden der S.G.P. met hun drieën niet te vergeefs vier jaren in de Tweede Kamer zitting gehad hadden. Hoe zeer zij ook gesmaad en verdacht gemaakt waren, toch hadden zij daar niet zonder enig resultaat het pleidooi voor de aloude beginselen der Reformatie gevoerd. Dat zij zo vrijmoedig, trots zij alleen stonden en algemene tegenstand in de Tweede Kamer ontmoet hadden voor de rechten en eisen van Gods Woord en Wet waren opgekomen, was bij een deel van ons volk niet onopgemerkt gebleven. Het zou uit de uitslag der verkiezingen duidelijk blijken, dat er

nog duizenden in den lande waren, die dit op prijs stelden. Er kwamen toch tot niet geringe ontsteltenis en ergernis van de tegenstanders der S.G.P. een groot aantal stemmen uit de bus, welke op de kandidaten-lijst van de S.G.P. waren uitgebracht. Het waren er zelfs meer dan 93.000. Een geweldig aantal als men bedenkt, hoe klein de S.G.P. indertijd in Middelburg was begonnen en dat Ds Kersten bij zijn eerste verkiezing in 1922 op geen stukken na de kiesdeler — hetgeen toen nog niet nodig was om een Kamerzetel te verwerven — had kunnen behalen. Niet alleen Ds Kersten en Ds Zandt waren glansrijk verkozen, maar ook de zetel van de heer van Dis bleef met een belangrijk overschot van stemmen voor de S.G.P. behouden. Dat was wel zeer merkwaardig. De R.K. minister Ruys de Beerenbrouck had het er toch met zijn voorstel tot wijziging van de kieswet kennelijk op aangelegd om de herverkiezing van de heer Ir van Dis onmogelijk te maken. Alle grote partijen hadden hem daarbij de behulpzame hand geboden. Aan het kordate optreden van de president der Eerste Kamer, de heer mr de Vos van Steenwijk, die het wetsvoorstel zeer tegen de borst stuitte en het daarom niet voor de Kamerverkiezingen van 1933 in de Eerste Kamer in behandeling had willen nemen, was het naar de mens gesproken te danken, dat die aanslag op de derde zetel van de S.G.P. mislukt was. Doch er was meer, waarom de uitslag een bijzondere bespreking verdient. *Er waren tal van R.K. stemmen op de lijst van de S.G.P. uitgebracht.* Met enige verwondering vraagt misschien een lezer, hoe zulks mogelijk was. De Rooms-Katholieken moeten toch niets van een S.G.P.-er hebben. Zij staan veeleer als vuur en water tegenover hem. Het geval heeft zich als volgt toegedragen. Destijds hadden de grote partijen nog niet zulke onwettige voorrechten als zij thans bezitten. In de loop der jaren toch hebben zij zich door middel van hun groot aantal afgevaardigden met behulp van wetswijziging het ene privilege na het andere toegeëigend. Zij hebben er voor gezorgd, dat hun niet alleen stemmen zouden toegekend worden, die niet op hun lijsten waren uitgebracht, maar ook, dat hun bij de nummering der lijsten bij de verkiezing der Tweede Kamer zekere voorrechten gewerden. Door de wettelijk vastgestelde bepalingen, welke na 1933 ook in de Eerste Kamer gesanctionneerd werden, komt sinds het najaar van 1933 geen enkele lijst, die niet de volle kiesdeler gehaald heeft, meer in aanmerking bij de toekenning van de Kamerzetels. Heeft zulk een lijst ook de 99 procent gehaald, nochtans wordt haar bij de verdeling der zetels geen zetel toegewezen. De stemmen zijn voor die lijst verloren. Dit is op zichzelf al heel erg en bovendien onbillijk, waar toch de kieswet de evenredige vertegenwoordiging ten grondslag heeft. Het is onbetwistbaar een inbreuk op de evenredige vertegenwoordiging, zelfs geen kleine verkrachting daarvan. En wat bovendien niet minder ergerlijk is, de stemmen, welke op zulk een lijst uitgebracht zijn, komen de grote partijen ten goede. Zij komen daardoor aan een groter aantal zetels dan waarop zij naar het beginsel der evenredige vertegenwoordiging recht hebben. Dit is immoreel, te meer nog waar de stemmen op zulk een lijst uitgebracht, juist als

protest tegen de grote partijen waren uitgebracht. Dit is één privilege, hetwelk de grote partijen zich bij de wet hebben toegeëigend.

Een voorbeeld wordt ons hier geboden hoe iets wettig kan zijn en toch in grond en wezen onrechtmatig en onrechtvaardig is, ja, zelfs met de grondwet in strijd kan zijn. De grondwet eist toch, dat er een zuivere evenredige vertegenwoordiging bij de afvaardiging van de leden der Tweede Kamer zal zijn. Een ander privilege, hetwelk de grote partijen door middel van wetswijziging zich toegeëigend hebben, is dat zij de loting van de lijsten, welke bij de Tweede Kamerverkiezingen ook voor de zittende Kamerfracties vroeger plaats had, hebben afgeschafte en dat zij deze door nummering van de lijsten, overeenkomstig de grootte der fracties, hebben vervangen. De grootste partij heeft daardoor recht gekregen op de eerste plaats op de bij de verkiezing van de Tweede Kamer ingediende lijsten. Nauwkeurig gezegd draagt het zich thans zo toe, dat de partij, die in de Tweede Kamer over het grootste aantal zetels beschikt, bij de verkiezing het recht heeft met haar kandidaten-lijst als nummer één op de kandidaten-lijst voor de Kamerverkiezing geplaatst te worden. Zo was het dan ook mogelijk, dat bij de laatste verkiezing voor de Tweede Kamer in 1946 de R.K. de eerste plaats op de kandidaten-lijst innamen. Vroeger was dit niet het geval, toen werd om de nummers geloot.

Zo was het ook nog in 1933. Het geviel toen, dat de lijst van de R.K. op de kandidaten-lijst direct aan de lijst van de S.G.P. voorafging. Bij vergissing hebben toen allerwege door heel het land tal van R.K. hun stem op de kandidaten-lijst der S.G.P. uitgebracht. In de kiesdistricten Tilburg, Den Bosch en Maastricht was zulks al heel duidelijk te zien. In het Tilburgse kiesdistrict bijvoorbeeld waren er stellig een paar duizend stemmen bij vergissing op de lijst der S.G.P. uitgebracht. In de provincie Limburg liep het aantal stemmen, hetwelk op de lijst van de S.G.P. was uitgebracht, dicht naar de duizend, hetwelk een ongewoon groot aantal stemmen voor de S.G.P.-lijst in die provincie is. Zo kan men zien, dat alles soms kennelijk ten goede moet meelopen. Doch ook afgezien van het aantal R.K. stemmen, dat bij vergissing was uitgebracht, was de uitslag der verkiezingen in 1933 voor de S.G.P. verheugend. Haar stemmenaantal was weder aanmerkelijk gerezen. Dit legde er het getuigenis van af, dat de leer van Dordt, zoals met een nauw verholten verachting, het standpunt, dat de S.G.P. inneemt, genoemd werd, toch nog niet geheel onder ons volk was weggestorven. Het toonde bij alle verval dier dagen, dat er toch een deel onder ons volk was, dat aan de leer der vaderen zich verknocht gevoelde. De oproep, welke in de verkiezingsdagen van de S.G.P. was uitgegaan: „Terug tot Gods Woord en Wet”, had toch gelukkig nog een niet te ontkennen weerklank bij een deel van ons volk gevonden. Dat deel was wel klein vergeleken bij de overgrote massa van ons volk, dat daarnaar niet had willen horen en voor zich heilloze wegen had verkoren. Heilloos is toch elk staatsbestuur, dat Gods inzettingen negeert en met verwaarlozing of verwerping daarvan in andere wegen verkiest te gaan. Dat heeft de historie altijd geleerd. Dat zou de komende

zittingsperiode van 1933—37 ook weder leren. Die zittingsperiode zou voor de afgevaardigden van de S.G.P. weder zeer veel van hun krachten vorderen. Een zware en harde strijd zou hen ook in die periode, evenals in de vorige, wachten. Nochtans was het een groot voorrecht, dat zij in zichzelf nietige en onbekwame schepselen, verwaardigd mochten worden om voor de rechten en de eisen van 's Heeren getuigenis in de Tweede Kamer uit en op te komen.

Wetsvoorstel van een A.R. minister. Mislukte aanslag op de S.G.P.

In de nu volgende periode zou er een nieuwe aanslag op de Kamerzetels der S.G.P. worden gepleegd. Deze ging veel verder dan die, welke in een vorige zittingsperiode minister Ruys de Beerenbrouck had gedaan. Hij was er regelrecht op gericht om de drie zetels aan de S.G.P. te ontroven. Het daarop betrekking hebbende wetsvoorstel hield toch in om aan een lijst geen zetels toe te kennen, tenzij daarop niet het drievoudige aantal stemmen van de kiesdeler was uitgebracht. Behaalde een lijst niet dat getal stemmen, dan kwam zij voor de toekenning van een zetel niet in aanmerking.

Degene, door wie dat wetsvoorstel was ingediend, was de *anti-revolutionnaire* minister de Wilde. Begrijpelijkerwijs was aan dat voorstel niet het voorkomen gegeven, alsof het op de Kamerzetels der S.G.P. gemunt was.

Uit het oogpunt van 's landsbelang — zo heette het — was het voorstel ingediend. Met dezelfde argumenten als waarvan de liberalen zich eertijds bediend hadden, verdedigde de *anti-revolutionnaire* minister zijn wetsvoorstel.

Dit voorstel hield onmiskenbaar een groot onrecht jegens de kleine partijen in. Terecht schreef de Nieuwe Rotterdamsche Courant van Woensdag 20 Februari 1935:

„Het voorstel der Regering komt feitelijk hierop neer, dat het kiesrecht van al wie zich krachtens zijn overtuiging niet bij een grote partij aansluiten kan, waardeloos wordt. Zij worden niet formeel maar de facto van hun kiesrecht beroofd.”

En het getal dergenen, die op zulk een wijze van hun kiesrecht beroofd werden, was waarlijk niet klein. Naar een juiste berekening hadden toch bij de Kamerverkiezingen van 1933 niet minder dan 600.000 personen hun stem niet op een lijst van de grote partijen uitgebracht. Al die 600.000 lieden zouden, was het wetsvoorstel de Wilde aangenomen, van hun kiesrecht feitelijk beroofd geworden zijn.

Dat was in grond en wezen niet anders dan een schromelijke onderdrukking van de minderheid. En daartoe leende zich de *anti-revolutionnaire* minister de Wilde. Hoe vergreep hij zich aan het verleden van de *anti-revolutionnaire* partij! Geen enkele partij toch heeft eertijds zo scherp de uitspraak van de liberaal Kappeijne van de Capello, waarbij hij verklaarde:

dan moet de minderheid maar onderdrukt worden, veroordeeld en voortdurend gehegeld dan de A.R.P.

Bij voortdoring hebben de anti-revolutionairen bij monde en in geschrifte die uitspraak als een schandelijke rechtsverkrachting en als een brutale aanslag op de goede zeden veroordeeld.

Ds Zandt, die bij de behandeling van dit wetsontwerp het woord voerde, sprak dan ook met het volste recht:

„Inderdaad, gelet op het verleden van de Anti-revolutionaire Partij, is er alle reden om zich over de houding van de anti-revolutionaire minister de Wilde te verwonderen. Slaat men echter de huidige constellatie van de Anti-revolutionaire Partij gade, dan zal niemand zich daarover met reden kunnen verbazen, ja, een ieder het zelfs zeer goed kunnen begrijpen, dat één van de eerste wetsvoorstellen van deze anti-revolutionaire minister juist de kieswetswijziging is.

Vanuit het anti-revolutionaire kamp heeft men doorlopend op de Staatkundig Gereformeerden gevuurd en alles op hun ondergang toegelegd. Schier van dag tot dag werden zij van uit dat kamp onder vuur genomen en gedurig onder de rook en de kruitdamp van het anti-revolutionaire geschut gezet. Het merkwaardige is, dat zij daarbij immer gezond en levend gebleven zijn en zij de verhoopde politieke dood maar niet stierven. Geen wonder, dat men in het anti-revolutionaire leger, zowel hoofd-officieren als soldaten, na tevergeefs zoveel kruit en ammunitie verspild te hebben, op een beter en afdoend vernietigingsmiddel zon en dat men in dat kamp thans grotelijks jubelt over de vondst van één hunner, de minister van Binnenlandse Zaken. Het dodelijk schot, dat de Anti-Revolutionairen de Staatkundig-Gereformeerden als politieke partij zo gaarne zien toegebracht, mocht eindelijk eens door de hand van de minister willen vallen. Dat zou hun zoveel waard zijn, dat zij zich over de wijze, waarop dit zou plaats grijpen, in het geheel niet bekreunen! Dit verklaart voor ons als Staatkundig-Gereformeerden de hoog gestemde lof, die de anti-revolutionaire pers aan het ontwerp-de Wilde toezwaait, dat goed en wel beschouwd een aanfluiting is voor het verleden der Anti-revolutionaire Partij.

Niemand toch zal het voorstel van de minister als een model van wetgeving, waarbij alle willekeur gebannen, gelijk recht voor allen betracht, de moraliteit hooggehouden en de Grondwet gans en al niet verkracht is, kunnen beschouwen. Dit wetsontwerp dient daarom beslist verworpen te worden, dewijl het in strijd met de Grondwet, de zuivere evenredige tegenwoordiging aantast, een summum van willekeur, een aanranding van de rechten der minderheden en een immorele versterking der grote partijen in deze Kamer behelst en Parlement en Regering in de ogen van het volk niet weinig omlaag haalt”.

Inzonderheid het getal drie — wel geheel willekeurig gekozen — sprak in deze boekdelen. Dit getal was opzettelijk gekozen. Daarmede zou de S.G.P. getroffen worden, naar men hoopte, dodelijk getroffen worden,

Daarvoor werd dan de wetgeving door een anti-revolutionnaire minister misbruikt. Dat was wel een schromelijk misbruik. Zo oordeelde het blad „De Avondpost” er ook over, hetwelk in zijn nummer van 13 Augustus 1934 schreef:

„Wij zouden het — om slechts een voorbeeld te noemen — schromelijk onrecht vinden om op grond van de nieuwe bepaling de groep S.G.P. uit het Parlement te stoten. Wij staan tegen deze fractie rechtstraads over; wij moeten van haar politiek niets hebben; slechts bekrompenheid echter kan ontkennen, dat zij de zienswijze, het principe van een grote en bij opeenvolgende verkiezingen gegroeide volksgroep vertegenwoordigt. Dat de aanwezigheid van deze fractie in strijd zou zijn met het parlementarisme of dit in zijn functie zou belemmeren, is een volstreekte onjuistheid, en het is ten enenmale ongepast, om door een bepaling, die volgens ons een pure machtsdaad zou zijn, haar (geoordeeld naar haar positie van het ogenblik) verder uit te sluiten. De evenredigheid geldt juist om ook minderheden principieel tot haar recht te doen komen.”

Kennelijk lag aan heel het wetsontwerp van minister de Wilde ten grondslag om de S.G.P. uit de Kamer te weren en daardoor haar groei onmogelijk te maken. En dit alles werd dan door de anti-revolutionnaire minister goed gepraat met de bewering, dat de kleine partijen de goede gang in het Parlement beletten en dat zij... de grote partijen prikkelden. Ook daartegen heeft — om ons op een onpartijdige getuige te beroepen — het blad „De Avondpost” van de bekende journalist Hans in zijn nummer van 13 Augustus 1934 te recht opgemerkt:

„Er heeft zich allengs een mening ontwikkeld, welke tot een soort staatkundig dogma geworden is, dat de kleine partijen een belemmering, een bedreiging, een gevaar zijn voor het parlementaire stelsel. Op deze theorie rust dan ook de radicale maatregel, welke de Regering nu voorstelt. Toch achten wij die zienswijze in tweeërlei opzicht fout; practisch en principieel. Practisch staat de zaak op het ogenblik, en met name in de laatste jaren, zo, dat door een meer en meer veldwinnend stelsel van rantsoenering in het debat, de kleine fracties in geen enkel opzicht geacht kunnen worden een enigszins ernstige belemmering te zijn. Wanneer er, zoals bij het algemene begrotingsdebat, per groep gerantsoeneerd wordt, krijgen de kleine fracties slechts weinig tijd en wordt er, wat verder regel is, gerantsoeneerd per lid, dan ligt voor de hand, dat die kleine groepen nog veel minder tijd verbruiken, dan zijn het inderdaad de grote fracties, die al heel weinig lust tot beperking betonen en vaak over een zelfde onderwerp tal van sprekers in het veld zenden, wat de kleine groepen natuurlijk niet kunnen doen. Juist de crisis-ontwerpen leveren daarvan overtuigende voorbeelden.”

Het wetsontwerp de Wilde werd echter in de vorm, waarin het ingediend was, niet aangenomen. De meerderheid van de Kamer vond het te bar en veel te ver gaand om de minderheden op zulk een wijze te onderdrukken, als deze *anti-revolutionnaire* minister het gewild had. En zo mislukte meteen de brutale aanslag op de zetels der S.G.P. Wij vinden

die aanslag te merkwaardig en van te grote betekenis, om ze onze lezers niet mede te delen. Wij zien er tevens een klare proeve in, hoe men in het anti-revolutionnaire kamp over de S.G.P. denkt. Men zal er wèl aan doen, om dit verbluffende staaltje van onrecht, dat men van de zijde der Anti-Revolutionnaire Partij de S.G.P. wilde aandoen, niet geheel te vergeten. Het is toch meer dan hoogst ergerlijk, wat minister de Wilde jegens de S.G.P. wilde begaan. Dat streed niet alleen tegen het verre verleden van de Anti-Revolutionnaire Partij zelf, maar ook tegen alle begrip van recht. De S.G.P. stond de A.R.P. in de weg en daarom moest zij weg, weg met verkrachting van Grondwet en van alle recht. En daarvoor schroomde een anti-revolutionnaire minister niet om zijn ambt te misbruiken. Het was en is toch niet anders dan een misbruik van het ministeriële ambt om zulk een wetsontwerp, dat zo kennelijk het op de ondergang van de S.G.P. had aangelegd, te vervaardigen en bij de Kamer in te dienen. Voorwaar, dat wetsontwerp van minister de Wilde heeft heel wat te zeggen en geeft elke S.G.P.-er heel wat te denken. Ook op de dag van heden zelfs nog.

Het kabinet dr Colijn-mr Oud

Na de Kamerverkiezingen van 1933 trad het kabinet Dr Colijn—Mr Oud op. Dit is onder meer het nationale kabinet genoemd. Het beoogde vooral in de aanvang van zijn bestaan de gulden voor devaluatie te behoeden. Met zeer krasse uitspraken werd voornamelijk van antirevolutionnaire zijde verzekerd, dat de gulden niet zou vallen. Om dit te voorkomen werd de dusgenaamde aanpassings-theorie in het leven geroepen. Alle zeilen dienden bijgezet te worden om de gulden op peil te houden. Diens val — zo zeide men — was immoreel, stond met een soort diefstal op één lijn en mocht daarom niet plaats vinden. Deze uitspraken frapperen te meer, daar de gulden ten slotte toch gevallen is. En ongetwijfeld was het destijds de algemene welvaart ten goede gekomen, indien het kabinet bij zijn optreden de gulden onmiddellijk had laten vallen. Maar dat mocht niet gebeuren. Dat zou niet gebeuren. Dat zou alleen over hun lijken kunnen geschieden — zo verzekerde men het destijds op zijn plechtigst van A.R. zijde.

De jaren 1933—1937 waren ongetwijfeld zware tijden. Tal van bedrijven vroegen om steun. De werkloosheid had ten gevolge van de malaise geweldige vormen aangenomen. Wie deze dagen beleefd heeft, zal zich gemakkelijk kunnen herinneren, hoe de werklozen dag aan dag voor de stempellokale meermalen in hele lange rijen geschaard stonden. Het waren bepaaldelijk voor menigeen dagen van harde beproeving. Voor velen ontbrak de werkgelegenheid. Ongetwijfeld heeft daarbij het kabinet Dr Colijn niet de rechte weg ingeslagen. In zijn zucht om de gulden op peil te houden, deinsde het er voor terug om van regeringswege werkgelegenheden te verschaffen. Dit vorderde naar zijn oordeel te zware offers van de schatkist. De zuinigheid bedroeg de wijsheid hierbij wel

deerlijk. Omdat het minder zware offers van de schatkist vroeg, gaf het kabinet de voorkeur aan de steunverlening. Dit was een gevolg van kortzichtigheid. Zeker, het had de schatkist wat meer gekost, maar het was toch veel en veel beter geweest, indien de werkgelegenheden verruimd waren geworden. Hoe veel te beter zoude men er mee uit geweest zijn, indien in die dagen, waarin alles zo goedkoop was, huizen en schepen gebouwd waren geworden. Het is waar, dat men deze in die tijd niet persé van node had, maar toch op den duur stellig wel. In zijn zucht om de gulden voor waardedaling te bewaren was men zelfs zo ver gegaan, dat er op het leger bezuinigd werd. Dit had twee jammerlijke gevolgen. Eerstens werd daardoor het aantal werklozen nog vermeerderd. Het kabinet Colijn heeft in die tijd gewis ernstige fouten gemaakt. Het heeft de werkgelegenheid niet in die mate verruimd als het dat ongetwijfeld nad behoren te doen. Dat heeft ook een slechte uitwerking op het zedelijk peil van ons volk gehad. Lediggang is toch des duivels oorkussen. Bovendien werd door al die steunverlening de lust tot werken zeer geschaad. Een deel onzer bevolking raakte aan lediggang met al de ellende van die gewend en leefde ten slotte liever van de steun dan van de inkomsten door eigen arbeid verkregen. Daarbij kwam nog, dat een ander deel onzer bevolking het leven verzuurd werd, doordat het graag zijn brood door arbeid verdiende, maar dit niet kon, omdat het geen werk kon bekomen. Dit was voor dat nijvere deel een grote plaag. Het zat doelloos in huis en kon twee maal per dag naar het stempellokaal gaan. Wat het allerergste van het geval nog was, was, dat dit kabinet Colijn al evenzeer zich afkerig betoonde om ons volk van het pad der zonde af te manen als de vorige ministers. Tevergeefs hebben Ds Kersten, Ds Zandt en Ir van Dis in verschillende redevoeringen het kabinet voorgelouden, dat het herstel van de malaise dan te verwachten zou zijn, indien het kabinet ons volk naar de inzetten Gods bestuurde. Werd daarop door hen met kracht aangedrongen, dan was het antwoord van het kabinet evenals te voren en ook thans het geval is, afwijzend. Het kabinet wilde er eenvoudigweg niet van horen. Het sloot er moedwillig de oren voor. Werd door de afgevaardigden der S.G.P. in het midden gebracht, dat het de dure plicht der Regering was des Heeren dag te doen eerbiedigen, dan werden de verlangens van het publiek door het kabinet boven de uitdrukkelijke eis van Gods Wet gesteld. Van achter de regeringstafel werd toch verklaard, dat indien het publiek zich des Zondags voor vervoer bij de Staatsspoorwegen aanmeldde, die spoorwegaanschaap er voor had te zorgen, dat het publiek vervoerd werd. Verklaarden de vertegenwoordigers van de S.G.P., dat bij zulk een negeren van des Heeren geboden er straks wel eens op de Zondag geen enkele trein meer zou kunnen rijden, dan lachte men er in de Kamer om en dreef er de spot mee, ja men maakte er zich vrolijk over. Zelfs van achter de tafel van de Regering van Dr Colijn werd dan gezegd, dat het onmogelijk met het oog op het internationaal verkeer kon bestaan, dat er des Zondags geen trein reed.

Werd van de zijde van de S.G.P. Kamerleden gezegd, dat vanwege de vergaande verzaking en verlating van God en Diens geboden de zwaarste oordelen te wachten stonden, dan ontmoetten zij alweder niet anders dan ontkenning, spot en hoon. Werd er van even te voren genoemde kant op gewezen, dat de tekenen des tijds op een naderend Godsgericht in de vorm van een oorlog wezen, dan stelden zelfs toen nog Regering en Kamer hun hoop op de Volkenbond, hoewel toch toen reeds duidelijk zichtbaar was, dat er van die Bond niets goeds te verwachten viel. Nochtans bleef het kabinet zijn hoop op de conferenties, die er van vorengenoemde bond uitgingen, stellen. Inzonderheid Dr Colijn zwoer daarbij. Dit zouden wij door verschillende uitspraken, welke hij dienaangaande gedaan heeft, kunnen bevestigen.

Hoewel hij keer op keer weder met die conferenties bedrogen uitkwam, klampte hij zich toch telkenmale aan die strohalm vast. De uitkomst zou leren, dat hij zich als een drenkeling aan een strohalm had vastgeklampt. Stellig zou het ons land veel meer baat gebracht hebben, indien hij naar het advies van de S.G.P. Kamerleden had willen luisteren, doch daartoe waren Dr Colijn, noch diens ministers, te bewegen. Geen enkele wezenlijk Christelijke wet werd, evenmin als door de vroegere coalitie-Regeringen, door zijn kabinet tot stand gebracht. Geen enkele aanmaning werd er door hetzelfde tot ons volk gericht om het pad der zonden te verlaten. Geen enkele poging werd van zijnentwege aangewend om ons volk tot God en Diens geboden te doen terugkeren. Gods geboden werden ook toen even driest als te voren vertreden. Des Heeren naam en dag werden ontheiligd zonder dat de Regering ook maar enige maatregel nam om dat te keren. Zelfs reden, evenals ook al jaren te voren, extra-treinen en goedkope extra-treinen op des Heeren dag naar allerlei publieke vermakelijkheden, onder meer naar voetbalwedstrijden. En dit terwijl het Godsgericht in de vorm van een wereldoorlog zich steeds duidelijker ging openbaren.

Wel kregen de S.G.P. Kamerleden van achter de Regeringstafel te horen, dat een ministerie geen kerkeraad is; nu dat wisten deze afgevaardigden ook wel. Dat behoefde hen waarlijk niet van Regeringswege te worden gezegd. Kerkeraden, dat waren de Regeringen van zovele godvruchtige Keizers en Koningen in vroeger eeuwen ook niet. Nochtans wisten zij hun land naar de eis van Gods Woord en Wet te besturen. Kerkeraden waren de Regeringen van ons oude Gemenebest al evenmin. Dit heeft hen echter niet belet om in onze gouden eeuw ons land overeenkomstig het aloude artikel 36 der Nederlandse Geloofsbelijdenis zeer tot welzijn en welvaart van ons volk te besturen.

Elke lezer kan het gemakkelijk gevoelen welk een weezin in die opmerking, dat een Regering geen kerkeraad is, is gelegen om aan de gestelde eis om naar Gods Woord en Wet te regeren, te voldoen. Tevens moet het elke lezer wel duidelijk zijn, indien zulk een opmerking ten beste gegeven wordt, dat er naar een vijeblad gegrepen wordt om daarmee een ernstig verzuim te bedekken.

Het ministerie, waarover het thans gaat, zocht zijn heil in het aanpassen. Naar het aanpassingssysteem moest alles in den lande bestuurd worden. Zo vermeende het de waarde van de gulden op peil te zullen houden. Overeenkomstig dat systeem werden ten aanzien van land- en tuinbouw de befaamde crisismaatregelen met allerlei dwangmaatregelen verordend en in stand gehouden.

En toch heeft het ministerie met heel zijn aanpassingssysteem en met al zijn tyrannieke dwangmiddelen de gulden niet voor devaluatie kunnen bewaren. Op het laatst van diens ambtsperiode viel de gulden. In weerwil van al de gedane beloften en plechtige verzekeringen, dat de gulden niet zou vallen, viel hij ten slotte toch.

En waar de Regering Dr Colijn er ten slotte geen been in zag om hem te laten vallen, daar had hij hem stellig en zeker veel eerder moeten laten vallen. Dit zou ongetwijfeld ons volk zeer ten goede gekomen zijn. Want heel dat aanpassingssysteem met al den aankleve van dien, heeft de opbloei ongetwijfeld tegengehouden. Nauwelijks toch was de gulden gevallen of er kwam een opbloei. Die val van de gulden betrekkelijk kort voor de Kamerverkiezingen van 1937 zou de anti-revolutionairen bij die verkiezingen geen windeieren leggen. Dr Colijn werd er de man mee. In veler oog was hij de man, die de redding gebracht had. Tal van Joden zoudt gij straks hun stem op de lijst van Dr Colijn zien uitbrengen. Onmiskenbaar had de val van de gulden een sterke opleving gebracht. Dit zal niemand kunnen ontkennen. Een ieder kon het toch in zijn naaste omgeving met eigen ogen waarnemen. Indien nu zulk een opleving betrekkelijk kort voor de dag der verkiezing plaats vindt, dan kan het niet uitblijven of zo iets moet sterk op de kiezers inwerken. Dit was ook het geval bij de Kamerverkiezingen van 1937. De uitslag dier verkiezingen zou dat op een alleszins onbetwistbare wijze aantonen..

Kamerverkiezing 1937

Het kabinet dr Colijn-Mr Goseling

De verkiezingen voor de Tweede Kamer droegen in het jaar 1937 een zeer persoonlijk karakter. Zij brachten voor de persoon van Dr Colijn een eclatante overwinning. Dank zij de persoon van Dr Colijn, die toen de lijstaanvoerder der Anti-Revolutionairen was, hadden deze verkiezingen tot uitslag, dat de Anti-Revolutionairen 16,39 procent van de stemmen op zich verenigd zagen en dat zij in de Tweede Kamer niet minder dan 17 zetels konden bezetten. Dit was een geheel abnormale uitslag. Twee jaren te voren toch bij de toen gehouden Statenverkiezingen hadden zij slechts 11,35 procent van de stemmen gekregen.

Die uitslag was te merkwaardiger, dewijl de Anti-Revolutionaire Partij vanaf het jaar 1922 tot de Tweede Kamerverkiezingen in 1933 regelmatig achteruit gelopen was. In 1922 had zij 13,7 procent, in 1925 12,2 procent en in 1929 11,6 procent van de uitgebrachte stemmen bekomen. Haar Tweede Kamer-fractie verminderde van 16 over 13 tot 12 leden. In 1935 bij de Staten-verkiezing was het procent van de stemmen voor de Anti-

Revolutionnaire Partij — gelijk even te voren reeds opgemerkt is — zelfs tot 11,35 procent gedaald.

Daar moet derhalve wel een heel bijzondere reden geweest zijn, waardoor het mogelijk was, dat in twee jaar tijds er zulk een sterke rijzing van 11,35 procent tot 16,39 procent mogelijk was geworden. En die was er inderdaad. Feitelijk bestonden er goed en wel beschouwd twee redenen voor.

Vanaf 1933 tot de verkiezingen van 1937 had het kabinet Dr Colijn — mr Oud geregeerd. Het werd onder meer een nationaal kabinet genoemd. Het had op een dusgenaamd bredere politieke basis gerust. Het bood den lande wel iets heel aparts. Hoe menigwerf had Dr Kuyper in zijn geschriften degenen als paganisten (heidenen) voorgesteld met wie Dr Colijn toen in een kabinet verenigd zat! Eertijds immers had Dr Kuyper de scheidingslijn tussen vrijzinnigen en de zijnen aldus getrokken. Dit heeft Dr Colijn echter niet belet om met hen in het hoogste Regeringscollege gebroederlijk te gaan zitten. Dat was op zichzelf reeds een snelle afloop der wateren, nochtans was het aldus door hem samengestelde kabinet Dr Colijn niet onwelgevallig. Bij herhaling heeft hij daarover zijn grote tevredenheid uitgesproken. Hij heeft immers bij voortduring openlijk de samenwerking in dat kabinet geprezen. Hij heeft daarvan verklaard, dat zij zelfs zo goed was, dat het aantal twistpunten, dat „ter ruste” moest worden gelegd, niet groter was dan onder een rechts kabinet. Zijn redevoeringen, welke hij in November 1936 in de Tweede Kamer en in Februari 1937 in de Eerste Kamer heeft gehouden, hebben destijds zeer velen in den lande in de waan gebracht, dat indien hij na de verkiezingen voor 1937 weer tot kabinetsformateur benoemd zou worden, hij alsdan een nieuw ministerie in de geest van het kabinet Dr Colijn— Mr Oud zou formeren. In de even tevoren genoemde redevoeringen had hij immers gepleit voor de samenstelling van een kabinet op brede basis; wel is waar op Christelijke grondslag, maar dat behoefde volgens hem niet te zijn een grondslag, die in de confessies zou zijn gelegen; zij kon ook bestaan in traditie. Aanvaarding van de Christelijke beginselen voor de Staatskunde zonder dat die aanvaarding uit een volledige geloofsbelijdenis zou zijn afgeleid.

Mede door deze redevoeringen waren tal van kiezers in de waan gebracht, dat Dr Colijn voornemens was, indien hem daartoe de gelegenheid geboden werd, na de verkiezingen van 1937 weder een soortgelijk ministerie samen te stellen als het kabinet Dr Colijn—Mr Oud er één was. Zo sterk werkte die houding van Dr Colijn op de kiezers in, dat men voor genoemde verkiezingen dagelijks in een groot blad kon lezen: „Zet meer liberalen naast Colijn”.

Die waan werd nog versterkt, doordat Dr Colijn in Februari 1937 in een rede te Alkmaar verklaarde: Wij moeten thans niet spreken over de vorming van een nieuw kabinet; dit zijn aangelegenheden voor de Koningin en niet voor de kiezers.

De tweede reden, welke Dr Colijn geducht de wind in de zeilen blies,

was de betrekkelijk kort voor de verkiezingen plaats gevonden hebbende devaluatie van de gulden. Daardoor was op maatschappelijk gebied een sterke opleving gekomen. Dat was de oorzaak, dat in veler ogen Dr Colijn de man was, die het land gered had.

Deze dingen hadden ten gevolge, dat duizenden in den lande, die er anders nooit aan gedacht zouden hebben, hun stem op de lijst der Anti-Revolutionnaires uit te brengen, hun stem op Dr Colijn hebben uitgebracht. Door Dr Colijn te stemmen brachten zij ongewild en onbedoeld meteen hun stem op de Anti-revolutionnaire kandidaten uit.

Zo kwamen de Anti-revolutionnaires in 1937 aan 17 zetels in de Tweede Kamer.

Het lag voor de hand, dat na zulk een uitslag Hare Majesteit de Koningin de formatie van een kabinet aan Dr Colijn opdroeg. Naar de eis der billijkheid had zij niet anders kunnen doen. Het had er, nu hem de kabinetsformatie was opgedragen, veel van weg, dat Dr Colijn opnieuw een kabinet op zogenaamde bredere politieke basis zou samenstellen. Mannen van vrijzinnigen huize als Oud, van Lidth de Jeude en de Graeff werden door hem aanvankelijk voor een ministers-portefeuille aangezocht. Dezen hebben ten slotte de portefeuille niet aanvaard. Er moeten hierbij voorwaarden gesteld zijn, die zij als vrijzinnigen niet hebben kunnen aanvaarden. De geheel juiste en volledige toedracht der zaken is niet bekend geworden. Dr Colijn verklaarde toch in November 1937, toen bij de algemene beraadslagingen over de Rijksbegroting voor het dienstjaar 1938 de kabinetsformatie in de Tweede Kamer ter sprake gebracht werd: „Het valt buiten het domein der openbaarheid”.

Hoe het ook moge zijn, dit is wel zeker, dat er aan de heren Oud, van Lidth de Jeude en de Graeff voorwaarden voor de aanvaarding van een ministersportefeuille gesteld zijn, welke zij om des beginsels wil niet hebben kunnen aanvaarden en dat er ten slotte door Dr Colijn een coalitie-ministerie op dusgenaamde positief christelijke grondslag is samengesteld geworden. Het was het kabinet Dr Colijn—Mr Goseling. Het was een coalitiekabinet, waarin de Rooms-Katholieken, Anti-Revolutionnaires en Christelijk-Historischen als gezamenlijke bondgenoten verenigd waren. Het heette ditmaal op positief christelijke grondslag te rusten. In tegenstelling met het kabinet Dr Colijn—Mr Oud, dat door Dr Colijn ook wel als christelijk betiteld was, maar dat hij toch niet met het praedicaat „positief christelijk” had opgetuigd. Hoe christelijk het ministerie Dr Colijn—Mr Oud echter was en ook hoe positief christelijk het kabinet Dr Colijn—Mr Goseling wel was, blijkt het best uit de woorden van Dr Colijn zelf. Hij had toch in die dagen in de Eerste Kamer verklaard:

„Maar het is even waar, dat een christendom, dat door de Overheid gebracht wordt, niet een christendom kan zijn, met Christus als middelpunt.” Scherper veroordeling van het gevoerde Regeringsbeleid zowel van het kabinet Dr Colijn—Mr Oud als dat van Dr Colijn—Mr Goseling dan in de bovengaande verklaring van Dr Colijn onbedoeld en ongewild ligt opgesloten, kan toch moeilijk gegeven worden. In die verklaring sprak

Dr Colijn het onomwonden uit, dat het beleid dier kabinetten er één was van een Christendom zonder Christus als middelpunt. Eilieve, wat is nu een Christendom, waarbij Christus als middelpunt gemist wordt. Goed en wel bezien is dat geen Christendom. Een Christendom waarbij Christus als middelpunt ontbreekt, is niet anders dan een waan-Christendom, een soort van Humanisme, dat met de naam van „Christelijk” wordt opgesierd om bij de kiezers des te beter ingang te doen vinden. Daarbij vaart men onder een valse vlag, welke de onchristelijke, in wezen anti-christelijke, lading moet dekken. Zulk een Christendom is in werkelijkheid niet dan een heidendom met wat Christelijke verf overstreken. Desniettemin oefent het simpele woord „Christelijk” op menig onnadenkende kiezer een geweldige invloed uit. Indien op het etiket het woord „Christelijk” geplakt wordt, dan is voor menigeen de onder dat etiket aangediende waar al goed, ook al is deze waar regelrecht uit de winkel van de duivel gehaald. Bij hoe velen kan er in onze dagen niet alles bij langs en alles bij door, als men de Christelijke vlag er maar bij in top gehesen heeft. Het had er alle schijn van, dat het coalitie-kabinet Dr Colijn—Mr Goseling een lange duur beschoren was. Hoe gans anders was echter de werkelijkheid! Doch alvorens wij daarop nader ingaan, wenssen wij nog eerst op de uitslag van de verkiezing van 1937 terug te komen. Deze was voor de S.G.P. niet schitterend, hetgeen, de omstandigheden in aanmerking genomen, niet te verwonderen is. Nemen wij die in aanmerking, dan is hij nog zeer meegevallen. Op de lijst der S.G.P., welke bij deze verkiezing letterlijk alles tegen had, werden toch 78,619 stemmen uitgebracht. Daarmede werd de voorspelling, welke van onderscheidene kanten gedaan was, namelijk, dat de S.G.P. slechts met één afgevaardigde in de Tweede Kamer terug zou keren, volkomen gelogenstraft. Tevens bleek uit de vermelde uitslag, dat de S.G.P., ook al zijn de omstandigheden nog zo zeer tegen, op een vaste kern van kiezers mag rekenen. Gewis, dat was het verblijdende van deze uitslag, dat er bij alle afval en bij alle schoonklinkende leuzen, waardoor menigeen zich zo licht van de wijs laat brengen, nog immer een volk in Nederland is, dat zich rondom de oude beproefde waarheid schaart en dat daar zo maar niet van af te brengen is, zelfs niet al wordt hun allerlei materieel voordeel voorgepiegeld.

Dewijl de S.G.P. het straks genoemde aantal stemmen van ruim 78 duizend had bekomen, zag zij zich twee Kamerzetels toegewezen. Zowel Ds Kersten als Ds Zandt keerden in de Kamer terug, en dit in weerwil van het feit dat er ook driestweg en openlijk voorzeggd was, dat geen van beiden als Kamerlid zou herkozen worden. Helaas kan dit echter van Ir van Dis niet gezegd worden. Hij kwam toen niet in de Tweede Kamer terug. Dit verwachtte trouwens ook niemand, die met de toenmaals heersende toestand op de hoogte was. Door de door minister Ruys de Beerenbrouck aangebrachte kieswetswijziging behoorde dat toen vrijwel tot de onmogelijkheden.

Voor Ds Kersten en Ds Zandt brak een zware zittingsperiode aan. Zij

stonden nu met zijn tweeën tegenover al de anderen. Wij zullen thans op hun wedervaren tijdens die zitting niet nader ingaan. Wij gaan thans over de Statenverkiezingen van 1935 nog iets in het midden brengen. Door de uitslag dezer verkiezingen hadden ook toen weder in onderscheidene provincies S.G.P.-ers in de Provinciale Staten zitting bekomen. Wij wensden hun namen in alfabetische volgorde vermeld hier te laten volgen. Het waren in Gelderland H. Haanschoten te Arnhem en T. van de Pol te Herveld (gem. Valburg); in Zuid-Holland G. Bergshoeff te Alphen a.d. Rijn, A. J. Kersten te Rotterdam, H. van Rossum te Melissant en Ds Zandt te Delft; in Zeeland C. Boender te Tholen, J. J. van Klinken te Nieuwerkerk, D. Kodde te Zoutelande en J. A. Meertens te Hoek; in Utrecht J. van Bochove te Zeist en W. van de Vate te Rhenen; in Overijssel P. van der Meulen te Genemuiden.

Wat de gemeenteraden aanbelangt, over de verkiezingen in 1935 voor die colleges staan ons geen nadere gegevens ten dienste. Alleen kunnen wij daarvan opmerken, dat zij in dat jaar zeer gunstig voor de S.G.P. verliepen, terwijl ook de verkiezingen, welke in 1939 zowel voor de Provinciale Staten als voor de gemeenteraden plaats vonden, een gunstig verloop voor de S.G.P. hadden, zelfs een zeer gunstig verloop in vergelijking met de Tweede Kamer-verkiezingen van het jaar 1937. Toen bleek alreeds, dat velen, die in 1937 hun stem om een of andere reden niet op de S.G.P.-candidaten hadden uitgebracht, dit nu alweder deden. De verkiezingen van 1939 waren dan ook beslist een succes voor de S.G.P. Deze legden er een klaar getuigenis van af, dat de S.G.P. in den lande nog een toekomst heeft en dat er alle reden voor was om aan te nemen, dat bij de eerstvolgende verkiezing de S.G.P. weder met grote schreden vooruit zou gaan. Ja, die verkiezingen van 1939 waren een bittere pil voor al diegenen, die voorspeld hadden, dat het met de S.G.P. na 1937 bij al de verkiezingen steeds bergafwaarts zou gaan. Veel zullen wij daarover thans niet meer zeggen, daar wij in den vervolge allicht nog gelegenheid zullen hebben om deze verkiezingen nog nader in de beschrijving van de geschiedenis der S.G.P. te betrekken. Alleen dit zij er nog van opgemerkt, dat zij in hun uitkomst een afdoende logenstraffing waren van de beweringen dergenen, die beweerden, dat de S.G.P. ten dode was opgeschreven.

Dreigende val van het kabinet dr Colijn-mr Goseling

In 1937 trad dan na de Kamerverkiezingen het kabinet Dr Colijn-Mr Goseling op. Het had er naar de schijn alles van weg, dat het zich gedurende vier jaren zou kunnen handhaven. Het kon toch steunen op een behoorlijke Kamermeerderheid. Het scheen zo sterk, maar was dat in werkelijkheid niet. Wie nauwlettend acht geeft op hetgeen er in die jaren al zo was voorgevallen, wist, dat het genoemde kabinet bij lange niet zo vast in het zadel zat, als het wel leek.

Van rooms-katholieke zijde waren in de laatste jaren herhaaldelijk stemmen opgegaan, welke er op wezen, dat men in tal van rooms-katholieke krin-

gen de coalitie met de anti-revolutionnair en christelijk-historischen moe was en een samenwerking met de socialisten begeerde.

In die kringen stelde men zich niet alleen uit praktische, maar ook uit principiële overwegingen tegen de coalitie der zogenaamde rechtse partijen. Het rooms-katholieke blad „Het Huisgezin” had in Februari 1936 geschreven:

„Alleen een oppervlakkige beschouwing van onze en anderer beginselen kan aanleiding geven om te spreken van een gemeen hebben der diepste beginselen.

De nuchtere waarheid is, dat men komend tot de grond onzer levens- en wereldbeschouwing, moet constateren, dat er onverzoenlijke tegenstellingen bestaan tussen ons en onze vroegere coalitie-genoten en dat niet enkel op zuiver theologisch gebied.

De Calvinistische maatschappijleer verdraagt zich evenmin met de onze als de Calvinistische Godsidee.”

En dit is niet de enige uitspraak, welke van R.K. zijde in die geest gedaan is geworden. Er zijn er veel meer.

De bibliothecaris van de rooms-katholieke Nijmeegse universiteit, Dr Cornelissen, schreef in zijn werkje over de „Beginnelsen der Nederlandse politieke partijen” op bladzijde 32: (Het zou zijn) „moedwillig de ogen sluiten voor de werkelijkheid, indien men beweert, dat de belangen van het Protestantse en van het Rooms-Katholieke Christendom elkaar volkomen dekken, hoever zij dan ook in hun theologie uit elkaar lopen.” En hij schrijft verder:

„Voor de tegenovergestelde opvatting is veel meer grond en een nader onderzoek bewijst de gegrondheid er van: omdat Calvinisme en Katholicisme in theologisch opzicht ver uit elkander lopen, zijn er ook in zake de staatkundige beginselen diepgaande verschillen aan te wijzen.”

Dr Cornelissen had in zijn geschriftje ook gewezen op de verschillende, geheel met elkander in strijd zijnde, opvattingen, welke er ten aanzien van de staat tussen de oude Gereformeerde leer en die van Rome bestaan. Geheel in strijd met de oude Gereformeerde leer, welke ons leert, dat de staat een vruchtgevolg van de zonde is en uit oorzaak der verdorvenheid des menselijken geslachts ontstaan is, grondt Dr Cornelissen in navolging van Thomas van Aquino het bestaan van de staat op de sociale natuur van de mens.

Dr Cornelissen schreef toch op blz. 61 van zijn even tevoren genoemd boekje:

„De staat is het door de natuur, dus door de Schepper gewilde middel voor de mens om zijn doel te bereiken.”

Hij stelde dit geheel in overeenstemming met Thomas van Aquino. Deze toch heeft geleerd, dat het leergevoelen, dat er, indien de staat der rechtheid door de val niet verstoord was geworden, geen staat geweest zou zijn, uitdrukkelijk verworpen moest worden.

Dr Cornelissen concludeerde dan ook:

„Zo blijkt er tussen het Katholieke standpunt omtrent de wijze, waarop

het Christendom staatsbasis zijn moet en de Protestantse opvatting een diepgaande kloof te liggen, omdat beider visies op de souvereiniteit Gods zo ver uit elkander liggen."

Boven aangehaalde uitspraken van rooms-katholieke zijde, welke uit die dagen dateren en welke met vele uit die tijd te vermeerderen zouden zijn, voorspelden voor het langdurig bestaan van de coalitie tussen de R.K. met de A.R. en de C.H. weinig goeds.

Trouwens er waren meer tekenen, die er op duiden, dat de rechtse coalitie verre van hecht meer was en dat het kabinet Dr Colijn—Mr Goseling wel eens geen lang leven beschoren kon zijn..

In Februari 1937 was er in de Memorie van Antwoord aan de Eerste Kamer omtrent hoofdstuk I een lijst van onderwerpen ten beste gegeven, welke onoplosbare geschilpunten voor de rechtse partijen bevatte.

Deze Memorie was uitgegaan van het kabinet Dr Colijn—Mr Oud. Zij droeg de handtekening van Mr Oud, doch bij de mondelinge beraadslagingen in de Eerste Kamer heeft Dr Colijn er zich op beroepen. Men mag ook zelfs zonder dat feit met het volste recht aannemen, dat deze Memorie van Antwoord de volledige instemming van Dr Colijn had.

In die Memorie van Antwoord, die ten aanzien van de rechtse coalitie en haar samenwerking te merkwaardig is, dan dat wij er niet een gedeelte van zouden aanhalen, lezen wij het navolgende:

„Erkend kan worden, dat er in onze staatkundige geschiedenis perioden zijn geweest, waarin deze beginselen (de beginselen der zogenaamde christelijke coalitie) een leidende invloed op de praktische staatkunde hebben uitgeoefend. Maar het zou struisvogelpolitiek zijn om te ontkennen, dat er toen ook tal van vraagstukken waren, die men moest laten rusten, omdat de meningen er over bij de partijen, die de Regering plachten te steunen, uiteenliepen.

Men denke slechts aan:

de wederinvoering van de doodstraf;

de afschaffing van de staatsloterij;

de bevordering van de Zondagsrust;

de financiële verhouding van Kerk en Staat;

het verschil in zienswijze over artikel 123 van het Regeringsreglement (nu artikel 177 van de Indische Staatsregeling), zomede aan het gezantschap bij het Vaticaan en de opheffing van het dusgenaamde processieverbod”.

Ook in het christelijk-historisch blad „Land en Volk”, waarvan het Tweede Kamerlid de heer Bakker destijds redacteur was, werd de vrees in die dagen uitgesproken, dat het kabinet Dr Colijn—Mr Goseling niet van lange duur zou zijn. In laatst genoemd blad stond toen toch te lezen, dat, als het kabinet homogeen wilde zijn het slechts op een zeer beperkt gebied de Christelijke beginselen in werking zou kunnen stellen. Het blad wees daarbij op de beginselverschillen betreffende de verhoudingen van Kerk en Staat, betreffende de houding van de Staat tegenover het bijzonder Hoger Onderwijs, betreffende het herstel van het gezantschap

bij de paus en het blad voorzag een ministeriële crisis, indien één van de hiergenoemde punten in de Kamer een meerderheid zou krijgen. Daarom, zo drukte het blad het uit, moeten „deze onderwerpen opgeborgen worden”. Zelfs opperde het blad „Land en Volk” het denkbeeld, of dit ook niet het geval behoorde te zijn met twee punten, welke nota bene nog wel op het regeringsprogram stonden, n.l. de Zondagswetgeving en de huwelijkswetgeving.

Door wie het kabinet Dr Colijn—Mr Goseling echter het meest bedreigd werd — de linkse partijen dan uitgesloten — dat waren ongetwijfeld de rooms-katholieken. Zij hadden in de jaren 1933-1937 het kabinet Dr Colijn—Mr Oud uiterst fel bestreden. De persoon van Dr Colijn en diens invloed op diens kabinet had het daarbij in het bijzonder moeten ontgelden. Zij hadden hem niets meer of minder ten laste gelegd dan dat hij een kapitalistisch-liberaal bewind had gevoerd. Dr Colijn heeft zich over die critiek meermalen bitter beklaagd. Dit weerhield inzonderheid het rooms-katholieke blad „De Tijd” en „De Morgen” echter niet om gestadig en geducht tegen Dr Colijn te velde te trekken. Het r.k. dagblad „De Morgen” van 17 December 1936 verklaarde, dat Dr Colijn op economisch gebied een diep-gevestigde, klassiek liberale overtuiging heeft, die op zijn leeftijd niet meer verandert, zodat onder zijn leiding van een in wezen andere economische politiek geen sprake zal kunnen zijn en gaf dan vervolgens als zijn mening te kennen:

„Maar een quasi-christelijke, in wezen puur liberale economie kan niet langer met de steun van de rooms-katholieke Staatspartij gevoerd worden, noch openlijk, noch gecamoufleerd. Hoe het na de verkiezingen ook moge gaan, laat het uit zijn met de water- en melkpolitiek, waaraan we ons nu vier jaar lang een indigestie hebben kunnen eten. Wat er ook gebeuren moge, geen liberalisme meer achter een Christelijk masker.”

Het rooms-katholieke dagblad „Ons Noorden” schreef al eveneens in dezelfde geest, waar het in zijn kolommen liet afdrucken, dat het bezwaar tegen het regeringsbeleid in wezen een bezwaar bleek te zijn tegen Dr Colijn zelf en voegde aan deze opmerking toe:

„Wij aanvaarden geen liberale leiding, noch van een liberaal, noch van een anti-revolutionnair.”

Toen nu na de verkiezingen van 1937 het kabinet Dr Colijn—Mr Goseling opgetreden was, nam de r.k. pers wel aanvankelijk een andere houding aan. Zij bood dit kabinet in den beginne haar steun. Daar was ook alle reden voor. Het was toch een zuiver rechts coalitie-kabinet. Desniettemin bleek het uit alles, dat die geboden steun niet van harte ging. In de R.K. pers bleef men morren en mokken, al was het dan niet meer in die erge mate als voor de verkiezingen.

Wie zijn ogen goed de kost gaf, kon waarnemen, dat Rome een andere koers wilde inslaan. Zij gaf er toch maar al te zeer blijk van, dat zij zich van zijn oude bondgenoten, n.l. van de A.R. en C.H., wilde ontdoen en dat het in haar voornemen lag om gezamenlijk met de socialisten op te trekken. Het pad daarvoor was zij aan het voorbereiden. Vandaar ook,

dat de R.K. pers het kabinet Dr Colijn—Mr Goseling haar warme steun onthield.

Dit kabinet, hoewel het onder de vlag van positief-christelijk voer, onderscheidde zich in de practijk niet van het hem voorafgegane ministerie Dr Colijn—Mr Oud. Het gaf in zijn Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer in den jare 1938 feitelijk zelf toe, dat uit de daden van het kabinet het positief-christelijk karakter tot dusver niet gebleken was. In genoemd staatsstuk werd door het kabinet geconstateerd, dat dit oordeel van verschillende, zelfs tegenovergestelde zijde is uitgesproken. Zo was het inderdaad ook. Het positief-christelijk karakter ontbrak ten enenmale. Daarom moesten Ds Kersten en Ds Zandt zich er ook krachtig tegen verzetten, gelijk zij dat ook bij meer dan één gelegenheid hebben mogen doen. Zij konden met het door dit kabinet gevoerde regeringsbeleid evenmin vrede hebben als met dat der hun voorafgegane ministeries. Ook dit kabinet wegerde naar Gods Wet zijn regeringsbeleid te richten. Ook bij dit kabinet klopten de afgevaardigden der S.G.P. tevergeefs aan als zij het voorhielden, dat ons land er dan alleen wel bij kon varen, indien er naar den Woorde Gods geregeerd werd.

Dit was wel heel jammer. Het is te allen tijde jammer en de oorzaak van alle ellende, indien overheid en onderdaan zich niet naar de eisen van Gods Woord en Wet willen gedragen, maar stellig ook in die tijd. De opleving, die er na de val van de gulden was ingetreden, behoorde in het najaar van 1938 al weder tot het verleden. Het oorlogsgevaar deed zich steeds dreigender aanzien. De collectieve veiligheid, welke de Volkenbond de volkeren zou waarborgen, bleek toen reeds overduidelijk een ijdele droom te zijn. De honderdduizenden guldens, welke ons land ten bate van die Bond had uitgegeven, waren weggeworpen gelden, welke heel wat nutter en beter in het eigen noodlijdende land hadden kunnen worden besteed.

Europa raakte mede door de Bond in twee kampen verdeeld. Duitsland was tot de tanden gewapend. Heel de gang van zaken wees er duidelijk op, dat het spoedig tot een uitbarsting moest komen. Echter voor het zover kwam, was het kabinet Dr Colijn—Mr Goseling reeds afgetreden..

Mr de Wilde uit het Kabinet.

Het kabinet Dr Colijn—Mr Goseling leek zo sterk, maar was zo zwak. Het scheen voor een lange tijd te zullen regeren, maar had maar een kortstondig bestaan. Daar waren allerlei redenen voor.

Voor het jaar 1937 had de R.K. pers reeds bij voortdoring — zoals wij in een vorig artikel hebben aangetoond — haar pijlen op Dr Colijn en diens politiek afgeschoten. Na het optreden van genoemd kabinet staakte zij een wijle haar aanvallen. Doch slechts kort. Het duurde niet lang of de R.K. pers hervatte haar afbrekende critiek. Deze nam zelfs steeds scherpere vormen aan. Dr Colijn werd daarin in steeds toenemende mate als een verstokt liberaal voorgesteld. Zijn politiek werd — en dit niet ten onrechte — als een op en top liberale politiek gekarakteriseerd. Boven-

dien droegen de aanvallen vaak een uiterst persoonlijk karakter, waarover Dr Colijn zich te recht bitter beklaagd heeft.

De vier rooms-katholieke ministers, die het kabinet telde, wilden wel de goede kant uit, maar werden in hun loop geremd — zo stelde het de R.K. pers destijds voor. Wie in haar oog de remmers waren, behoeft men niet te gissen. Dat waren volgens de R.K. bladen Dr Colijn en de in diens kabinet zitting hebbende anti-revolutionnaire ministers. Dezen waren het, die het edele vooruitstrevende vierspan de teugels strak aanbonden, zo strak zelfs, dat zij geen pas voorwaarts konden gaan. Dit vierspan had een open oog voor de sociale noden des volks en wilde daarin gaarne en van harte verbetering aanbrengen. Doch deze vier ministers konden het niet. Dat er op sociaal terrein zo bitter weinig of nagenoeg niets ten goede gebeurde, dat was allerminst hun schuld. Daarvan droegen Dr Colijn en zijn anti-revolutionnaire collega's louter en alleen de schuld. Deze hielden letterlijk elke verbetering tegen.

Deze wijze van bestrijding was in grond en wezen onwaardig. De coalitie bestond toch nog. Desniettemin ontzag de R.K. pers zich niet om een deel der coalitie-genoten, namelijk de anti-revolutionnaire ministers, op het felst te bestrijden en hen in het oog van het volk tot de zonde-bokken te maken. Zo werd de coalitie gaandeweg ondermijnd. De ene mijn na de andere werd er onder gelegd met het kennelijke doel om haar te zijner tijd te laten springen. Een ieder moest het wel duidelijk zijn, dat Rome genoeg had van zijn oude bondgenoten en dat het zich van andere hulptroepen wilde voorzien, andere paarden voor zijn wagen wilde spannen en een andere politieke constellatie op het oog had. Onder zulke omstandigheden kon het kabinet Dr Colijn—Mr Goseling geen lang bestaan beschoren zijn.

De strubbelingen en onenigheden bleven in dat kabinet dan ook niet lang uit. Zij namen zelfs zulk een vorm aan, dat minister De Wilde, die de portefeuille van financiën in het ministerie beheerde, zich op 19 Mei 1939 genoodzaakt zag om uit het kabinet te treden. Dit was het begin van het einde.

Dr Colijn zelf trad niet af. Hij bleef nog. Hij probeerde de touwtjes weder aan elkaar te knopen. Hij stond toch, zo als hij zelf, daarnaar in de Tweede Kamer gevraagd, verklaarde, als kabinetsformateur tegenover het ministerie wel enigszins anders dan minister De Wilde. Hij nam het beheer van het departement van Financiën zelf op zich en hoopte blijkbaar nog met zijn R.K. mede-ministers het op een accoordje te kunnen gooien. De kans daarop was echter zeer gering. Want het broeide reeds bijna een heel jaar lang in het kabinet. Reeds in Augustus 1938 had het daarin duchtig gespannen. Toen reeds was er zulk een tweespalt in het ministerie geweest, dat het maar een haar gescheeld had of minister De Wilde was toen reeds uit het kabinet getreden. Hij had toen toch reeds zeer ernstige bezwaren tegen het algemeen begrotingsbeleid gehad. En dit in zulk een sterke mate, dat hij toen ter tijde al reeds sterk overwogen had om ontheffing uit zijn ambt te vragen. Slechts had de

overweging, dat een crisis aan het departement van Financiën bij de gespannen internationale toestand en vlak voor de opening van de nieuwe zitting der Staten-Generaal al zeer ongewenst was, hem er toen van weerhouden om als minister heen te gaan. Hij was echter niet zo maar zonder meer in het kabinet gebleven. Integendeel! Hij was op zijn stuk blijven staan. Hij had zijn standpunt zelfs nauwkeurig bepaald. Hij had namelijk in Augustus 1938 voor zijn verder aanblijven zekere voorwaarden gesteld, waarvan de voornaamste wel was, dat het eindcijfer der begroting van uitgaven van het jaar 1939 over de gewone dienst niet zou uitgaan boven die van het jaar 1938. Toen nu de volledige cijfers voor het jaar 1939 aan het departement van financiën binnen kwamen, — op verzoek van Dr Colijn waren zij toen veel vroeger dan anders binnen gekomen, om de herhaling van een mogelijk conflict vlak voor de Kameropening te vermijden — bleek door sommige ministers op verre na niet voldaan te zijn aan de voorwaarden, welke minister De Wilde gesteld had.

De besprekingen, welke na het binnenkomen der cijfers in de Minister-raad hebben plaats gehad, hebben niet tot een oplossing van het gerezen geschil geleid. Ook toen bleef minister De Wilde op zijn standpunt staan. Hij bleef zijn bezwaren handhaven. Deze bezwaren golden minder het doen van bepaalde uitgaven dan het ontbreken van de nodige bezuinigingen, welke het evenwicht hadden behoren te vormen van nieuwe, voor het eerst opgebrachte of uit normaal accres voortvloeiende uitgaven, welke bij meer dan één departement, het meest bij het departement van Defensie en Sociale Zaken, voorkwamen.

Waar dan aan de in Augustus 1938 door minister De Wilde gestelde voorwaarden door onderscheidene departementen in April 1939 niet voldaan was, daar bleef minister De Wilde niets anders over dan heen te gaan. Met het uittreden van Mr De Wilde kreeg het kabinet Dr Colijn—Mr Goseling een geduchte klap. Tevergeefs zou Dr Colijn proberen om het althans gedurende vier jaren op de been te houden. Daarvoor was de tegenzin der R.K. te sterk. Zij wilden per sé van de coalitie af. Een bondgenootschap met de socialisten lachte hen toen reeds toe.

Bovendien waren er nog meer andere redenen, welke de positie van het kabinet onhoudbaar zouden maken en welke er toe zouden bijdragen, dat de val van het kabinet verhaast werd en de coalitie, welke in grond en wezen een monster-verbond was en slechts door de R.K. was aangegaan en benut om haar positie in ons land te versterken, uiteenspatte.

De Osse affaire.

Daaraan heeft onder meer ook stellig de Osse affaire, welke zeer veel stof in den lande heeft doen opwaaien, sterk mede gewerkt. Deze affaire kwam op 7 April 1938 het eerst in de Tweede Kamer, door middel van een interpellatie van de heer Drop, een afgevaardigde van de S.D.A.P., ter sprake. De minister van Justitie, Mr Goseling, trad daarbij aanvankelijk als triomfator uit het strijdperk. Vrijwel geheel de Kamer was door de

beantwoording van de minister tevreden gesteld. Ds Kersten en Ds Zandt echter allerminst. Zij waren door de rede en de afgelegde verklaringen van minister Goseling volstrekt niet bevredigd. Ds Kersten, die bij deze interpellatie het woord voerde, wees daarbij onder meer op het ergerlijke feit, dat aan het korps van de marechaussee te Oss, dat in de loop der jaren door een aantal misdrijven op te sporen en tot berechting te brengen, zeer verdienstelijk werk had verricht en dat deswege door H. M. de Koningin met een koninklijke onderscheiding was bedacht, door de minister van Justitie plotseling de opsporingsbevoegdheid was onthouden. Ds Kersten merkte dienaangaande in zijn rede op:

„Men moge er omheen praten, dit is de indruk op geheel het Nederlandse volk, dat de roomse minister van Justitie heeft ingegrepen om roomse priesters aan de marechaussee en daarmee aan het Nederlandse recht te onttrekken. Het rooms-kanonieke recht verbiedt een priester te brengen voor het wereldlijk gerecht.

Minister Goseling nu heeft in deze zeer droeve zaak zich als zoon der roomse kerk in dienst van dat kanonieke recht gesteld. En dat in ons Geuzenland; eens uit Rome's klauw verlost! Men kan er om lachen, het is het diep schrijnende, dat ik in deze zaak gevoel. Ik wens het aan de regering te zeggen: Nederland heeft recht om naar Nederlands recht bestuurd te worden en het is de dure plicht van onze bewindslieden het Nederlandse recht te handhaven. Dit is de diepgaande betekenis van deze droeve zaak. De roomse geestelijkheid en de minister van Justitie en de procureur-generaal van het hof van 's-Hertogenbosch werken saam om het onderzoek naar bepaalde daden van priesters in Rome's binnenkamers te behandelen en aan de wereldlijke rechter te onttrekken.

Zo ver drijft Rome het in ons land, dat het voor zich de rechtspraak opeist van priesters. Dat men vordert, dat deze zal beoordelen of die twee (en wie zegt hoeveel meer) priesters schuldig zijn of niet.”

„Men heeft, volgens mededeling in het dagblad „Het Volk”, gepoogd de marechaussee te bewegen van verdere opsporing en vervolging af te zien. Een onderhoud van 8 uren zou zelfs hebben plaats gehad. Maar de manschappen gevoelden zich te zeer Nederlands ambtenaar en waren te plichtsgetrouw, dan dat zij voor de onrechtvaardige eisen van de kerk van Rome bukken wilden. Toen greep de minister in. En thans meldt men ons, dat de geridderde marechaussee van Oss worden overgeplaatst onder nadrukkelijk bevel van . . . te zwijgen. Verzwijgen wil Rome. Het Nederlandse recht is bij vernieuwing vertrappt.

De minister heeft gehandeld, alsof er geen Nederlands recht bestaat. Ten rechte werd in één der ochtendbladen opgemerkt, dat volgens artikel 163 van het Wetboek van Strafvorderingen opsporingsambtenaren, en daaronder behorende officieren en onderofficieren der marechaussee, verplicht zijn aangiften van strafbare feiten te ontvangen en door te zenden, hetzij de aanklacht mondeling of schriftelijk geschiedt.

Maar de minister van Justitie maakt dit wetsartikel voor Oss krachteloos.

Willekeur zal in Nederland heersen in plaats van recht. Rome's wetgeving in stede van het recht dezer landen. Zo ver is het dan nu gekomen, dank zij de coalitie-genoten.

Mijnheer de Voorzitter! Wij moeten ons met kracht verzetten tegen het onttrekken van Nederlandse onderdanen aan het Nederlandse recht; tegen het invoeren op Nederlandse bodem van het rooms-kanonieke recht. Ook roomse priesters zijn aan de Nederlandse wetgeving onderworpen. En zeker ook als het schandalen betreft, als thans in het geding zijn. Laat de dossiers spreken. Maar neen, dat mag niet. De vrees bekruipt ons, dat in Nederland duistere machten heersen. Om politieke bedoelingen moet alles bedekt. Rome heeft de vrije hand. Nog zijn wij de Bossche rechtzaak niet vergeten, waarbij een vrouw als een hoer werd neergezet, omdat zij naar Nederlands recht met een Protestantse man was gehuwd! Wij laken het, dat Rome in Nederland meer en meer optreedt als ware dit land een rooms gewest. Het is een gruwel in onze ogen, dat Protestanten ons geuzeland verraderlijk in de macht van Rome overleveren. Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat ik geen woord te veel zeg, wanneer ik doel op de handelingen van de Protestanten, die krachtens het door hen beleden beginsel geroepen zijn de strijd aan te binden tegen Rome, tegen de Roomse politiek en tegen de Roomse overheersing.

Wanneer zij dat niet doen, dan leveren zij ons land over en dan plegen zij verraad aan het Protestants beginsel. Het geval te Oss moet ons volk de ogen open doen gaan. In elk geval hebben wij te eisen, dat het Nederlandse recht gehandhaafd blijft.

De marechaussee trad in Oss op tegen ieder bewoner zonder onderscheid, die zich schuldig maakte aan overtreding van de Nederlandse wet. Dat is haar thans belet. De brigade wordt uiteengeslagen en door het land verspreid. De kracht dezer mannen moet gebroken. Bovendien is de marechaussee het stilzwijgen opgelegd, hoewel zij krachtens hun functie reeds tot zwijgen verplicht waren.

Mijnheer de Voorzitter! Helaas, ook de dienaren van de godsdienst maken zich soms schuldig aan ergerlijke feiten. Ik zeg dit volstrekt niet van Rome alleen, maar laat de zaak dan eerlijk en naar de wet behandeld worden.

Wat thans is geschied te Oss, doet de uitoefening van het Nederlandse recht wankelen. In de handelingen van de minister van Justitie blijkt weer eens duidelijk het grote gevaar, dat Rome voor ons land vormt."

De kloeke en krachtige rede van Ds Kersten werd door de Roomse pers — het behoeft bijna niet gezegd te worden — voor een uiting van antipapisme uitgekreten. In de Kamer zelf had Mr de Geer het danig voor de rooms-katholieken en Mr Goseling opgenomen. Hij had in zijn rede, welke hij bij de interpellatie van de heer Drop hield, om de zedenvergripen van R.K. geestelijken te dekken, het durven bestaan om een zedenvergriep van veertig jaar geleden van een predikant, die hij nota bene nog wel met name noemde, op te halen. In zijn ijver ging hij daarbij

zels zo ver, dat hij Ds Kersten in bedekte termen de zonde tegen het negende gebod ten laste legde. Mr Wendelaar toonde zich bij die gelegenheid zó voldaan over de inlichtingen, welke Mr Goseling de Kamer verstrekt had, dat hij sprak, dat er een politiek relletje tegen de minister in de Kamer had plaats gegrepen.

Minister Goseling trad dan ook — zoals reeds opgemerkt — als triumphator uit dit Kamerdebat. Vrijwel alle Kamerleden waren over de verstrekte inlichtingen hoogst tevreden. Buiten de Kamer dacht men er echter anders over. In het land zelf was men er alles behalve tevreden over. Daar gingen steeds meer en meer stemmen op, welke om een grondiger voorlichting vroegen. De grote bladen begonnen zich met het geval te bemoeien. De publieke opinie — die in R.K. kringen uitgezonderd — keerde zich tegen minister Goseling. Dit zal wel niet zonder invloed op de liberale afgevaardigde Mr Wendelaar gebleven zijn. In zijn houding had namelijk een merkwaardige ommekeer plaats. Had hij zich op 7 April zo uiterst voldaan over de inlichtingen van de minister betoond, dat voor hem in heel de Osse affaire geen enkel duister punt meer bestond, in Mei van hetzelfde jaar was dat al het geval niet meer. Hij diende in die maand namelijk een voorstel bij de Kamer in om een enquête van harentwege in te stellen.

Dit voorstel kwam op 21 Juni 1938 bij de Kamer in behandeling. De Kamer verwierp dit voorstel, hetgeen zeer te betreuren valt, daar zodoende de dossiers gesloten bleven en de daarbij betrokken ambtenaren niet onder ede verhoord konden worden, zodat het rechte licht over deze zaak nimmer is op kunnen gaan.

Dit is hoogst ergerlijk. De Nieuwe Rotterdamsche Courant meldde in die dagen openlijk in haar kolommen, dat een der R.K. geestelijken was verdacht van in het verleden gepleegde homo-sexuele handelingen. Rome zette er echter alles op, om de zaak in de doofpot te krijgen. Dit gelukte het echter niet ten volle. Wel werd het voorstel van de heer Wendelaar door de Kamer afgestemd, maar een motie van de heren Albarda en Oud werd door haar aangenomen. Deze motie luidde als volgt:

„De Kamer verzoekt de minister van Justitie haar ter voorbereiding van een nadere gedachtenwisseling een schriftelijke uiteenzetting te geven van de feiten en omstandigheden, op grond waarvan hij op 1 April l.l. aan de brigade der Koninklijke Marechaussee te Oss de opsporingsbevoegdheid tijdelijk heeft doen ontnemen, alsmede van het oordeel der regering over het beleid van de gemeentelijke politie te Oss en voorts over al datgene, wat hij verder in verband met een en ander van belang acht; en gaat over tot de orde van de dag.”

De aanneming van deze motie had ten gevolge, dat minister Goseling een nota bij de Tweede Kamer indiende en dat er door de voorzitter dier Kamer een commissie van 5 leden benoemd werd, welke een behandeling dier nota in de Kamer zou voorbereiden. De nota werd door de minister vervaardigd en bij de commissie ingediend.

Die nota lichtte de commissie echter niet volledig in, gelijk de minister

dat nog nimmer gedaan had. Het bleek hier ook weder, dat Mr Goseling met alle geweld iets wilde bedekken. Ter wille van Rome mocht de zaak niet in het volle licht gesteld worden. De commissie nam daar echter geen genoegen mede, zij besloot de minister te vragen toezending en opening van alle op de Osse zaak betrekking hebbende stukken te mogen ontvangen. De minister was daar echter niet toe te bewegen. De dossiers bleven alzo gesloten. De minister wilde wel toestaan, dat de commissie onder strikte geheimhouding de stukken inzag, maar daar had de commissie niets aan. Daarom is op dat aanbod van de minister niet ingegaan. Eveneens werd de commissie door de minister geweigerd, dat de bij de zaak van Oss betrokken ambtenaren door haar in verhoor genomen werden. Onder deze omstandigheden kwam het verslag der commissie klaar. De behandeling daarvan had in het laatst van Juni 1939 in de Tweede Kamer plaats. De coalitie was toen reeds bij wijze van spreken op sterven na dood. Omstreeks een maand later zou het kabinet Dr Colijn—Mr Goseling reeds aftreden. Het verslag van de commissie ging met tweërlei conclusies gepaard. De conclusie der meerderheid der commissie strekte om:

1. uit te spreken, dat de feiten en omstandigheden, die de minister van Justitie hebben geleid tot het nemen van de maatregel van 1 April 1938 ten aanzien van de brigade Oss der Koninklijke Marechaussee, die maatregel niet rechtvaardigen, terwijl aan hetgeen nadien is gebleken, in elk geval geen motivering voor die maatregel kan worden ontleend;
2. de nota van de minister voor kennisgeving aan te nemen."

De conclusie van de minderheid der commissie (een R.K. Kamerlid) strekte om zonder meer de nota van de minister voor kennisgeving aan te nemen.

Bij de bespreking van het verslag der commissie bleek overduidelijk, dat Ds Kersten in April 1938 bij de behandeling van de interpellatie van de heer Drop geen woord te veel gezegd had. Men hoorde Mr de Geer dan ook toen met geen enkel woord gewagen dat Ds Kersten tegen het negende gebod gezondigd had. Het bleek toen glashelder, dat Mr Goseling het Nederlandse recht ter wille van Rome had verkracht. Dit bleek duidelijk, hoewel de commissie aan de hand van onvolledige gegevens een onderzoek had moeten instellen. Hoe veel gegevens, die dit nog veel meer aan de dag zouden hebben gebracht, zijn voor de commissie, de Kamer en het Nederlandse volk verborgen gebleven? Niettemin was er desondanks bewijs genoeg, dat de minister er alles op gezet had om ten dienste van Rome de marechaussee uit Oss weg te werken. Bisschop en procureur-generaal en burgemeester hadden daartoe met de minister samengewerkt. Daartoe had de minister niet geschroomd om aan de Kamer onjuiste inlichtingen te verstrekken en aan de commissie de inzage van de dossiers te onthouden. Het rooms-kanonieke recht moest zegevieren. De zaak van de pastoors moest onder de dekmantel blijven. Toen de marechaussee Oss van vele inbrekers en moordenaars zuiverde, werd deze brigade terecht geëerd en zelfs door H. M. de Koningin onderscheiden. Toen de marechaussee echter tegen de R.K. geestelijken wilde op-

treden, moesten deze worden gespaard en werd de brigade uit Oss verwijderd en Oss overgeleverd aan de gruwelen, die er op zedelijk gebied heersten.

Dit waren hoogst ergerlijke feiten. Feiten, welke er ontegenzeggelijk het bewijs van leveren, dat Rome door middel van de coalitie met de Anti-revolutionnaires en Christelijk-Historischen machtig in ons land is geworden. Feiten, welke ons kunnen leren, welke koers het uitgaat, als Rome in ons land de macht in handen krijgt.

Heel die Osse zaak heeft nog op de dag van heden elke Protestant in ons land heel wat te zeggen. Zij roept als het ware alle Protestanten op om tegen het steeds meer en meer opdringen van Rome de handen in een te slaan. Dit is wel broodnodig, opdat ons oude Geuzenland niet weder onder haar macht kome.

Terugkomende tot de behandeling van de Osse zaak in de Tweede Kamer delen wij tenslotte nog mede, dat de conclusie der meerderheid met alle stemmen voor, behalve die van de R.K. Kamerleden, die er tegen stemden, werd aangenomen. Ook Ds Kersten en Ds Zandt hebben hun stemmen daarvoor uitgebracht.

Het klinkt misschien ongelofelijk voor degenen, die met deze affaire niet op de hoogte zijn, maar minister Goseling trad als minister niet af, in weerwil van het feit, dat de Kamer op zulk een overtuigende wijze haar afkeuring over diens gevoerde beleid had uitgesproken. Hij bleef op zijn ministerzetel zitten, totdat omstreeks een maand later heel het kabinet aftrad.

Val van het kabinet Dr Colijn—mr Goseling.

Na omstreeks twee jaren aan het bewind te zijn geweest, was de positie van het kabinet Dr Colijn—Mr Goseling op het einde van Juli 1939 uiterst hachelijk geworden. Daar hadden de verkiezingen voor de Provinciale Staten, welke even te voren gehouden waren, stellig ook het hunne toe bijgedragen. Deze waren voor de Anti-revolutionnaires in vergelijking met de Kamerverkiezingen van 1937 al zeer ongunstig verlopen.

Daarvoor was ook alle reden. De opleving, welke de daling van de gulden gebracht had, behoorde toen alrede tot het verleden. De krans, welke die daling om het hoofd van Dr Colijn gevlochten had, was al lang verwelkt. Dr Colijn fungeerde niet meer zoals in 1937 als de redder van het Vaderland. Bovendien stond in 1939 zijn naam niet, zoals in 1937, als nummer één op de lijsten van de Anti-revolutionnaires.

Daarentegen was de uitslag der Statenverkiezingen in 1939 voor de S.G.P. bepaald gunstig. Hij leverde het bewijs, dat er ten aanzien van haar in 1937 slechts een tijdelijke inzinking had plaats gevonden; een inzinking, welke, als men de voor haar in 1937 uiterst ongunstige omstandigheden in aanmerking neemt, nog van geringe omvang was. Dit wilde men echter in sommige kringen, welke de S.G.P. gram waren, niet inzien. In die kringen steeg de jubel over de uitslag van de Kamerverkiezingen hoog

op. Men hoopte en voorspelde daarin, dat de achteruitgang in het stemmenaantal bij de Kamerverkiezingen in 1937 gevolgd zou worden door een blijvende, steeds toenemende achteruitgang.

De uitslag van de Statenverkiezing van 1939 sloeg reeds die verwachtingen totaal de bodem in. De Statenverkiezingen van dat jaar werden een beslist succes voor de S.G.P. Het aantal stemmen, dat op haar lijsten in de onderscheidene provincies, waarin een lijst was ingediend — want niet in alle provincies was een lijst ingediend — bewoog zich weder aanmerkelijk in klimmende lijn. Dat was wel een bittere teleurstelling voor haar tegenstanders, die het zo gans anders voorspeld en gewenst hadden. Dat was echter een oorzaak van grote blijdschap voor al degenen, die de S.G.P. een goed hart toedragen. Dat versterkte hun moed en verlevendigde hun krachten en deed hen voor de toekomst het beste hopen.

Die gunstige uitslag van de Statenverkiezingen had tengevolge, dat, in alfabetische volgorde vermeld, de navolgende personen tot Statenleden verkozen werden: in Gelderland H. Haanschoten te Arnhem; in Zuid-Holland A. J. Kersten te Rotterdam, H. van Rossum te Melissant, Ds P. Zandt te Delft; in Zeeland C. Boender, Tholen; J. J. van Klinken te Nieuwerkerk; D. Kodde te Zoutelande; A. S. Wisse te Waarde; in Utrecht W. van de Vate te Rhenen; in Overijsel P. v. d. Meulen te Genemuiden. De uitslag der Gemeenteraadsverkiezingen, welke ook in 1939 gehouden werden, stond in hetzelfde teken. Ook deze, al kunnen wij daarover bij gebrek aan gegevens niet in bijzonderheden treden, waren in hun verloop voor de S.G.P. gunstig.

Al deze dingen, zowel de houding van de R.K. pers alsmede de voortdurende strubbelingen en wrijvingen in het kabinet zelf, die het aftreden van Mr de Wilde als minister van financiën in Mei 1939 tengevolge hadden gehad, alsook de Osse kwestie en de uitslag van de verkiezingen voor de Provinciale Staten waren mede oorzaak, dat de positie van het kabinet Dr Colijn—Mr Goseling op het einde van Juni 1939 onhoudbaar geworden was.

De tweespalt, welke er in dit kabinet bestond, duurde voort, ja was zelfs tot zulk een hoogte gestegen, dat een openlijke breuk niet meer te vermijden was. Met al zijn staatsmanskunst was het de formateur Dr Colijn niet — zoals hij gehoopt had — gelukt de tegenstellingen in diens kabinet te overbruggen. Zelfs hij had de touwtjes niet aan elkander kunnen knopen. Aan het ministeriële drama, want daarop ging het geheel en al gelijk, kwam ten slotte een einde.

Al vóór de maand Juli in het land was gekomen, op 29 Juni 1939, had het kabinet Dr Colijn—Mr Goseling vanwege onoverkomelijke onenigheden zijn ontslag bij Hare Majesteit de Koningin moeten indienen.

Op de eerste Juli gaf het afgetreden ministerie een communiqué uit, dat door de Regeringspersdienst in de dagbladen werd gepubliceerd. In dat communiqué werd verklaard, dat er in het kabinet een meerderheid en een minderheid bestonden, die het ten aanzien van de financiën en de wijze, waarop de werkeloosheid dier dagen bestreden moest worden, niet

eens hadden kunnen worden en dat het kabinet deswege besloten had om af te treden.

De geschilpunten, welke in het kabinet reeds gedurende geruime tijd bestonden, waren hoofdzakelijk van financiële aard.

Deze geschilpunten hadden echter een diepere grond. De R.K. wilden van de coalitie met de A.R. en de C.H. af. Zij zagen meer voordeel in een andere coalitie. De oude coalitie zinde hen niet meer. Dit was overduidelijk op te maken uit de houding van de R.K. pers en de R.K. geschriften, o.a. uit het geschrift van Dr Cornelissen, waaruit wij tevoren reeds enige aanhalingen hebben geciteerd.

De A.R. en C.H. door Rome smadelijk aan de dijk gezet.

De coalitie met de A.R. en de C.H. had Rome haar diensten bewezen. De moor had zijn dienst gedaan en kon gaan. Rome zocht andere knechten op, die haar op hun beurt nu voordeliger en beter konden dienen.

Inderdaad, de coalitie der R.K. met de A.R. en C.H. had Rome geweldige diensten bewezen. Zij was een monsterverbond, dat verbond tussen Dordt en Rome. Dr Kuyper heeft geschreven, dat de Reformatie en Rome in stam en wortel één zijn en slechts in de takken verschillen. Een bewering, waartegen Prof. Lindeboom uit Kampen in het blad „De Roeper” destijds met alle kracht is opgekomen en waarvan hij met kracht van redenen de ongegrondheid en onjuistheid heeft aangetoond. Inderdaad, Dr Kuyper’s bewering is door en door onwaar. Zulk een bewering had Calvijn eens moeten kunnen horen! Wat zou hij er van gezegd hebben? Daarover behoeft men niet te raden of te gissen, want in Dr Kuyper’s bewering werd heel de gezegende reformatie aangetast en feitelijk veroordeeld.

Van Rome’s kant is door ter zake kundige of officiële personen nooit iets gezegd, dat ook maar zweemde naar hetgeen Dr Kuyper schreef. Van die kant is men met zijn banvloeken de Reformatie als een vermaledijde ketterij tot op de dag van heden blijven vervloeken. In haar kamp ziet men het grondeloze verschil tussen de Reformatie en Rome in. Dr Cornelissen, de geleerde bibliothecaris van de R.K. Nijmeegse universiteit, gaf daarvan een doorslaand bewijs in zijn boekje over de „Beginselen der Nederlandse politieke partijen”, als hij daarin op blz. 69 concludeerde: „Zo blijkt er tussen het katholieke standpunt omtrent de wijze, waarop het christendom staatsbasis moet zijn, en de Protestantse opvatting een diepgaande kloof te liggen, omdat beider visies op de souvereiniteit Gods zo ver uit elkander liggen.”

Dr Kuyper’s bewering was wel bij uitstek geschikt om onwetende en weinig nadenkende Protestanten voor de coalitie met Rome in te winnen. Als zodanig heeft zij haar diensten wel gedaan. Zij heeft toch duizenden Protestanten, waaronder er zelfs zeer velen zijn, die er prat en trots op gaan, dat zij „Gereformeerd” zijn, misleid. Zij heeft die niet alleen rijp gemaakt voor de coalitie, maar er zelfs toe bij gedragen dat hun het

pad naar Rome's kerk gewezen en gebaad is geworden. Een kerk, waarvan de Gereformeerden in hun belijdenisschriften met eenparig oordeel getuigd hebben, dat zij anti-christelijk en een rijk der duisternis is. Nochtans hebben niet alle Gereformeerden zich door het zoete, misleidende gefluit van de hoogst bekwame vogelaar laten vangen. Gelukkig niet. Neen, daar was nog altijd een volk in Nederland, dat het onwaarachtige van Dr. Kuyper's bewering doorzag en dat zich naar het officieel kerkelijk getuigenis der Gereformeerde voorvaderen wilde gedragen. Dat volksdeel betoonde zich terecht wars van de coalitie met Rome. Het moest daar om principiële redenen niets van hebben. Zo stond het ook met de S.G.P. Dientengevolge zijn de afgevaardigden der S.G.P. in de Tweede Kamer van stonde af aan daartegen scherp en beslist opgetreden. Daarvan geven hun redevoeringen, welke zij in die Kamer hielden, een afdoend bewijs. Jaren voordat de coalitie in 1939 als een zeepbel uiteenspatte, hebben die afgevaardigden voorspeld, dat Rome, als de coalitie haar genoegzame diensten bewezen had, de A.R. en de C.H. als afgedankte soldeniers naar huis zou zenden. En zo is het ook inderdaad er naar toe gegaan. Zonder enige vorm van proces zijn de A.R. en de C.H. door Rome in 1939 naakt aan de dijk gezet. Daar staan zij dan, eenzaam en verlaten, afgewezen en terzijde geschoven als voormalige knechten, welke de baas Rome niet meer in zijn dienst wilde hebben. Daar hadden zij niet zo deerniswaardig en jammerlijk behoeven te staan, als zij zich gedragen hadden naar de leer der Hervorming en dus nooit met Rome in coalitie waren gegaan. Bovendien zou zulk een behandeling hun niet ten deel gevallen zijn, als zij naar de voortdurende voorspellingen en waarschuwingen van de S.G.P.-ers hadden willen luisteren, dan hadden zij op een eerlijke en prijzenswaardige wijze met Rome gebroken en dan was het hun niet beschoren geworden, dat zij door Rome als nutteloze mensen, wier diensten men niet langer kon gebruiken, waren weggejaagd, want zij zijn letterlijk door Rome weggejaagd. Dan hadden zij ook al jaren hun Protestantse plicht tegenover hun land waargenomen, waarin zij gedurende de coalitie-regeringen, o zo jammerlijk tekort geschoten zijn. De coalitie toch heeft Rome in ons land geweldig sterk gemaakt. Door haar toedoen is het ontzaggelijk in macht en aanzien toegenomen. Door haar bemiddeling werd Rome de stralenkrans van een Christelijke instantie te zijn, vlak en regelrecht tegen de waarheid en het getuigenis der Gereformeerde voorvaderen in, om het hoofd gevlochten. Daardoor vond de propaganda van Rome bij zo velen geredelijk en gemakkelijk een gunstige ingang. Door het langdurig bestaan en werk der coalitie zijn er millioenen en nog eens millioenen uit de kassen van Rijk, provinciën en gemeenten naar Rome's kloosters, scholen en nog al zo vele andere inrichtingen gevloeid en zijn zo vele gewichtige posten, als die van Commissaris der Koningin, ministers, hooggeplaatste ambtenaren, rechters, burgemeesters en van nog al zo vele andere, alsook talloze lagere betrekkingen in de handen van Rome's aanhangers gevallen. Om kort te gaan, in één woord gezegd: Rome is troef geworden in ons oude

Geuzenland. Zelfs aanhangers en voorstanders der voormalige coalitie spreken het thans openlijk tegen u uit, dat Rome in ons land tot een geweldige macht is geworden.

Het vijfde kabinet-Dr Colijn.

Ook Dr Colijn zou dat bij de formatie van zijn vijfde kabinet al direct ondervinden. Hij zou klein gemaakt worden door hen, wie hij jaren aaneen had helpen groot maken.

Dr Colijn werd dan na het aftreden van zijn vierde kabinet in Juli 1939 door H. M. de Koningin opgedragen een nieuw ministerie te vormen. Wat al sterke tegenstand ondervond hij daarbij al aanstonds van zijn R.K. oude coalitie-genoten! Hoe bitter ging men in de R.K. pers tegen hem en zijn pogingen om zijn vijfde kabinet samen te stellen, te keer. Zelfs de persoon van Hare Majesteit, de Koningin, die aan Dr Colijn de opdracht der kabinetsformatie verleend had, werd daarin betrokken en zelfs scherp aangevallen. Hoe kwam dat? Wel, de Koningin had eerst, nadat het kabinet Dr Colijn—Mr Goseling was afgetreden, de opdracht om een nieuw ministerie te formeren, in de handen van de R.K. heer Mr Koolen, de voormalige voorzitter der Tweede Kamer, gegeven. Hij kon echter die opdracht niet volvoeren en gaf ze derhalve aan Hare Majesteit terug. Deze had daarop volkomen in overeenstemming met de Grondwet en de andere wetten des lands Dr Colijn bij haar ontboden en hem de oplossing van de kabinetscrisis opgedragen. Welk een geducht onweer brak daarover boven het hoofd van Hare Majesteit in toonaangevende R.K. bladen los! Welk een smadelijke critiek kreeg zij daarover te horen! Het Huis van Oranje werd als het ware daarin andermaal de oorlog aangezegd. De Kroon werd daarin tot mikpunt van schimpscheuten en laaghartige critiek gemaakt.

De R.K. Maasbode schreef, schrijvend over een Koninklijk kabinet:

„Politiek echter, kan zulk een Koninklijk kabinet ook koninklijk worden weggestemd.”

En voorts schreef het even te voren genoemde blad krenkend voor alle Protestanten en inzonderheid voor de oude bondgenoten, de Anti-revolutionairen:

„Het nijldige disteltje, waarmede men Protestantse ijdelheid tot papenhaat prikkelen kan. Er is namelijk een soort van Protestantse ijdelheid, die ook bij de Anti-revolutionairen wordt verkondigd”.

Het bontst van alle R.K. bladen maakte het in die dagen wel het R.K. blad „Ons Noorden”, dat driestweg adviseerde om de strijd tegen de Kroon aan te binden. Het schreef in zijn kolommen letterlijk het navolgende:

„Dat hierbij ook stelling zal moeten worden genomen tegen de Kroon, is inderdaad een betreurenswaardig verschijnsel, maar nu Dr Colijn zich van deze invloed heeft bediend om zich te keren tegen de grondwettelijke rechten van ons volk, zal men deze strijd niet uit de weg mogen gaan.” Wat hielden deze woorden anders in dan niet alleen een onomwonden

oorlogsverklaring aan de Kroon, maar ook nog bovendien een alleszins hatelijke belediging van Hare Majesteit de Koningin, waar zij werd voorgesteld zo onder de invloed, juister gezegd, zo onder de knechtschap van Dr Colijn te staan, dat zij er zich mede schuldig aan had gemaakt, dat de grondwettelijke rechten van ons volk geschonden waren geworden.

In die genoemde bladen trad men wel al zeer tartend en uitdagend, gepaard gaand met beslist uitgesproken, grove beledigingen aan het adres van Hare Majesteit de Koningin, op. Men was er blijkbaar in vergeten, dat wij tachtig jaren lang tegen het wrede geweld van Rome's vreselijke inquisitie hadden gestreden, om daarvan bevrijd te worden. In die kringen flikkerde nog iets van die haat, welke men van Rome's zijde tegen het Huis van Oranje had betoond, ten dage, dat één zijner huurlingen de Vader des Vaderlands, Prins Willem van Oranje, zo laaghartig had vermoord.

In R.K. kringen gevoelde men zich heer en meester en begon men de baas zo zeer te spelen, dat een R.K. blad schreef, dat de „vier” (waarmede de vier R.K. ministers uit het kabinet Dr Colijn—Mr Goseling bedoeld werden) terug zullen moeten keren om hun werk voort te zetten. Ook in de R.K. Maasbode ging men van dat idee uit, zij het dan in voorzichtiger vorm.

Bovendien kon het R.K. blad „Ons Noorden” het niet nalaten om Dr Colijn en zijn anti-revolutionnaire medestanders nog eens extra de les te lezen. Het schreef in zijn nummer van 25 Juli te dien aanzien met de volgende woorden:

„We zijn nu meteen eindelijk verlost van de ban van de zogenaamde rechtse kabinetten onder leiding van de liberale economist Dr Colijn, waarvan het etiket wel christelijk was, maar waarin een werkelijk christelijke politiek, die, zoals ook het Evangelie zulks doet, de partij moet kiezen van de armen en zwakken en niet van het groot-kapitaal, weinig kans maakte, zoals we in de laatste twee jaar opnieuw zo duidelijk hebben geleerd.

Daarmede is de weg nu straks geopend voor de vorming van een kabinet, dat breekt met de grondslagen, welke tot nu toe al te veel als een dogma werden aanvaard en dat, naar wij vast vertrouwen, waarborgen zal bieden voor een gematigd en verantwoordelijk sociaal beleid.

Dat we op de weg daarheen dit intermezzo-kabinet nog even moeten doormaken bij de vele teleurstellingen van de laatste tijd, is het ergste nog niet.”

Deze en dergelijke kritieken op Dr Colijn, welke volstrekt niet van alle waarheid en grond ontbloot waren, hoewel wij de hatelijke wijze en de onheuse toon, waarin zij uitgebracht werden, scherp afkeuren, voorspelden hem bij het formeren van zijn kabinet en ook nadien weinig goeds. Zij wezen er overduidelijk op, dat men in het R.K. kamp Dr Colijn, met welke formatie van ministers dan ook, onder geen enkel beding terug wilde zien. Zelfs al was Dr Colijn teruggekeerd met een stel ministers als waarmede Mr de Geer in September voor de Tweede Kamer verscheen, dan

zou het de grote vraag geweest zijn of men dat van Rome's kant verdragen zou hebben.

Dr Colijn moest de ministers voor zijn vijfde kabinet in een andere hoek zoeken, waar hij ze ook gevonden heeft. Zelfs heeft hij deze ministers in korte tijd gevonden.

Reeds met ingang van 25 Juli 1939 trad het vijfde kabinet Dr Colijn op. Enkele ministers van diens vierde kabinet hadden daarin zitting. Het behoeft nauwelijks gezegd te worden, dat de vier R.K. ministers van Dr Colijns vierde kabinet onder hen niet behoorden. Zo ging dan ook minister Goseling heen, die direct na de Kameruitspraak in de Osse kwestie had behoren heen te gaan. Het vijfde kabinet, dat benevens de A.R. minister Van Dijk uit Christelijk-Historische, liberale en politiek-kleurloze ministers bestond, allen zonder onderscheid hoogst bekwame, voor hun taak volkomen berekende personen, deed op 25 Juli 1939 zijn intrede in de Kamer; bij welke gelegenheid de formateur Dr Colijn een regeringsverklaring aflegde.

Val van het vijfde kabinet—Dr Colijn.

De regeringsverklaring van het vijfde kabinet van Dr Colijn was kort en bondig. Van onmiddellijk belang — zo werd daarin verklaard — voor het regeringsbeleid zijn de navolgende vier onderwerpen:

- 1e. het financieel beleid van het Rijk;
- 2e. de daarmee samenhangende sanering van de gemeente-financiën en herstel van de gemeentelijke zelfstandigheid in zeer vele gevallen;
- 3e. bestrijding der werkloosheid;
- 4e. versterking der maritieme defensie van Nederlands-Indië.

Bovendien werd in die korte verklaring nog gezegd:

„Naast deze vier centrale vraagstukken, het regeringsbeleid rakend, zal het kabinet de mogelijkheid van de uitbreiding van de zorg voor de ouden van dagen in overweging nemen, terwijl het mede onmiddellijke aandacht zal schenken aan een partiële verbetering van de leerlingenschaal, c.q. verbetering van de regeling voor de kwekelingen met acte.”

Aan het slot van de verklaring deed Dr Colijn een beroep op de medewerking der Staten-Generaal ten einde de in het kort geschetste arbeid te volvoeren.

Het zou echter spoedig blijken, dat dit beroep tevergeefs gedaan was geworden.

Over de regeringsverklaring werd door de tegenstanders van het kabinet betrekkelijk weinig gesproken. De oude koeien werden in het debat, dat naar aanleiding van de afgelegde verklaring op 26 en 27 Juli 1939 gehouden werd, weder uit de sloot gehaald. De tegenstellingen in het vierde kabinet Dr Colijn werden nogmaals gerepeteerd. Daarbij werd ten tonele gevoerd, dat de ontstemming in de R.K. kringen over het vierde kabinet van Dr Colijn in 1938 reeds zo groot was, dat de voorzitter van de R.K. Staatspartij, de heer Verschuur, een deel der ministers van dat kabinet „de remmers” noemde, die met „maren en bezwaren” de strijd tegen de werk-

loosheid belemmerden. Doch daar lieten de tegenstanders het niet bij in hun bestrijding van het vijfde kabinet Dr Colijn. Dat kabinet mocht geen gelegenheid gegeven worden om aan het volk te tonen, wat het zou kunnen presteren. Het moest direct weg. Onverwijld moest het de genadeslag worden toegebracht. Om dat te doen stond de stok voor het grijpen. Mr Deckers, die op even tevoren genoemde dagen namens de R.K. Kamerfractie bij het debat in de Kamer het woord voerde, wist zich daar zeer handig van te bedienen. Hij sprak bij die gelegenheid o.m. het volgende:

„Mijnheer de Voorzitter! Het spreekt vanzelf, dat de formateur volkomen vrij is in het ontwerpen van een program en in het zoeken van medewerkers, die dit program met hem wensen uit te voeren. Maar de formateur, die het parlementaire stelsel wenst te eerbiedigen, zal bij het samenstellen van het program en de keuze van de ministers rekening houden met de staatkundige samenstelling van de Kamer.

Dit beginsel staat dus na 1868 wel vast, zegt Kranenburg, geen ministerie in strijd met de staatkundige strevingen der Kamermeerderheid. Mijnheer de Voorzitter! Ik acht deze beginselomschrijving juist en volkomen duidelijk.

De formateur, die dit beginsel niet eerbiedigt, toont gebrek aan eerbied voor onze staatkundige verhoudingen, gelijk die in Nederland historisch zijn gegroeid, gebrek aan eerbied voor het parlementaire stelsel”.

Mr Deckers besloot zijn rede met de volgende woorden:

„Mijnheer de Voorzitter! Met belangstelling wachten wij de verklaringen af, die de heer Voorzitter van de Raad van ministers omtrent de samenstelling van zijn kabinet zal geven. Veel wat ons duister is en onverenigbaar lijkt met het verlangen om de staatkundige instellingen te eerbiedigen, zal moeten worden opgehelderd, wil het ons mogelijk zijn onze medewerking aan het kabinet te verlenen.”

Het stond wel van te voren vast, dat wat Dr Colijn in zijn beantwoording van de spreker ook over de samenstelling van zijn kabinet te berde mocht brengen, dit Mr Deckers en de zijnen niet van hun voornemen om het kabinet direct te laten vallen af zou brengen. Het vonnis was getekend, onherroepelijk getekend. Het zou op de tweede dag, op 27 Juli 1939, ook beslist ten uitvoer gebracht worden. En het werd op die dag ook prompt ten uitvoer gebracht.

Mr Deckers motiveerde het vonnis ten slotte met de navolgende bewoordingen:

„Onze bezwaren, het wordt door mij zeer betreurd, zijn door het zoëven door de heer Voorzitter van de Raad van ministers gehouden betoog niet weggelaten. Onder deze omstandigheden achten wij niet de factoren aanwezig, die onontbeerlijk zijn voor de in 's lands belang nodige samenwerking tussen het kabinet en de Kamer en daarom zie ik mij genoodzaakt in te dienen een motie, welke ik hierbij de eer heb, Mijnheer de Voorzitter, op uw bureau te deponeren.”

Deze motie, welke het doodsvonnis voor het vijfde kabinet van Dr Colijn inhield, luidde:

„De Kamer,
overwegende, dat de kabinetsformatie niet heeft geleid tot het optreden van een kabinet, dat de nodige waarborgen biedt voor een deugdelijke behartiging van 's lands belang in overleg met de Staten-Generaal,
keurt het optreden van dit kabinet af
en gaat over tot de orde van de dag.”

Ds Kersten, die bij deze gelegenheid namens de S.G.P. Kamerfractie het woord voerde, merkte mede naar aanleiding van de ingediende motie onder andere op:

„Ik heb nadrukkelijk verklaard, dat wij verheugd zijn over het feit, dat de sterke invloed van Rome gebroken werd. Die blijdschap was gematigd, omdat ik mij de vraag stelde, hoelang dit duren zou. Die vraag heb ik niet ten onrechte gesteld. Bovendien heb ik mijn bezwaren geuit tegen het feit, dat de meeste leden van het nieuwe kabinet tot de vrijzinnige richting behoren, waarom ik vreesde, dat handhaving der beginselen, die ik heb voorgestaan, niet al te zeer te verwachten is, maar ik heb betoogd, te willen oordelen naar de daden van de Regering.

Ik heb nadrukkelijk gezegd, dat ik die daden zou toetsen aan Gods Woord, en dat ik, zodra die daden van Gods Woord afwijken, de Regering zou moeten bestrijden. De heer Albarda beproeve nu met zijn vrienden het eens te worden met Rome om ons dan verder aan de macht van Rome over te leveren.

Ik wil een enkel woord spreken over de motie. Een motie had ik verwacht en toch, eerlijk gezegd, ik had nog gehoopt, dat Rome de bescheidenheid zou bezitten, van het uitlokken van een uitspraak, als thans gevraagd wordt, af te zien. Ik heb die bescheidenheid van Rome verwacht, niet alleen ten opzichte van het besluit van Hare Majesteit de Koningin, maar ook met het oog op de vriendschapsbanden met de Christelijk-Historische en Anti-revolutionnaire partijen, met wie Rome gedurende zovele jaren, zegge bijna een halve eeuw, een coalitie of een soort van coalitie heeft gevormd. Het is echter duidelijk, dat Rome niemand en niets ontziet, als het meent, dat zijn belang dit eist en als het zijn macht kan laten gelden. Dat is nu het loon voor de bondgenoten en hun trouw nalopen van Rome. Nog hedenmiddag hebben de heer Schouten en de Minister-president Dr Colijn Rome de hand boven het hoofd gehouden. Nu is het loon, dat, indien de R.K. fractie van deze Kamer haar zin krijgt, dit Ministerie valt, hoe moet ik het nu voorzichtig zeggen: weggetrapt wordt, naar huis gestuurd wordt op geheel onwaardige wijze. Dit bewijst alleen de bittere haat, die hen vervullen moet, die deze motie hebben ingediend.

Nooit heeft de coalitie een deugdelijke grondslag voor de regering van

ons land gevormd. Ik wilde, dat de ogen open gingen van degenen, die nog niets anders doen dan ons volk verblinden en die altijd maar weer dat samengaan met Rome zoeken te verdedigen. Geen Christelijke regering kan in bondgenootschap met Rome worden gevormd en de ware Christelijke beginselen hebben door dat bondgenootschap de grootste schade geleden. Rome werpt thans op de Protestanten, die het steeds steunden, een grote smaad en doet door het voorstellen van die motie aan het Ministerie, dat zo pas gevormd is, een diepe vernedering aan. Ik zal mij over de loop van zaken verheugen, als dit de vrucht mag zijn, dat de ogen van ons volk geopend worden voor het zeer grote gevaar, dat ons land dreigt, namelijk het gevaar, dat van Rome dreigt.

De motie is mijns inziens niet te rechtvaardigen. De motie is ingediend, vóórdát het Ministerie enige daad verricht heeft. Zij is ten hoogste onbillijk. Ik zie, dat deze motie aangenomen zal worden. Als zij aangenomen wordt, dan zal de Regering daaruit de consequentie trekken, die men hoopt, dat daaruit getrokken zal worden?

Ik ben van de noodzakelijkheid van zulk een consequentie niet overtuigd. De Regering kan mijns inziens de motie naast zich neerleggen. De Regering kan zich op het standpunt stellen: wacht maar mijn daden af. De samenstelling van het kabinet is langs wettige, ordelijke weg geschied en een afkeuring, als is gelegen in de motie, behoeft dan ook het kabinet niet te schaden. Ik zou het parlementair onverantwoordelijk vinden, indien de Regering een andere gevolgtrekking zou aanvaarden, ook dan, wanneer de motie werd aangenomen. Heeft men dan, als eenmaal de wetsvoorstellen van dit ministerie de Kamer bereiken, de moed om zich tegen te stellen, welnu, dan kan de Regering uit de stemmingen, die over ontwerpen, over de daden van de Regering plaats hebben, verder beoordelen wat haar te doen staat.

Maar ik herhaal: De Regering behoeft niet zo kieskeurig te zijn. Wat hier voorgevallen is met minister Goseling met betrekking tot het beleid inzake de marechaussee te Oss, is zo vergaand geweest, dat het voor ieder welkend mens een raadsel moet zijn, hoe die minister zichzelf nog durfde handhaven. Evenwel het is geschied. In deze Kamer zijn van de voornameste woordvoerders geweest, die hebben gezegd en hebben aangedrongen: die minister behoeft uit het aannemen van het voorstel van de door de Kamer benoemde commissie niet de gevolgtrekking te maken, dat hij moet heengaan. Met veel meer recht zeg ik op dit ogenblik, dat dit Ministerie niet de gevolgtrekking behoeft te maken van heen te gaan, nu een motie staat aangenomen te worden, die geenszins inhoudt een oordeel over het beleid dat deze Regering nog moet beginnen te voeren. Mijnheer de Voorzitter! Ik zal natuurlijk tegen de motie stemmen en ik hoop alsnog, dat velen in de Kamer met mij die motie zullen trachten te verwerpen."

De motie van Mr Deckers werd — het behoeft nauwelijks vermeld — aangenomen. Benevens de R.K. Kamerleden stemden die van de S.D.A.P.

en de Vrijzinnig-Democratische Bond er voor; al de andere Kamerleden, waaronder Ds Kersten en Ds Zandt, stemden er tegen. De stemmenverhouding was 55 voor en 27 tegen.

Mr Deckers had zich als kampioen voor de rechten en goede zeden van het Parlement opgeworpen. Met dat hij dit deed, vergreep hij zich aan de goede zeden van het Parlement. Wat hij deed, liep toch lijnrecht in tegen de parlementaire zeden en gebruiken. Het is en blijft ongehoord een Kabinet, dat nog geen enkel wetsvoorstel had ingediend en nog geen enkele daad verricht had, direct maar bij zijn verschijning in de Kamer de bons te geven. Dat had eens een R.K. kabinet aangedaan moeten zijn geworden, dan had men van R.K. zijde eens wat kunnen horen! Dan zou het geroep over anti-papisme niet van de lucht geweest zijn. Maar Rome staat nergens voor, als het maar aan de macht kan komen en zijn doeleinden maar najagen kan. Dan heiligt het doel maar al te gemakkelijk de middelen.

Mr Deckers had vlak voor het indienen van zijn motie gezegd, „het wordt door mij zeer betreurd”. Die droefenis is waarlijk niet groot geweest. De heer Deckers is daar gemakkelijk overheen gekomen. Ook kan men niet aannemen, dat die woorden uit het hart van genoemde heer zijn voortgekomen en dat zij in overeenstemming met de volledige waarheid waren. In het R.K. kamp was men de coalitie toch met de A.R. en C.H. al sinds enige jaren moe. Hoevele uitingen van de R.K. pers zouden er uit die jaren niet bij te brengen zijn, die er een klaar getuigenis van aflegden, dat Rome de oude coalitie meer dan zat was. Als aftandse paarden, die hun diensten gedaan hadden, zo zijn de A.R. en de C.H. letterlijk weggejaagd. Al de A.R. en C.H. hebben zich dat moeten laten welgevalen. Maar in het bijzonder is de gedragwijze der R.K. tegenover Dr Colijn, die als minister-president in zo menig coalitie-kabinet hen zo trouw gediend had, zeer grievend geweest. Hoe smadelijk is hij door de R.K. weggejaagd! Op welk een vernederende wijze is er door hen aan diens vijfde kabinet een einde gemaakt! Het was nauwelijks opgetreden of het moest ook al weder aftreden.

Wat de houding van de S.G.P. tegenover het vijfde kabinet van Dr Colijn betreft — deze is door de woorden van Ds Kersten, welke wij hierboven hebben aangehaald, juist gekarakteriseerd. Het was geen kabinet naar de begeerte huns harten. Allerminst! Toch verkozen zij het nog boven een coalitie-kabinet, waarin Rome de boventoon voerde en door wiens toedoen ons land hoe langer hoe vaster in de greep van Rome geraakte. Een zakenkabinet, zoals het vijfde kabinet van Dr Colijn feitelijk was, heeft boven een coalitie-kabinet nog althans dit voordeel, dat het gemeenlijk meer en beter 's lands belangen behartigt dan een coalitie-kabinet, waarbij de partijbelangen nummer één zijn en louter partijbelangen maar al te zeer met 's lands belangen vereenzelvigd worden. De rechtse coalitie-kabinetten, waaronder zelfs geen enkele Christelijke wet in al de jaren van hun bestaan tot stand is gebracht, leveren ons daarvan een afdoend

bewijs. Rome is er wel bij gevaren en door hen in ons land geweldig vooruit gekomen.

Daarom sprak Ds Kersten er terecht zijn blijdschap over uit, dat het met de coalitie op een einde was gelopen, al was hij ook met vreze en huivering voor het vijfde kabinet van Dr Colijn, onder andere vanwege de vele liberalen, die het onder zijn leden telde, vervuld. Tussen twee haakjes zij het opgemerkt, het was een snelle afloop der wateren, als wij Dr Colijn zo in zijn laatste kabinet, omringd door zoveel liberale medestanders, zagen optreden. Hoe toch zijn de liberalen eertijds door Mr Groen van Prinsterer en ook door Dr Kuyper bestreden! Hoe hun beginselen terecht scherp als van onchristelijken huize door hen van de hand gewezen! Nochtans had de Kamerfractie der S.G.P. het bij het rechte einde, als bij monde van Ds Kersten in de Kamer verklaard werd, dat zij eerst de daden en wetsvoorstellen van Dr Colijns vijfde kabinet wilde afwachten en deze aan Gods Woord wilde toetsen. Want wat de R.K. in verbond met de socialisten en de vrijzinnig-democraten dat kabinet hebben aangedaan, dat was ongehoord, dat druiste beslist regelrecht tegen de goede parlementaire zeden en gebruiken in. Zo mag men goed en wel beschouwd geen enkel kabinet behandelen.

Het kabinet—Mr de Geer.

Door de indiening en aanneming van de motie van Mr Deckers lag de weg voor de door de R.K. begeerde nieuwe politieke constellatie open. Slechts voorzichtigjes aan zou die door hen betreden worden. Niet in volle galop zouden zij daar direct opgaan. Dat zou degenen, die onder de R.K. voorstanders van de oude coalitie met de A.R. en C.H. waren — en die waren er onder hen nog in vrij groten getale — te zeer de schrik op het lijf gejaagd hebben. Een al te snelle draf op de nieuwe weg zou zelfs ten gevolge kunnen hebben, dat de meer behoudende elementen onder de R.K. tot de formatie van een eigen afzonderlijke politieke partij waren overgegaan; gelijk er onder hen aan de linkse kant onder leiding van Mr Arts één bestaan had. Dat moest voorkomen worden. In het R.K. kamp is men er toch altijd zeer op uit om zijn schaapjes bijeen te houden. Bovendien verstaat men daarin zeer wel de kunst om in het klein te beginnen, om te zijner tijd, als weer en wind dienende zijn, in het groot te eindigen. Zo waren er dan ook in het kabinet, welks formateur de heer De Geer in Augustus 1939 was, maar twee R.K. ministers. Het waren de heren Welter en Van Steenberghe, die ook als ministers in het vierde kabinet van Dr Colijn gefungeerd hadden. Blijkbaar hadden de R.K. het ook liever aan een ander persoon dan aan één hunner overgelaten om na de val van het vijfde kabinet van Dr Colijn een kabinet samen te stellen. Mr de Geer heeft althans in Augustus 1939 een kabinet samengesteld.

Het was het kabinet, waarin voor het eerst socialisten zitting zouden hebben. Ook van hen waren er slechts twee in opgenomen en wel de heren Albarda en Van den Tempel.

Mr de Geer had — zoals even tevoren opgemerkt — het kabinet geformeerd. Hij, die in de jaren 1938 en 1939 zich meermalen zo uiterst welwillend jegens de R.K. had gedragen, liet zich er voor lenen om de thans bestaande coalitie tussen de R.K. en de socialisten voor te bereiden. Want in alles was het toen reeds te zien, dat het kabinet de Geer voor de R.K. maar als noodbrug diende om tot de door hen begeerde coalitie met de socialisten te komen. Mr de Geer werd dan ook door de S.G.P.-Kamerfractie voorspeld, dat, gelijk ook vervuld is geworden, hij met zijn C.H. ambtgenoot minister van Boeyen, slechts als pion door de R.K. gebruikt werd en dat er straks in de toekomst een geheel rooms-rood kabinet zou komen. Mr de Geer heeft echter niet willen luisteren en de gedane waarschuwingen in de wind geslagen.

Het merkwaardige hierbij is, dat de socialisten alzo door de Christelijk-Historischen in de regering gebracht zijn. Niet dat hen de schuld in deze alleen treft. Dr Colijn had even te voren reeds een beroep gedaan op de voorzitters van de zes grote Kamerfracties om tot een kabinetsformatie samen te werken. Onder die zes Kamerfracties behoorden ook de socialisten. Met dat beroep had Dr Colijn openlijk en duidelijk te kennen gegeven, dat er ook bij hem volstrekt geen principiëel of praktisch bezwaar bestond om met de socialisten in één en hetzelfde kabinet zitting te hebben en samen te werken. Het deed dan ook heel vreemd aan en was met de feiten wel vierkant in strijd, als de heer Schouten bij het begrotingsdebat in October 1939 verklaarde, dat er van Anti-Revolutionnaire zijde principiële bezwaren bestonden om gezamenlijk met de socialisten in de Regering te zitten en samen te werken.

Ds Zandt, die namens de S.G.P.-Kamerfractie bij de algemene beraadslagingen over de Rijksbegroting in October 1939 het woord voerde, sprak dan ook geheel naar waarheid het navolgende:

„Voorzeker, de coalitie heeft Rome sterk gemaakt. En dit niet alleen, haar beginselloze politiek, welke een smadelijk verraad aan de aloude Gereformeerde Geloofsbelijdenis was is mede oorzaak geworden, dat er zich thans socialisten in de Regering bevinden. Het is onredelijk, dit feit alleen aan de heer De Geer te wijten, waar het de uitkomst is van de beginselloze coalitie-politiek.

Dr Colijn heeft na de val van zijn vierde kabinet, bij zijn poging om een vijfde te formeren, zelf gepoogd om een kabinet op brede basis samen te stellen, waarin ook de socialisten zitting zouden hebben.

Dat zulk een formatie destijds aan Dr Colijn niet gelukt is, neemt nochtans het feit niet weg, dat Dr Colijn de socialisten in de Regering heeft willen opnemen. Terecht voert de Memorie van Antwoord dit tegen de anti-revolutionnaireren aan, die het nu willen doen voorkomen, alsof zij principiële en practische bezwaren hebben om met de socialisten gezamenlijk in één Ministerie te zitten.

En zo is het dan een Anti-Revolutionnair, die de socialisten in de Regering heeft willen opnemen en een Christelijk-Historische, die het metterdaad gedaan heeft. Het zijn Anti-Revolutionnaireren en Christelijk-Histo-

rischen, die weder hun beginsel over boord gegooid hebben. Zij hebben toch immer de linkse politiek en inzonderheid die der socialisten als niet-christelijk zijnde, scherp bestreden en de coalitie met Rome steeds verheerlijkt als het juiste middel om de Christelijke grondslagen van ons volksleven te handhaven en de opbloei van het socialisme te verhinderen. Zo zijn het dan de Anti-Revolutionnaires en de Christelijk-Historischen, die, door de socialisten binnen te halen, die grondslagen hebben ondermijnd en het pad bereid hebben voor een mogelijk samengaan van rooms en rood.

Het schijnt nu, dat heel de historie begraven is. Vergeten schijnt te zijn, dat de socialisten een revolutionnaire partij vormen; vergeten, dat zij in 1918 de revolutie in ons land hebben willen ontketenen, waardoor de kroon van Oranje omvergeworpen zou zijn; vergeten evenzeer, dat zij de muiterij op „De Zeven Provinciën” deels openlijk verheerlijkt, deels goed-gepraat hebben.

Zo is ons volk, mede als gevolg van de jammerlijke coalitie-politiek, van de hechte grondslagen van de Reformatie afgetrokken en zien wij ons volk daardoor hoe langer hoe meer naar beneden zakken.”

Bij dat debat in October 1939 was het zeer opmerkelijk, dat de toenmalige Minister-President, de heer De Geer, met geen enkel woord op het principiële, dat Ds Zandt in zijn gehouden begrotingsrede naar voren had gebracht, was ingegaan, maar op een onjuiste wijze de Volkenbond verdedigd had. Ds Zandt merkte naar aanleiding daarvan in zijn repliek-rede op:

„Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de Minister-President mijn dank betuigen voor de hoffelijke wijze, waarop hij mij beantwoord heeft, al betreur ik het, dat Zijne Excellentie op onderscheidene mijner opmerkingen, inzonderheid die het beginsel betroffen, met geen enkel woord is ingegaan. Alsook wil ik mijn erkentelijkheid uitspreken, dat hij niet op de wijze over het Staatkundig-Gereformeerd beginsel gesproken heeft als Dr Colijn destijds van achter de regeringstafel gedaan heeft. Dr Colijn toch heeft zich daarover zeer kleinerend uitgelaten, toen hij dat beginsel als dwaas en onmogelijk uitvoerbaar karakteriseerde. Dit was niet alleen ergerlijk, maar bovendien onwaar, daar de historie het tegendeel bewezen heeft. Het is toch het beginsel, dat ons oude Gemenebest deugdelijke Regeringen en macht en aanzien gegeven heeft. Vriend en vijand hebben dit erkend. Zelfs een staatsman als Von Bismarck heeft er in zijn geschriften meermalen zijn hoge bewondering over uitgesproken.

Het zou mij uitermate aangenaam zijn, indien ik op dezelfde waarderende wijze zou kunnen voortgaan en ook alzo mijn rede kunnen beëindigen en alle bestrijding achterwege had kunnen blijven. Dit kan echter onmogelijk het geval zijn. Daartoe verschil ik te zeer met de Minister-President van beginsel.

Deze heeft ook gisteren het idee van de Volkenbond verheerlijkt en als

iets specifiek christelijks mij voorgehouden. Ik moet daar met alle beslistheid tegen opkomen.

Zijne Excellentie heeft, ter verdediging van zijn gevoelen, een geliefkoosd stokpaardje laten rijden, hetwelk men van vrijzinnige zijde tegen de orthodoxie reeds zo dikwerf van stal gehaald heeft. Ds van der Heide heeft tegenover de rechtzinnige levensopvatting ook dat paardje in deze Kamer eenmaal bereden. Dat paardje is de afschaffing der slavernij, waarbij dan meermalen de gebruikelijke voorstelling gegeven wordt, alsof het de Gereformeerde theologen zijn geweest, die zich tegen de afschaffing van de slavernij verzet hebben en op hun zienswijze na de afschaffing van de slavernij later hebben moeten terugkomen. Dit is een geheel onware voorstelling van zaken. Als navolgers van de apostel Paulus, die in zijn brief aan Philemon deze heeft aangespoord om zijn slaaf Onesimus de volle vrijheid te geven, hebben de oude Gereformeerde theologen de afschaffing van de slavernij steeds bepleit. Ik breng ten bewijze daarvan alleen maar in herinnering, hoe scherp en nadrukkelijk ten onzent de beroemde professor Voetius de slavernij heeft veroordeeld. De opmerking van Zijne Excellentie, over sommige theologen en christenen gemaakt, raakt derhalve de onvervalste Gereformeerden niet. Zijne Excellentie was er geheel naast, toen hij de indruk wekte, dat de oude Gereformeerde theologen op dit punt gedraaid zijn. Zij zijn immer vóór de afschaffing van de slavernij geweest. In dit licht beschouwd is het ook een ijdele gedachte, te denken of te hopen, dat de Staatkundig Gereformeerden ten aanzien van de Volkenbond nog wel eens zullen zwenken. Evenals toch onze Gereformeerde voorvaderen op Bijbelse gronden immer tegen de slavernij geweest zijn, evenzeer zijn de Staatkundig Gereformeerden op Bijbelse gronden tegen de Volkenbond. Wij zijn op dit punt immer dezelfde geweest. Ook toen heel de Kamer er nog de grootste verwachtingen van had en in de kringen van de Anti-Revolutionnair en Christelijk-Historischen er nog bidstonden voor gehouden werden, en wij om ons standpunt gehoord en uitgelachen werden, waren wij tegen die Bond. Ook toen reeds hebben wij zijn volslagen bankroet voorspeld. Ik merk hierbij op, dat wij dit deden, niet uit eigen wijsheid, maar door Gods Woord geleerd. Wat anders dan mislukking kan men naar de Heilige Schrift verwachten van een Bond, welke zonder God opgericht en voortgezet werd en waarin Gods Woord contrabande en de menselijke rede het enig geldend richtsnoer was? Wat anders dan een totale mislukking?

Terecht heeft Mr Groen van Prinsterer zulk een Bond een tweede toren van Babel genoemd. Terecht heeft hij hem als een product van revolutionair maaksel scherp veroordeeld. En daaraan heeft de Minister-Prezident zijn hart verpand. Hoezeer getuigt zulks van een zeer ver gaande verwatering der beginselen, als deze in zijn rede gisteren, hoewel hij het faillissement van de Volkenbond nadrukkelijk erkende, toch nog de Volkenbondsgedachte warm verdedigde.

Mr Groen van Prinsterer heeft meermalen opgemerkt, dat dit een ken-

merkende eigenschap van een revolutionnair is, dat hij, wanneer hij zijn luchtkastelen in vlammen heeft zien opgaan, steeds maar weer zijn hoop op de toekomst richt en zich diets maakt, dat zijn droombeelden in de toekomst wel werkelijkheid zullen worden. Hoezeer herinnerde Zijne Excellentie mij gisteren aan die woorden van Mr Groen van Prinsterer, toen hij de hoop uitsprak, dat straks de Bond hernieuwd uit zijn as zal herrijzen. De Minister-President sprak toch de verwachting uit, dat die hernieuwde Bond slagen zal, als deze niet weder aan een verdrag als dat van Versailles gekoppeld zal worden en de overwonnenen direct na de stichting in die Bond opgenomen zullen worden. Hoe kan men zelfs op humanistisch standpunt staande, zozeer voor de werkelijkheid verblind zijn? De werkelijkheid is toch, dat de volken in de thans uitgebroken oorlog elkander beneden de wilde dieren bestrijden en dat de wereld met haat en wreveld vervuld is, welke er na het beëindigen van de oorlog ook nog zullen blijven. Daar is maar één antwoord op mijn even tevoren gedane vraag. Men wil er niet aan, wat Gods Woord van de gevallen mens zegt. Daartegen is de Franse revolutie met haar leer in haat uitgebroken en daartegen breekt men nog maar steeds in vijandschap uit. Men weigert hooghartig de werkelijkheid te erkennen. Men weigert te aanvaarden hetgeen Gods Woord ons leert, wanneer het van de gevallen mensheid zegt: Er is niemand die verstandig is, niemand die goed is, niemand die rechtvaardig is, niemand die God zoekt; ook niet tot één toe. Hun keel is een geopend graf; met hun tongen plegen zij bedrog; slangenvenijn is onder hun lippen; welker mond is vol van vervloeking en bitterheid; hun voeten zijn snel om bloed te vergieten; vernieling en ellendigheid is in hun wegen en de weg des vredes hebben zij niet gekend; daar is geen vreze Gods voor hun ogen.

Wat anders dan ellende en vernieling, verwarring en verwoesting, dan oorlog en bloedvergieten is er te verwachten, wanneer de vreze des Heeren, het beginsel van alle wijsheid, ontbreekt. Men richte dan de ene Volkenbond na de andere op, men late daarvoor de edelste en verhevenste leuzen weerklinken, men houde er bij eigenwillige godsdienst nog al zo vele bidstonden voor; de uitkomst zal geen andere zijn dan oorlog en een verschrikkelijke slachting van mensen.

Mijnheer de Voorzitter! Ook wij wensen, dat de volkeren in vrede met elkander zullen leven. Gods Woord gebiedt de vrede na te jagen. Doch dit Woord leert ons even nadrukkelijk, dat deze slechts in de weg van de vreze des Heeren verkregen kan worden. Daar is geen heil van een bond of organisatie te verwachten, waarin Gods Woord contrabande is."

In dit debat kwam helder en klaar het grote verschil aan de dag, dat er in levensopvatting ook ten aanzien van het staatkundig terrein tussen de Anti-Revolutionnair en Christelijk-Historischen enerzijds en de Staatkundig Gereformeerden anderzijds bestaat. Daarom kan het voor studie en leidraad grotelijks van nut zijn om deze dingen uit de historie nog eens weder naar voren te brengen, te meer nog, daar de beginselen noch

der eerstgenoemden, noch der laatstgenoemden, in deze belangrijke punten gewijzigd zijn. De humanistische en daarom in wezen revolutionnaire theorieën zijn diep in de beginselen en in de praktijk der Anti-Revolutionairen en Christelijk-Historischen doorgedrongen. Hun coalitie met Rome heeft daaraan niet weinig medegewerkt.

Onder het kabinet de Geer zijn nog enkele belangrijke geschilpunten sterk in het licht gesteld en een paar gewichtige aangelegenheden voorgevallen, waarbij we nog even willen stilstaan.

*Het Staatkundig Gereformeerd beginsel
door Ds Zandt verdedigd.*

Dit belangrijke raakt de beginselen. Het kwam ook in het debat bij de algemene beraadslagingen over de Rijksbegroting naar voren. Daarbij werd tegenover de minister-president, Mr de Geer, en de Anti-Revolutionnaire en Christelijk-Historische woordvoerders de deugdelijkheid van het Staatkundig Gereformeerd beginsel door Ds Zandt in de Tweede Kamer verdedigd, het jammerlijk afglijden van de A.R. en de C.H. naar de humanistische, revolutionnaire theorieën door hem aangetoond en tegenover Mr Deckers, die Rome's verdraagzaamheid hogelijk geprezen had, door hem stelling genomen.

Ds Zandt dan begon dat gedeelte van zijn rede met er op te wijzen, dat door Gods genade de deugdelijkheid der Staatkundig Gereformeerde beginselen bewezen is in de eigen landshistorie. Deze toch zijn niet alleen de oorzaak geweest, dat het oude Nederlandse Gemeenebest gesticht werd, maar ook, dat de voormalige Republiek der Zeven Provinciën tot zulk een ongemene bloei gekomen is. Tevens legde hij er de nadruk op, dat eveneens historisch vast staat, dat het verval der Republiek dateert van de tijd af, dat die beginselen verzaakt werden.

De afgevaardigde der S.G.P. sprak dan ook bij zijn repliekrede in de herfst van 1939 in de Tweede Kamer het navolgende:

„Ons eigen volksbestaan is een geschenk Gods. God heeft in een bange worsteling van 80 jaren ons van de vreselijke inquisitie van Rome en de Spaanse dwingelandij willen verlossen. Wat naar de mens gesproken onmogelijk was, heeft Hij mogelijk willen maken. De Staat der Nederlanden werd, gelijk Mr Groen van Prinsterer in zijn Handboek der Vaderlandse Geschiedenis terecht opmerkt, geboren uit de aloude geloofsbelijdenis der Kerk. Gods Woord was naar de leer der Hervormde Kerk de grondwet van de staat. De overheid was als dienaressen Gods daaraan gebonden. Dienovereenkomstig moest zij haar wetten inrichten en had zij het volk te besturen. Dit beginsel heeft de oude Republiek sterk en machtig gemaakt. Het bracht ons onder Gods gunst en zegen de Gouden Eeuw van ons volksbestaan. Hoe meer dat beginsel prijsgegeven werd, des te meer zonk ons volk naar de laagte, totdat wij ons eigen volksbestaan onder Napoleon verloren hebben.

De ideeën der Franse revolutie hadden daartoe het pad gebaand. Diezelfde ideeën worden nog maar al te zeer onder ons volk gehuldigd. Mr Groen

van Prinsterer schreef terecht: De Fransen verlieten ons land, maar de Franse revolutie bleef. Haar ideeën doortrokken de politiek, tot die van de Anti-Revolutionnaires en Christelijk-Historischen toe. Die ideeën komen bij hen telkens aan de dag. Om maar één voorbeeld te noemen: Zowel de Anti-Revolutionnaires als de Christelijk-Historischen hebben met kracht en klem de stelling verdedigd, dat de deïsten, de pantheïsten, ja zelfs de atheïsten de volle vrijheid moeten hebben om hun Gode-onterende leringen te belijden niet alleen, maar ook om ze openbaar onder het volk uit te dragen. Dit is lijnrecht in strijd met de oude geloofsbelijdenis. Dit heeft het jammerlijk gevolg gehad, dat de coalitie met Rome tot stand kwam en de revolutiegeest gevoed en gebouwd werd en dat wij in de diepe ellende verzonken zijn, waarin wij nu verkeren. Hoe beschamend is het gedrag van Mr Groen van Prinsterer voor de Christelijke partijen, toen hij in 1871 een coalitie van Anti-Revolutionnaires, Conservatief-liberalen en roomsen weigerde te steunen en bij het kiezersvolk zo beslist mogelijk afried om op de Anti-Revolutionnaires te stemmen. Hij verklaarde zelfs: Al bleef ik gans alleen, dan nog zou ik met zulk een verraad der beginselen niet van doen willen hebben.

Wil er ook werkelijk heil en voorspoed voor ons volk opdagen, dan zal tot dat aloude beginsel der Nederlandse Geloofsbelijdenis dienen te worden teruggekeerd. Bij herhaling is daartoe onzerzijds in deze Kamer opgewekt. Bij voortdurend hebben wij aangedrongen op het vormen van een grote Protestantse partij op de hechte grondslag der aloude Geloofsbelijdenis. Wij willen de scheuring niet, wij betreuren die zelfs, wij dringen met alle kracht op eenheid aan. Wij hebben dat steeds gedaan, doch steeds werd door ons aan dovemansdeur geklopt. De Anti-Revolutionnaires en de Christelijk-Historischen waren voor zulk een welgefundeerde partij tot dusverre niet te vinden. En toch zou dit voor ons volk van het grootste belang zijn. Zoals het nu gegaan is, is het pad gebaand, mede door toedoen van de coalitie-politiek voor een broederlijk samengaan van Rome en rood. Rome zien wij in ons geuzenland steeds driester optreden. Het probeert de ene post na de andere te bezetten. Roomse burgemeesters zijn er al in geweldigen getale, zelfs in plaatsen, waar de bevolking voor verreweg het grootste deel Protestants is. Roomse ambtenaren, roomse rechters, roomse notarissen heeft Rome bij massa's weten te plaatsen en zoekt het nog maar steeds allerwege te vestigen. Kruisen, beelden, kapellen doet het steeds meer en meer verrijzen in ons land, waar de Reformatie ze eenmaal heeft uitgeroeid. Tegen Rome's opdringen en ook tegen de aanslagen der revolutionnaire partijen kon zulk een grote Protestantse partij een machtig bolwerk vormen.

De heer Deckers heeft gisteren de verdraagzaamheid met welsprekende woorden bepleit en inzonderheid die van Rome bezongen, maar Rome's daden zijn heel anders. Hoe heeft zij nog kort geleden in Oostenrijk met de meest drastische maatregelen het Protestantisme zoeken te onderdrukken! Hoe heeft zij in Spanje hetzelfde gedaan toen het er de macht had, toen daar een eenvoudige boerenvrouw tot zware kerkerstraf ver-

oordeeld werd, omdat zij er aan getwijfeld had, of Christus broeders gehad heeft! Hoe heeft het in de Bossche rechtszaak een vrouw gruwelijk beledigd om het feit, dat zij gehuwd was met een Protestantse man! Hoe heeft het in vroeger eeuwen in ons land duizenden Protestanten gepijnigd, verdronken, levend begraven, levend verbrand, ja op de meest gruwzame wijze vermoord?"

De voorzitter, een R.K., viel Ds Zandt hier in de rede. Hij vond het blijkbaar niet gewenst, dat ons volk er meer van te horen kreeg, hoe „verdraagzaam” Rome wel is. Hij zeide: Mag ik de geachte afgevaardigde verzoeken tot de algemene beraadslagingen over de Rijksbegroting terug te keren?"

Ds Zandt, zijn rede vervolgende, zeide zeer terecht, de opmerking van de voorzitter beantwoordende:

„Mijnheer de Voorzitter! Ik beantwoord de heer Deckers en ben daarom geheel binnen het raam van de algemene beraadslagingen van de Rijksbegroting. En nu tracht Rome, de rede van de heer Deckers bewijst dit, onder de leuze van verdraagzaamheid de Protestanten in slaap te wiegen om weer aan de macht te komen. Zo verdraagzaam is Rome, dat het ter gelegenheid van de Osse rechtzaak al de dagbladen, die het waagden voor het Nederlandse recht op te komen, voor anti-papistisch heeft uitgekreten. Zo verdraagzaam, dat het het vijfde kabinet-Colijn, waarin geen van zijn mannen zitting had, met een motie van wantrouwen smadelijk wegzond, zonder de daden van het kabinet af te wachten.”

Uit deze rede van de afgevaardigde van de S.G.P. hebben wij een gedeelte aangehaald, omdat daarin met feiten uit 's lands historie gestaafd, overtuigend blijkt, niet alleen, dat de beginselen der S.G.P. deugdelijk zijn, maar ook, dat zij uitvoerbaar zijn. Daarmede werd een goed werk gedaan. Hoe vaak toch wordt door onze tegenstanders de deugdelijkheid van de beginselen der S.G.P. betwist! Hoe smalend en kleinerend wordt daarover menigwerf door hen gesproken!

Welnu, de eigen landshistorie heeft de deugdelijkheid dier beginselen klaar en helder voor vriend en vijand bewezen. Deze beginselen zijn het toch geweest, die ons kleine land onder de gunste Gods eenmaal groot hebben gemaakt, zo groot zelfs, dat het in het verleden eenmaal aan de spits aller volkeren stond. Niemand kan dit feit ontkennen. Zelfs liberale historie-schrijvers hebben het volmondig erkend. Men vergelijkte Neerlands huidige toestand, nu het naar andere beginselen geregeerd wordt, met zijn groots verleden maar eens en dan valt alles ten voordele van dat verleden uit. Trouwens, hoe zou dat ook anders kunnen. De beginselen der S.G.P. zijn op Gods getuigenis gegrond. Op dat Woord, dat vast en zeker is en nimmer beschaamt degenen, die er op betrouwen. Daarom zijn zij deugdelijk en daarom zijn zij uitvoerbaar. Ook dat heeft onze eigen landshistorie uit vroeger eeuwen zonneklaar aangetoond. Wie dat betwijfelt of loochent en u deswege met allerlei smalende, vaak krenkende woorden aangaande de onuitvoerbaarheid van de beginselen der S.G.P. tegen-

treedt, kunt gij dan ook met verwijzing naar onze Vaderlandse geschiedenis afdoend het tegendeel bewijzen en geheel de mond snoeren. Daarin toch is hun uitvoerbaarheid gebleken, heerlijk gebleken, zodat niemand het ten slotte kan loochenen, ook al is hij met nog zulk een bittere haat en afkeer tegen die beginselen bevangen. Overigens werd bij de debatten bij de algemene beraadslagingen over de Rijksbegroting voor het dienstjaar 1940 in October 1939 en ook anderszins van de zijde van de S.G.P. tegenover Mr de Geer aangevoerd, dat hij bij de formatie van zijn kabinet slechts als bruggenlegger dienst had gedaan. Inderdaad, hij heeft slechts als pontonnier in Rome's leger gediend. Ook daarin hebben de S.G.P.-ers — het zij zonder enige zelfverheffing gezegd — het bij het rechte einde gehad. Hun voorspelling dienaangaande is letterlijk vervuld geworden. Het kabinet de Geer diende slechts als een geschikte voorbereiding om tot een coalitie van rooms en rood te komen. Zoals het R.K. dagblad „De Tijd” destijds schreef: De bouwstenen geleverd. En Mr de Geer diende slechts als stenendrager of wil men het anders gezegd hebben, als bruggenlegger. Vrij spoedig reeds zou het blijken, dat Rome geen enkele C.H. of A.R. meer in zijn dienst wilde hebben, daar het zijn oog geslagen had op andere hulptroepen. De heer De Geer had nimmer in de functie, welke men hem in de kringen van Rome had toegedacht, moeten willen optreden. Hij deed het echter wel, ondanks de waarschuwingen van de zijde van de S.G.P. Hij deed het. . . en welke bittere gevolgen heeft dat in de loop der eerstvolgende jaren voor hem gehad!

Dat inderdaad, zoals de Tijd het uitdrukte, de bouwstenen voor een andere politiek gelegd waren, zou direct na het einde van de oorlog blijken. Dat bleek reeds uit de formatie van het kabinet-Schermerhorn en dat zou nog overtuigender blijken uit de samenstelling van het ministerie-Dr Beel. Daarin namen de R.K., zoals eertijds in het kabinet-De Geer met geen twee zetels genoegen, daarin eiste zij het volle pond. Zij bezette er al de sleutelposities in. Klein begonnen — wat meermalen hun tactiek en politiek is geweest — eindigden zij in het groot.

Het regeringsbeleid van het kabinet-De Geer.

Ten aanzien van het algemene regeringsbeleid van het kabinet-De Geer hebben de afgevaardigden van de Staatkundig Gereformeerde Partij in de Tweede Kamer naar de mate hunner krachten steeds bepleit, dat dit kabinet, zoals elke regering, verplicht was zijn bewind overeenkomstig de eis van Gods Woord en Wet in te richten. Het was helaas, evenals bij de coalitie-kabinetten, ook bij dit ministerie aan dovemansoren geklopt. De tijd was zo buitengemeen ernstig. In September 1939 toch was Duitsland met zijn legers Polen reeds binnen getrokken. Een Europese oorlog was alrede uitgebroken. Het oorlogsgevaar bedreigde ons land ook toen al zeer van nabij. Het lag in het vaste voornemen van Hitler ook, zoals later uit de loop der geschiedenis gebleken is, ons land binnen te vallen.

De hoge ernst en het dreigende oorlogsgevaar van die tijd hadden voor het ministerie De Geer een reden te meer moeten zijn om zich naar Gods bevel te gedragen. Maar daarvan was ook bij dit kabinet helaas geen spoor of zweem te bekennen. Wel was het druk in de weer, gelijk dat onder het vierde kabinet Colijn in de twee jaar van zijn bestaan het geval geweest was, om onze defensie te versterken. Jaren lang hadden onderscheidene ministeries de landsverdediging schromelijk verwaarloosd, waartegen de afgevaardigden der S.G.P. steeds tevergeefs gewaarschuwd hadden, terecht daarbij opmerkende, dat zulks onverantwoordelijk was. Maar hun stemmen hadden tevergeefs geklonken. Hun waarschuwingen waren in de wind geslagen. De Volkenbond met zijn collectieve veiligheid zou ons land wel beschermen. Daarop had men zijn ijdele hoop gevestigd. Doch nu het gevaar zo van nabij dreigde, nu en ook al even tevoren onder het vierde kabinet Dr Colijn, nu zou het dan gebeuren. Nu probeerde men dan van regeringswege in een paar jaar en enkele maanden te herstellen wat men van die kant jarenlang had verwaarloosd. Dat ging niet alleen niet, maar kostte ons land met zijn inderhaast en half genomen maatregelen nog grotere sommen gelds, dan als men geregeld jaarlijks de landsverdediging op peil had gehouden. De landsverdediging was schromelijk verwaarloosd. Dat was erg. Maar veel en veel erger nog was, dat Gods Wet ook door dit kabinet, evenals door de het voorafgaande coalitie-ministeries als wat vreemds werd geacht. Wat kon men daar anders van verwachten dan zware en geduchte oordelen Gods, welke meermalen onder hoongelach van de Kamer door de afgevaardigden der S.G.P. zijn voorspeld geworden.

Heiliging van en rust op Gods dag.

Eén aangelegenheid is er, die nog ten opzichte van het kabinet-De Geer onze bijzondere aandacht vraagt. Zij betreft *de heiliging van en de rust op de dag des Heeren*. Dit kabinet had bij zijn verschijnen in de Kamer medegedeeld, dat het in zijn voornemen lag om een nieuwe Zondagswet voor te bereiden. Dat was niet de eerste keer, dat een ministerie zulk een mededeling gedaan had. Iets dergelijks was al meer van achter de regeringstafel aangekondigd. Reeds in 1901 had Dr Kuyper zulks ook medegedeeld. Doch in al de lange jaren, dat er coalitie-regeringen aan het bewind geweest waren, was er niets van gekomen. Het stond dus zeer te vrezzen, dat er ook door dit kabinet in deze zo belangrijke materie niets verricht zou worden en dat het louter bij een aankondiging en mededeling zou blijven. Dat was wel heel erg, want jaar op jaar nam toen reeds de schrikkelijke schending van Gods dag toe. Niemand achte zulks gering. Het betreft hier toch een uiterst gewichtige instelling Gods. Niemand zal die straffeloos schenden. Stellig de overheid niet. De Heere bedreigt toch in Zijn Woord zowel de overheid als de onderdaan, die Zijn dag schenden, met de zwaarste straffen. Dientengevolge hebben ook de grote Dordtse Synode van 1618 en 1619 en nog al zovele andere beroemde Synodes meer van de oude Christelijke Kerk en die der Refor-

matie de overheid gedurig voorgehouden, dat het één der gewichtigste plichten der overheid is, om des Heeren dag door voorbeeld en wetgeving bij het volk te doen eerbiedigen. Deze Synodes hebben tevens niet geschroomd om in grote getrouwheid en vrijmoedigheid in hun missives de overheid er op te wijzen, dat zij, indien zij in deze zo dure plicht nalatig was de ontbranding van Gods toorn zowel over haarzelf als over haar volk te wachten had. Letten de afgevaardigden der S.G.P. nu op het voorbeeld, dat het ministerie De Geer gaf, dan kon — gelijk zij ook meer-malen in hun redevoeringen te kennen gaven — hun verwachting niet hoog gespannen zijn. Hoe toch konden zij en kon iemand in heel het koninkrijk der Nederlanden enige verwachting hebben, dat dit kabinet een goede, op Gods Woord gegronde Zondagswet zou voorbereiden en tot stand brengen, als men acht gaf op het voorbeeld, dat het kabinet zelf gaf! Hoe, waar het kabinet voortging, zoals dat onder de coalitie-regeringen gebruikelijk was, met op Zondag allerlei extra-treinen, ja zelfs goedkope extra-treinen te laten rijden!

Telkenmale nu als er ook maar enige gelegenheid voor bestond, zijn de afgevaardigden der S.G.P. er toe verwaardigd geworden om met nadruk de naleving van Gods Wet ten opzichte van Zijn dag te bepleiten. En het was bij één van die gelegenheden, dat Ds Zandt sprak: *Daar kan, als een oordeel Gods, nog wel eens een tijd komen, dat God alle verkeer op de Zondag in ons land, en ver daarbuiten, doet stilleggen.* Hoe zijn deze woorden, betrekkelijk kort nadat zij gesproken zijn, letterlijk vervuld geworden! Alle hoongelach en spotternij ten spijt. Wij hebben deze woorden nog eens expresselijk aangehaald, omdat zij in de dagen, voorafgaande aan de laatste verkiezing, nog al eens aangehaald zijn en het altijd goed is, indien zij juist en nauwkeurig worden aangehaald. .

Onder het kabinet-De Geer werd er nog een wet ingevoerd, welke de S.G.P. zeer van nabij raakt. Zij betreft de vaccinatie.

Vaccinatiedwang afgeschaft.

Het was een zeer verheugend feit, in het bijzonder voor de Kamerleden der S.G.P., dat in 1928 de toen bestaande vaccinatiedwang werd afgeschaft. Zij mochten daarin door 's Heeren goedheid een zekere bekroning op hun arbeid zien. Zij hadden toch op die afschaffing in de loop der jaren bij voortduring bij de achtereenvolgende Regeringen aangedrongen. Telkens en telkens was er, jaren aaneen — zo hun daartoe maar enige gelegenheid geboden werd — door hen op principiële gronden allereerst tegen de vaccinatie zelf opgekomen. Ook hadden zij daarbij niet verzuimd de achtereenvolgende kabinetten er op te wijzen, dat er — gezien de vele sterfgevallen, welke tengevolge van de inenting plaats vonden — levensgevaar aan de toepassing van de vaccinatie verbonden was. Van de zijde der vaccinatie-verheerlijkers had men dat wel zo veel mogelijk ontkend en zoeken te verheimelijken. Doch feiten vallen ten slotte op den duur moeilijk te loochenen en kan men ten langen leste toch ook

niet altijd verbergen. Tevens hadden de vertegenwoordigers der S.G.P. in de Tweede Kamer, als de Regering dan niet tot afschaffing van de vaccinatie wilde medewerken, met nadruk bepleit, dat zij althans onthefing van de dwang bij de wet zou invoeren. Het was tot het jaar 1928 alles tevergeefs geweest, hoe zeer even te voren genoemde afgevaardigden zich in deze ook ingespannen hadden. De vaccinatie-dwang bleef bestaan. De in 1872 ingevoerde vaccinatie-wet bleef gehandhaafd, waarin bepaald was, dat geen kind ter school kon gaan, tenzij het een pokkenbriefje, waarop de verklaring stond dat het ingeënt was, kon tonen..

't Was dan ook voor Ds Kersten en Ds Zandt en stellig niet alleen voor hen een blijde dag, die dag, waaruit zij uit de mond der Regering mochten horen, dat zij vanwege de vele sterfgevallen, welke zich bij de gedwongen inenting voordeden, de vaccinatiedwang niet langer durfde handhaven. Zij durfde — zo verklaarde zij in de Tweede Kamer — met het oog op de vele slachtoffers, welke de inenting maakte, de verantwoordelijkheid daarvan niet langer voor haar geweten verantwoorden. Deze verklaring had des te groter betekenis, dewijl de Regering verklaarde, dat haar besluit om de vaccinatie-dwang af te schaffen, op medisch advies genomen was. In dat advies was door de medici onomwonden toegegeven, dat de inenting met levensgevaar gepaard ging, hetgeen de afgevaardigden der S.G.P. in de Tweede Kamer ook gedurig beweerd hadden. De medici konden dit ten laatste niet meer ontkennen. Daarvoor waren er te veel sterfgevallen vanwege de inenting voorgekomen. Bij voortdurende herhaling toch was het voorgekomen, dat er kinderen waren ingeënt, die de inenting met hun dood hadden moeten bekopen. Na de inenting had zich gedurig encephalitis (hersenontsteking) met dodelijke afloop bij de ingeënte kinderen voorgedaan. Daarom zag de Regering zich noodzaak in 1928 de verplichte vaccinatie af te schaffen. Tot November 1939 bleef de stand van zaken ten aanzien van de vaccinatie ongewijzigd. De vaccinatie-wet van 1872 bleef door eenjarige, tweejarige of meerjarige beslissingen der Kamer tot November 1939 buiten werking. *Ook toen werd die wet niet weder in werking gesteld. De vaccinatie-dwang was afgeschaft en bleef afgeschaft.* Hoewel dit een zeker en vaststaand feit is, blijkt ons toch voortdurend weder, dat er nog tal van lieden in den lande zijn, die dit niet weten en die in de mening verkeren, dat zij op de één of andere wijze gedwongen kunnen worden om hun kinderen te laten inenten. Toch is dit allerminst zo. Zo ver hebben de vaccinatie-aanbidders, die wel op de wederinvoering van dwangmaatregelen bij de vaccinatie hebben aangedrongen, het gelukkig niet kunnen brengen. Zo ver hebben zij het zelfs niet kunnen brengen, toen op 7 November 1939 de behandeling van het ontwerp tot vaststelling van nieuwe bepalingen betreffende de inenting tegen pokken in de Tweede Kamer aan de orde gesteld werd.

Toen is er wel door hen met alle kracht bij de Minister van Sociale Zaken op aangedrongen, dat er weder dwangmaatregelen zouden worden ingevoerd. De toenmalige Minister, Dr van den Tempel, is echter voor die

sterke aandrang niet bezweken. Hij heeft met alle beslistheid de invoering van dwang van de hand gewezen.

Nochtans is de aandrang, welke de voorstanders der vaccinatie in de loop van de jaren 1928—1939 hebben uitgeoefend, niet geheel zonder uitwerking gebleven. Bij herhaling hebben zij er in die jaren bij de Regering op aangedrongen, dat er in zake de inenting door haar toch iets gedaan moest worden. Daar was van hun standpunt bezien ook alle reden voor. Toen toch in 1928 de dwang ten opzichte van de vaccinatie afgeschaft werd, bleek het eerst recht duidelijk, hoe weinig populair de inenting in Nederland was. Het aantal der ingeënten liep schrikbarend achteruit. Vrijwillig gingen er maar bitter weinig toe over. Dit feit deed de vaccine-voorstanders moord en brand roepen. Zij werden niet moe met hun schrik-aanjagingen ons volk te bedreigen. Zij lieten toch niet na te voorspellen, dat de pokkenziekte, waar er zo weinig mensen ingeënt werden, wel heel spoedig onder ons volk zou optreden. Al die schrikaanjagingen, al die propaganda en al dat moord- en brandgeroep van de vaccine-aanbidders maakten op onze bevolking nagenoeg geen indruk. Het aantal der ingeenten bleef, trots alle inspanning van de voorstanders der vaccinatie, bitter klein. Het hielp hen niet met al, dat zij in dat tijdperk geducht de trom roerden. Ons volk was daardoor niet te bewegen om zijn kinderen in groten getale te laten vaccineren.

Dewijl het succes, dat de vaccine-voorstanders met hun propaganda bij ons volk hadden, zo uitermate gering was, hebben zij het over een andere boeg gegooid. Zij hebben zich tot de Regering gewend en op deze hun aandrang uitgeoefend. En dit niet geheel tevergeefs. Bij haar vonden zij een veel gereeder gehoor. Hun aandrang heeft er stellig veel toe bijgedragen, dat in 1939 de wet tot vaststelling van nieuwe bepalingen betreffende de inenting is tot stand gekomen. Dat was in zekere zin voor hen geen gering succes. De propaganda, welke zij tot dusverre zelf hadden moeten bekostigen, kwam nu voor rekening van de Regering. En dit niet alleen. Deze kon door de wetgeving doelmatiger gevoerd worden. Het feit toch, dat zij nu van de Regering uitging, maakte op het volk diepe indruk en bracht maar al te velen in de waan, dat nu ook de verplichte vaccinatie weder ingevoerd was, hetgeen echter geenszins het geval is. De wet van 1939 houdt toch geen enkele bepaling in, waardoor de ouders wettelijk gedwongen kunnen worden om hun kinderen te laten inenten. De wet laat de ouders en elk mens vrij, om het even of zij al dan niet gewetensbezwaren of bezwaren van medische aard hebben, om hun kinderen of zichzelf al dan niet te laten inenten. Zelfs behoeft men geen gewetensbezwaren of bezwaren van medische aard te hebben. Ook in zulk een geval kan niemand wettelijk gedwongen worden om zich aan de vaccinatie te laten onderwerpen. De wet dwingt daar niemand toe. Niemand kan wettelijk gedwongen worden om zijn kinderen te laten inenten. Opdat een ieder daarvan ten volle overtuigd zal zijn, laten wij de woorden, welke Minister van den Tempel bij de behandeling van het

onderhavige wetsontwerp op 7 November 1939 in de Tweede Kamer sprak, hier nog eens opzettelijk letterlijk volgen:

De Minister verklaarde dan:

„De geachte afgevaardigde vraagt: blijft de vrijheid van de ouders onaangetast? Mijnheer de Voorzitter! Dat is het stelsel. De vrijheid van de ouders blijft ten slotte onaangetast. Zij zullen in de laatste instantie beslissen, of een kind ingeënt wordt. Daarover behoeven wij niet verder te spreken.”

Uit deze woordelijk en letterlijk aangehaalde woorden van de minister, welke voor geen tweeërlei uitleg vatbaar zijn, staat als een paal boven water vast, dat geen enkel ouderpaar gedwongen kan worden zijn kind te laten inenten.

Al staat het onomstotelijk vast, dat de vaccinatie-wet van 1939 alle dwang beslist uitsluit, toch heeft deze wet een zeer bedenkelijke kant.

De considerans van deze wet zegt: „Alzo wij in overweging hebben genomen, dat het wenselijk is de inenting tegen pokken van kinderen beneden de leeftijd van twee jaren te bevorderen en dat te dien einde nieuwe bepalingen dienen te worden vastgesteld”

Het vaccinatie-ontwerp 1939 door Ds Zandt bestreden.

Van de zijde der S.G.P. werd door ds Zandt reeds aanstonds in de Tweede Kamer bij de behandeling van het wetsontwerp in 1939 er op gewezen, dat dit ontwerp, hoewel het niemand tot inenting verplichtte, toch een bedenkelijke kant heeft. Ds Zandt sprak toen als volgt:

„Ik ga thans over tot de bespreking van het wetsontwerp zelf. Vooraf moge ik enkele opmerkingen over het ontstaan daarvan maken. Sedert de dag, dat de bestaande Vaccinatiewet van 1872 buiten werking is gesteld, hebben wij nu op dit terrein 11 jaar vrijwel onafgebroken in rust en vrede geleefd. Bij al de oorlog, die er thans reeds woedt, is thans weer een nieuwe oorlog verklaard. Geheel onnodig. Daar was niet de minste aanleiding toe. Dit hebben — zoals Mr de Savornin Lohman hen te recht noemde — de vaccine-aanbidders gedaan. Zij hebben niet gerust alvorens de vredige rust verbroken werd. Zij hebben dit gedaan, door in en buiten de Kamer op wijziging van de bestaande toestand bij voortdurend aan te dringen. Een machtig wapen, dat zij daarbij hanteerden en nog hanteren, is het oproepen van het schrikbeeld van een pokkenepidemie. Tussen twee haakjes wil ik opmerken, dat God ook andere epidemieën kan zenden. Na de grote wereldoorlog is in 1918 de zogenaamde Spaanse griep uitgebroken, die tienduizenden bij tienduizenden slachtoffers heeft gemaakt. Ik onderschat de pokkenziekte allermint. Ik moet het echter scherp afkeuren, wanneer de aanbidders der vaccinatie dit schrikbeeld oproepen om daardoor de vaccinatie bij ons volk er door te drijven. Elf jaar hebben wij geen verplichte vaccinatie gekend en ook in die elf jaar is er van pokkenepidemie ten onzent gelukkig niets vernomen. Wel een bewijs,

dat ook zonder de vaccinatie een volk van de pokkenziekte gevrijwaard kan blijven. Ja, zelfs zulk een krachtig bewijs, dat het de verstokte vaccinatie-aanbidders tot inkeer had moeten brengen. Doch men zal mij tegen voeren, dat er dan toch in die elf jaren onder ons volk één keer de alastrim heeft geheerst. Deze ziekte echter is waarlijk niet hetzelfde als een vreselijke pokkenepidemie. Nochtans hebben de voorstanders der vaccinatie deze ziekte als een schone gelegenheid aangegrepen, om in hun blinde ijver de mensen naar de vaccinatie-lokalen te drijven. In sommige plaatsen, onder meer in Rotterdam, hebben zij Jan, Piet en Klaas, elk die maar binnen hun bereik was, zo maar van de straat af, als bij de haren naar de vaccinatie-gelegenheden gesleept. Ja, Mijnheer de Voorzitter, zo is het inderdaad er naar toe gegaan, en dit was te meer ergerlijk, dewijl zich onder die personen minderjarigen bevonden hebben, die zonder weten of toestemming hunner ouders gevaccineerd zijn geworden. Bovendien zijn er toen ook tal van personen naar de vaccinatie-gelegenheden gedreven, die zo maar zonder enig voorafgaand medisch onderzoek gevaccineerd zijn geworden. Met het gevolg, dat, zoals de feiten hebben aangetoond, er ten slotte bij die massa-inenting ten gevolge van de vaccinatie en de daarop gevolgde encephalitis meer personen zijn overleden dan ten gevolge van de alastrim. Het middel bleek erger te zijn dan de kwaal zelf.

Er was een tijd, dat de medici alle heil verwachtten van de aderlating, Zelfs stervenden werd meermalen het bloed nog afgetapt. Nu dwepen vele medici door het dulle heen met de theorie van Jenner. Gelukkig niet meer zo algemeen als ettelijke jaren terug. Er zijn er onder de medici, wie de ogen zijn opengegaan voor het heilloze dier theorie. Bovendien hebben de gevallen van encephalitis, welke zich veelvuldig na de inenting hebben voorgedaan, niet nagelaten om velen hunner althans heel wat voorzichtiger te maken dan zij te voren ten aanzien van de inenting waren. Nochtans zijn er onder de medici, getuige het rapport van de sub-commissie, in weerwil van alles, tal van onverbeterlijke vaccine-aanbidders over gebleven. De huidige toestand was hun een doorn in het oog. Dezen hebben eerst geprobeerd om de vaccinatie met een goed geordende propaganda bij ons volk weder ingang te doen vinden. Zij vorderden daar echter niet mede, hoewel zij niet nagelaten hebben om bij hun propaganda schrik aan te jagen met hunne voorstellingen van mogelijke pokkenepidemieën. Hetgeen hun echter niet met al heeft mogen baten. De vaccinatie is, trots alle propaganda, trots het gestadig oproepen van de schrikbeelden der pokkenepidemieën, bij ons volk nooit gewild geweest. Zij kon slechts met de scherpste dwangmiddelen op de been gehouden worden. Ver buiten onze groep hadden duizenden ouders er een afkeer van, mokte en wrokte men er tegen. Men moest zich het vaccineren der kinderen nu eenmaal laten welgevalen, want anders kon men eertijds als regel de kinderen niet op school krijgen. Met hoogst ergerlijke dwinglandij heeft men de vaccinatie in vroegere jaren doorgedreven; met de stok van een tyrannieke wetgeving werden de kinderen als het ware het vaccinatie-

lokaal binnen geslagen. En ondanks dit alles werd de vaccinatie bij ons volk nooit populair, hetgeen wel heel overtuigend gebleken is, nu de dwang er af is. In de elf jaren, dat de dwangwet buiten werking is, zijn er een miljoen kinderen ten onzent niet gevaccineerd geworden. Duizenden en nog eens duizenden ouders hebben er voor gepast, er te recht voor gepast, om hun kinderen over te geven aan de levensgevaarlijke kunstbewerking der vaccinatie. Al bood de Overheid om de drie maanden gelegenheid om de kinderen kosteloos te laten vaccineren, al spande een goed geleide en wel georganiseerde propaganda haar uiterste krachten in, de vaccinatie bleef schrikbarend achteruit lopen. Dit feit alleen reeds had de vaccinatie-aanbidders er van af moeten houden om op wijziging van de bestaande toestand aan te dringen. Dit zou alleszins verstandig geweest zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Van wie men echter zulk een verstandig gedrag had mogen verwachten, niet van de vaccine-aanbidders, die dronken van ijverzucht voor Jenners theorieën zijn. Het is aan hun onverpoosde aandrang, die zij zowel in als buiten de Kamer uitgeoefend hebben, te danken, dat een Staatscommissie in het leven geroepen is geworden. Ik wil de personen dier Staatscommissie gaarne de eer geven, die hun toekomt en wil geen hunner in zijn eer te na komen. Toch vraag ik niettemin, waarom die commissie zo partijdig en eenzijdig is samengesteld geworden, dat zij geen enkele medicus, die tegenstander van de vaccinatie is, onder haar leden telt. Waarom is in die commissie geen plaats ingeruimd geworden voor homoeopatische medici? Alsook vraag ik, waarom daarin geen medici zijn opgenomen, die tegen de vivisectie zijn? Ik ben van gevoelen, dat ook dezulken in de commissie vertegenwoordigd hadden behoren te zijn en dat ook hun een stem in het kapittel had moeten toegekend worden. Zoals de commissie nu is samengesteld geworden, lijdt zij aan grote eenzijdigheid en partijdigheid en zal haar rapport uit de aard der zaak niet in alle kringen het nodige vertrouwen hebben. En dit zeer terecht. Wanneer men toch het droeve resultaat van haar arbeid ziet, dan kan men daarin ook geen vertrouwen hebben. Daarin treedt duidelijk een sterke voorliefde voor de vaccinatie aan de dag; daaruit spreekt een blind geloof in de theorie van Jenner, wanneer namelijk de sub-commissie tot de conclusie komt, dat de pokken als epidemie bedwongen kunnen worden door de inenting, door Jenner aangegeven, en bij de geregelde inenting en herinenting worden voorkomen.

Bovendien kan het resultaat van de arbeid der commissie onmogelijk aangevaard worden, waar zij geadviseerd heeft een wetsontwerp te ontwerpen, zoals de Kamer thans aangeboden is geworden. Hieruit blijkt maar al te duidelijk de eigenlijke geestesgesteldheid van de commissie. Deze is op en top pro-Jenner.

Het wetsontwerp moet ik om verschillende redenen dan ook betreuren. Het wil de staatsbemoeiing niet onaanzienlijk uitbreiden. Dit is op zich zelf al een ernstig bezwaar, welk ik er tegen heb. De Staat bemoeit zich nu al veel te veel met een massa zaken, welke geheel buiten zijn eigen-

lijke sfeer liggen. Hoevele welgefundeerde klachten kan men daarover thans niet vernemen! Hoevele bedrijven zijn er al niet te gronde gegaan en hoeveel schier ondragelijke overlast is zeer velen daar al niet door aangedaan! Het is een zeer ernstige fout, dat dit wetsontwerp Vadertje Staat binnen haalt. De vaccine-aanbidders hebben het met hun propaganda niet klaar kunnen spelen om de vaccinatie bij ons volk de nodige ingang te doen vinden, welnu, wat die propaganda niet vermocht te doen, dat probeert het wetsontwerp met behulp van Vadertje Staat tot stand te brengen."

Iets over de inhoud van de Inentingswet 1939.

In het voorafgaande hebben wij geschreven, dat de Vaccinatiewet van 1939 — al verplicht zij dan niemand tot inenting — desniettemin een uiterst bedenkelijke en bezwaarlijke kant heeft.

Dat is reeds uit de aangehaalde rede van Ds Zandt gebleken, waar toch duidelijk uit blijkt, dat de totstandkoming dezer wet door het drijven der vaccine-aanbidders is geschied en met die wet hun belangen danig worden gediend. Dit zal nog meer blijken, als wij nader op de wet zelf en enkele harer artikelen ingaan.

Wij doen dit vooral, omdat ons bij voortduring blijkt, dat er tal van ouders zijn, die de inhoud dezer wet niet kennen en niet weten, hoe zij zich ten opzichte van deze wet moeten gedragen.

Zoals Ds Zandt in zijn rede bij de behandeling van het wetsontwerp op 7 November 1939 terecht opmerkte, houdt de inentingswet van 1939 artikelen in, die de vaccine-aanbidders zeer welgevallig zijn, ook al hebben deze het niet zo ver kunnen doordrijven, dat de directe dwang tot vaccineren in die wet is opgenomen. Dit blijkt reeds al heel duidelijk uit de artikelen 1 en 2 van voornoemde wet.

Artikel 1 schrijft toch voor:

„Hij, die de ouderlijke macht of voogdij uitoefent over een kind, is verplicht, voordat het kind de leeftijd van één jaar heeft bereikt, het bewijs te leveren, dat het kind met inachtneming van het bij of krachtens deze wet bepaalde tegen pokken werd ingeënt, of een door hem ondertekende verklaring over te leggen, houdende de reden, waarom zodanige inenting achterwege wordt gelaten.”

En artikel 2 bepaalt:

„De burgemeester zendt aan ieder, die de ouderlijke macht of de voogdij uitoefent over een in het bevolkingsregister ingeschreven kind, in de maand, waarin het kind de leeftijd van vier maanden bereikt, een bericht, waarbij op de in artikel 1 bedoelde verplichting wordt gewezen.”

Door deze twee artikelen wordt propaganda voor de vaccinatie thans op kosten des Rijks gevoerd. Dit is de vaccine-aanbidders begrijpelijkerwijs heel wat waard. Eerstens behoeven dezen de kosten thans zelf niet uit eigen beurs te betalen en tweedens is de Rijkspropaganda heel wat nutter voor hen. De propaganda der vaccine-aanbidders, hoe goed, krachtig en

wel georganiseerd zij ook was, haalde bij ons volk niets uit. Duizenden en nog eens duizenden ouders hebben er trots al die propaganda voor gepast, om hun kinderen aan de immer levensgevaarlijke kunstbewerking van de vaccinatie te onderwerpen. Toen de dwang er eenmaal af was, liep de vaccinatie sedert 1928 schrikbarend achteruit.

Welnu, de wet van 1939 bracht daarin voor de vaccine-voorstanders een hoogst welkome verandering en bezorgde hun een geweldig voordeel en een zeer doelmatige propaganda. Al de burgemeesters van heel ons land zijn door die wet als trekpaarden voor hun wagen gespannen. Deze zijn, bijgestaan door zovele honderden medici, min of meer propagandisten voor de vaccinatie geworden.

Op de schouders der burgemeesters werd bij al hun drukke werkzaamheden ook nog die last gelegd. De ambtenarij, waaronder onze bevolking toch al zo zucht, werd daardoor geheel onnodig uitgebreid. De Staatskas die in de laatste jaren overal goed voor schijnt te zijn, werd door die wet ook nog eens weer met geen kleinigheid aangesproken.

Daarbij komt nog, dat de inentingswet van 1939 weer geheel onnodige kosten op de bevolking heeft gelegd.

Een ieder toch, die de ouderlijke macht of voogdij uitoefent over een kind, is volgens artikel 1 dier wet wettelijk verplicht voor dat het kind de leeftijd van één jaar heeft bereikt, het bewijs te leveren, dat het kind met inachtneming van het bij of krachtens deze wet bepaalde tegen pokken werd ingeënt, of een door hem ondertekende verklaring over te leggen, houdende de reden, waarom zodanige inenting achterwege bleef. Nu moge deze last menigeen een kleinigheid toeschijnen, toch is dit metterdaad niet zo. Vele ouders is die last al een genoegzame reden, dat zij, om van alle verdere last af te zijn, hun kind maar laten inenten; te meer daar zij in de waan verkeren, dat zij hun kind toch per slot van rekening zullen moeten laten inenten. Dit hebben de vaccine-aanbidders zeer wel begrepen en daarom is de wet van 1939 hun ook zo welgevallig. Bovendien kunnen de voorstanders der vaccinatie, die er ook onder de burgemeesters zijn, de wet van 1939 deerlijk misbruiken. Daarvan levert onder meer, de bekendmaking van de burgemeester van 's-Graveland, welke ons van bevriende zijde werd toegezonden — voor wier toezending wij hartelijk dank zeggen — ons een sprekend bewijs. Deze bekendmaking werd — naar ons geschreven werd — in een blad, dat in het Gooi verschijnt, gepubliceerd. Zij luidt, letterlijk uit het blad overgenomen:

BEKENDMAKING

De Burgemeester van 's-Graveland maakt bekend, dat op 21 Augustus 1947, des namiddags tussen 2 en 3 uur, in het wijkgebouw van het Witte Kruis, 's-Graveland, gelegenheid wordt gegeven tot

Kosteloze inenting tegen de pokken

van kinderen v.a. $\frac{1}{2}$ jaar tot 8 jaar. Maakt er op attent, dat ouders, die ook deze maal nalaten aan de wettelijke plicht tot inenten van

hun kinderen te voldoen, zich aan een strafbaar feit schuldig maken en tegen deze ouders maatregelen zullen worden getroffen.

De burgemeester voornoemd,

G. Schimmelpenninck

Welk een deerlijk misbruik van de wet van 1939 wordt er in bovenstaande bekendmaking gemaakt. Die wet toch houdt alleen maar bepalingen in over kinderen beneden het jaar. De hierbij betrokken burgemeester geeft in zijn bekendmaking er blijk van, of die wet in het geheel niet te kennen, of hij heeft zich willens en wetens schuldig gemaakt aan schromelijk misbruik daarvan. Die wet toch — en dat is de thans alleen geldende wet in zake inenting — houdt alleen bepalingen in over kinderen beneden één jaar, maar de burgemeester strekt dit maar eens eventjes uit tot 8 jaar. Waar lijkt dit eigenlijk op? Doch dit is niet het enige, wat wij op de bekendmaking hebben aan te merken. Daarin wordt gesproken van „nalatens aan de wettelijke plicht tot inenten van hun kinderen te voldoen.” De wet echter zelf, al houdt zij zekere bepalingen in, laat op het stuk van het inenten zelf de ouders geheel vrij. Niemand kan de burgemeester daar beter van overtuigen dan de Minister zelf, die deze wet invoerde en verdedigde, en wiens woorden wij even te voren reeds hebben weergegeven.

Wij hebben hier dan een staaltje gegeven, waartoe de wet van 1939 al niet kan leiden. En dit staaltje staat niet op zich zelf. Ook medici publiceren bekendmakingen, die niet in overeenstemming zijn met het wezen van de inentingswet. In plaats van eenvoudig mede te delen wat de wet inhoudt, bieden zij, vergezeld met de nodige schrikaanjagingen voor pokkenepidemieën, beschouwingen, die een caricatuur van de inentingswet opleveren. Ook daarvan hebben wij in het officiële orgaan der S.G.P., „De Banier”, al eens staaltjes medegedeeld. Om met onze beschouwingen terug te keren tot de last, welke de inentingswet op de bevolking legt, deze treft wel in het bijzonder die ouders, die een verklaring afleggen, dat zij hun kinderen niet willen laten vaccineren.

Artikel 5 der wet bepaalt toch ten hun aanzien:

„De burgemeester roept dengene, die een verklaring heeft overgelegd, als bedoeld in artikel 1, op, om te verschijnen voor hem — of een door hem aan te wijzen ambtenaar — en een door hem aan te wijzen geneeskundige, ter bespreking zijner verklaring.”

Al kan niemand, zelfs diegene niet, die noch gewetens- noch medische bezwaren heeft, verplicht worden om zijn kind te laten vaccineren, toch is een ieder verplicht om de in artikel 1 gevorderde verklaring over te leggen en aan de in artikel 5 der wet geëiste oproeping van de burgemeester te voldoen.

Voldoet hij daaraan niet, zo is hij strafbaar. Hij kan alsdan gestraft worden met hechtenis van ten hoogste zes dagen of geldboete van ten hoogste honderd gulden.

Daarom dient dan ook ieder aan beide genoemde verplichtingen te voldoen, al brengt dit ongetwijfeld allerlei last mede. Op de meest ongelegen tijd toch kan iemand naar het gemeentehuis worden opgeroepen. Of dit hem van wege zijn bedrijf of arbeid al uiterst moeilijk uitkomt, of hij er een grote afstand voor moet afleggen en verzuim van inkomsten heeft, daar bekommert de wet zich niet om. Bij elk kind, dat hij krijgt, moet hij zich dat alles maar weer opnieuw laten welgevalen. Hij heeft zich naar het gemeentehuis te begeven, wanneer hij wordt opgeroepen en wij raden een ieder, die zulk een oproep ontvangt, ook ten sterkste aan om zulks te doen, alsook om de vereiste verklaring af te leggen. .

En wat de verschijning voor de burgemeester of diens ambtenaar betreft, heeft de Minister in zijn Memorie van Antwoord in 1939 dienaangaande geschreven:

„Het is niet de bedoeling, dat de burgemeester als propagandist voor de vaccinatie zal optreden”.

De ervaring echter leert in vele gevallen wel iets anders.

In weerwil van het feit, dat de Memorie van Antwoord van de Minister nadrukkelijk verklaard heeft, dat het niet de bedoeling is, dat de burgemeester als propagandist voor de vaccinatie zal optreden, gebeurt dit toch maar al te veel.

Daarom vestigen wij er bijzonderlijk de aandacht op, dat de burgemeester of diens plaatsvervangende ambtenaar bij de verschijning voor hen niet als propagandist voor de vaccinatie mag optreden.

Volgens de Memorie van Antwoord van de Minister is hun taak:

„Slechts er voor te zorgen, dat de ouders een objectieve uiteenzetting van de geneeskundige krijgen omtrent aard en omvang van het pokkengevaar, zowel op jeugdige als latere leeftijd. Het daarbij medegedeelde moet voor zich zelf spreken. Aan de ouders moet worden overgelaten, daaruit de passende conclusie te trekken.”

Dat zulks altijd lang niet het geval is, is ons uit verschillende brieven wel gebleken, al zijn er gelukkig ook onderscheidene plaatsen in ons land, waar noch de burgemeester noch de geneeskundige zich erg druk met de verschijning voor hen maken en dezen met een verklaring genoeg nemen en heel de zaak op zijn allerzachtst laten verlopen.

Doch dit is helaas niet overal het geval. Er zijn ook niet weinig gevallen, waarop ten volle van toepassing is, wat Ds Zandt destijds op 7 November 1939 aangaande de verschijning voor de burgemeester en dokter in zijn rede sprak.

Hij zeide toen namelijk:

„Burgemeester en dokter gaan hem toetsen, waarom hij aan de theorie van Jenner niet de nodige eer bewezen heeft en hem een soort van vermaning toedienen, dat hij toch de onfeilbaarheid van Jenner en zijn aanhang in generlei twijfel heeft te trekken en zij zullen pogen hem alzo te overreden om zijn kind alsnog te laten vaccineren. De vader zelf is niet

verplicht enige uiteenzetting of nadere verklaring of zelfs enig antwoord te geven. Dit wetsontwerp verbiedt toch, dat er enigerlei directe of indirecte dwang wordt uitgeoefend. Slechts heeft de vader aan te horen, wat burgemeester en geneeskundige hem te zeggen hebben. En dit zal waarlijk niet mals zijn, wanneer burgemeester en dokter beiden vurige vaccine-aanbidders zijn. Welke vreselijke schrikbeelden over pokken-epidemieën kunnen daarbij al niet ten tonele worden gevoerd! Welke harde verwijten kan de vader, indien hij op zijn stuk blijft staan, al niet te horen krijgen! In welk een ergerlijke plagerij kan zulk een verschijning voor burgemeester en dokter al niet ontaarden.

Wij willen dit gedeelte, waarin wij de verschillende belangrijkste bepalingen van de Inentingwet van 1939 uiteengezet hebben, gaan beëindigen. Het zal nu wel een ieder duidelijk geworden zijn, wat hem te doen staat, indien hij met deze wet van doen krijgt, alsook dat *deze wet niemand verplicht om zijn kind te laten inenten*.

Wij wenschen hen, die gewetensbezwaren hebben, standvastigheid toe, om hun geweten niet door mensenvrees of menselijke overredingen geweld aan te doen en Gode liever gehoorzaam te zijn dan mensen, in de vaste overtuiging levende, dat indien wij de vreze des Heeren deelachtig zijn, de Heere ons in die ure, waarin wij zulks nodig hebben, wel mond en wijsheid zal schenken om allen, die tegen ons zijn, te weerstaan.

Vaccinatie nog steeds levensgevaarlijk.

Ten slotte willen wij er nog eens ernstig op wijzen, dat de vaccinatie immer nog een levensgevaarlijke kunstbewerking is en blijft. Wij hebben onlangs nog twee gevallen ter kennis gebracht, waarin na vaccinatie encephalitis optrad. Het ene geval betrof een twaalfjarig kind, het andere een militair. Het heet nu wel, dat de vaccinatie voor kinderen beneden een jaar vrij gevaarloos is, doch hoe dikwerf is er door de medici al niet beweerd, dat het vaccineren voor de gezondheid volstrekt geen gevaar oplevert. De medische wetenschap heeft in vroegere jaren altijd bij kris en kras ontkend, dat er gevaren voor de gezondheid aan het vaccineren verbonden waren. Lange jaren aaneen heeft men in de kringen der medici ten stelligste beweerd, dat met de vaccinatie geen gevaren voor de gezondheid gepaard gingen, totdat omstreeks 1928 de officiële medische wetenschap het tegendeel heeft moeten erkennen. Is er dan niet alle reden voor om aan te nemen, dat zij nu ook weer dwaalt? Ongetwijfeld! Trouwens, al beweert men hier te lande, dat het vaccineren van kinderen beneden het jaar veel minder of vrijwel geen gevaar oplevert, de Duitse officiële rapporten wijzen het wel anders uit. In Duitsland hebben zich wel ter dege gevallen van encephalitis ten gevolge van inenting bij kinderen beneden het jaar voorgedaan. Ook in Engeland is dat, volgens het Engelse encephalitis-rapport, het geval. Ook aldaar

zijn bij kinderen beneden het jaar, volgens officiële verklaring, na vaccinatie, gevallen van hersenontsteking met dodelijke afloop voorgekomen. Ook heeft professor Aldershoff er ten onzent destijds op gewezen, dat men voorzichtig moet zijn om kinderen beneden het jaar minder bevattelijk te achten voor het verkrijgen van encephalitis na de vaccinatie. En volgens de officiële cijfers, voorkomend in de „Verslagen en mededelingen betreffende de Volksgezondheid” 1950, blz. 175 en 176, kwamen er in 1946 totaal 12 encephalitisgevallen tengevolge van vaccinatie voor, waarvan 6 bij kinderen in het eerste levensjaar, van wie er 4 stierven. In 1947 waren er 68 postvaccinale encephalitisgevallen, waarvan 6 in het eerste levensjaar, van wie er 3 stierven.

Hoe men het tegenwoordig van medische zijde ook keren of wenden wil, de bewijzen zijn er te over, dat de vaccinatie nog immer een levensgevaarlijke kunstbewerking is. Niemand mag zijn kind daaraan overgeven. Het is ons toch van Gods wege ten strengste verboden ons leven in gevaar te brengen. Dit is Gode verzoeken.

* * *

Hetgeen verder in de loop van 7 November 1939 tot 10 Mei 1940 in de Tweede Kamer voorviel, geeft ons geen aanleiding om daarover in nadere beschouwingen aangaande de geschiedenis van de S.G.P. te treden. Alleen zij opgemerkt, dat ook in dat tijdperk Ds Kersten en Ds Zandt er toe verwaardigd zijn geworden om naar de mate hunner krachten het voor de oude Waarheid op te nemen. Zij deden dit zowel bij de algemene beschouwingen over de Rijksbegroting voor 1940, alsook bij de behandeling van afzonderlijke hoofdstukken. Telkens als hun daar maar enige gelegenheid geboden werd, hebben zij gewezen op het gevaar van de dreigende oorlog en bij de Regering met alle nadruk bepleit, dat zij haar Regeringsbeleid naar Gods Woord en Wet zou inrichten, alsook haar onderdanen door wetgeving, woord en daad, tot aflaten van de zonde en tot verootmoediging zou aansporen. Het was wel bij de Regering aan dovemansoren gezegd, maar niettemin is het ten aanhore van heel het volk gezegd.

Op 9 Mei 1940 was de Tweede Kamer nog in vergadering bijeen geweest. Toen was er een aanvang gemaakt met de besprekingen van het Regeeringsvoorstel in zake nadere voorzieningen tegen bekend worden van staatsgeheimen, verhoging maximum-straf enz. De beraadslagingen zouden — zo was althans het voornemen — op 10 Mei worden voortgezet. Dat kon echter niet meer. Op 10 Mei waren slechts 38 leden bij de opening der zitting, des middags te 1 uur, aanwezig. Het waren de in Den Haag wonende of aldaar tijdelijk verblijvende Kamerleden. Zelfs uit Delft viel die dag Den Haag niet meer te bereiken. De gruwelijke inval der Duitsers had dit onmogelijk gemaakt. Des morgens, een morgen, die wel geen Nederlander, die hem beleefd heeft, ooit zal vergeten, hadden de Duitsers

al heel vroeg uit de lucht op onze vliegvelden en andere plaatsen hun parachutisten neergelaten, ook in de buurt van Den Haag.

Hiermede beëindigen wij dan de geschiedenis der S.G.P. tot de inval der Duitsers. Mogelijk zal een beschrijving over de jaren hierna volgen, doch wij achten zulks op heden nog niet noodzakelijk, te meer, daar uit de boezem der Partij een sterke aandrang gekomen is om tot bespreking van de beginselen over te gaan, en ook al omdat verreweg de meesten onzer met de geschiedenis van de volgende jaren bekend zijn.

INHOUD

	blz.
Oprichting der S.G.P.	5
De S.G.P. in de Tweede Kamer. Ds Kersten Kamerlid (1922)	6
Groei der S.G.P. Ds Zandt Kamerlid (1925)	9
Strijd tegen het gezantschap bij het Vaticaan (1925)	10
Het kabinet-Colijn afgetreden, opgevolgd door kabinet-de Geer (1926)	14
De S.G.P. drie Kamerzetels. Ir van Dis Kamerlid (1929)	19
De periode 1929—1933	21
Wijziging der Kieswet (1933)	24
De Kamerverkiezing 1933. De S.G.P. behoudt haar drie zetels	27
Mislukte aanslag op de S.G.P. (voorstel van A.R. minister)	30
Kabinet Dr Colijn—Mr Oud (1933—1937)	33
Kamerverkiezing 1937. Kabinet Dr Colijn—Mr Goseling (1937—1939)	36
Dreigende val kabinet Colijn—Goseling	40
Mr de Wilde (minister van financiën) verlaat het kabinet	44
De Osse affaire	46
Val van het kabinet Colijn—Goseling	51
De A.R. en C.H. door Rome aan de dijk gezet	53
Het vijfde kabinet—Dr Colijn	55
Val van het vijfde kabinet—Dr Colijn	57
Het kabinet—Mr de Geer	62
Begrotingsrede van Ds Zandt (1939)	67
Het regeringsbeleid van het kabinet—De Geer	70
Heiliging van en rust op Gods dag	71
Vaccinatie-dwang afgeschaft (1928)	72
Vaccinatie-ontwerp. Rede van Ds Zandt (1939)	75
Inhoud Inentingswet 1939	78
Gevaar der vaccinatie	82